

**ERGENLERDE AKRAN ZORBALIĞI İLE
EBEVEYNLERİN ÇOCUK YETİŞTİRME
TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
BELİRLENMESİ**

Gölsün AYRAN

**Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği
Anabilim Dalı**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ayda ÇELEBİOĞLU**

Yüksek Lisans Tezi -2013

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ERGENLERDE AKRAN ZORBALIĞI İLE
EBEVEYNLERİN ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BELİRLENMESİ**

Gülsün AYRAN

**Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ayda ÇELEBİOĞLU**

**ERZURUM
2013**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI HEMŞİRELİĞİ
ANABİLİM DALI

**ERGENLERDE AKRAN ZORBALIĞI İLE EBEVEYNLERİN
ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
BELİRLENMESİ**

Gülsün AYRAN

Tez Savunma Tarihi : 17.07.2013

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Ayda ÇELEBİOĞLU (Atatürk Üniversitesi)

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Ayşe OKANLI (Atatürk Üniversitesi)

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Sibel KÜÇÜKOĞLU (Atatürk Üniversitesi)

Onay

Bu çalışma yukarıdaki jüri tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Yavuz Selim SAĞLAM
Enstitü Müdürü

**Yüksek Lisans Tezi
ERZURUM- 2013**

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

TEŞEKKÜR	IV
ÖZET	V
ABSTRACT.....	VII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	IX
TABLolar DİZİNİ	X
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER.....	4
2.1. Akran Zorbalığı.....	4
2.1.1. Zorbalık Kavramı ve Tanımı.....	4
2.1.2. Saldırganlık, Zorbalık ve Şiddet Kavramları Arasındaki İlişki.....	6
2.2. Zorbalık Türleri.....	9
2.3. Zorbalık - Yaş ilişkisi.....	11
2.4. Zorbalık - Cinsiyet ilişkisi.....	12
2.5. Zorbalık Davranışında Yer Alan Öğrencilerin Özellikleri.....	14
2.5.1. Zorba Özellikleri.....	14
2.5.2. Kurban Özellikleri.....	16
2.5.3. Zorba/Kurban Özellikleri.....	17
2.5.4. İzleyiciler-Özellikleri.....	18
2.6. Zorbalığın Fiziksel ve Psikolojik Etkileri.....	19
2.7. Aile Tutumları.....	21
2.8. Aile Tutumlarının Sınıflandırılması.....	22
2. 8. 1. Aşırı Baskılı ve Otoriter Tutum.....	22

2. 8. 2. Aşırı Hoşgörülü Tutum.....	23
2. 8. 3. Dengesiz ve Kararsız Tutum.....	24
2. 8. 4. Aşırı Koruyucu tutum.....	24
2. 8. 5. Demokratik Tutum.....	25
2.9. Aile tutumları ve Akran Zorbalığı.....	26
2.10. Akran Zorbalığı ve Okul Sağlığı Hemşiresi.....	27
3. MATERYAL VE METOT.....	29
3.1. Araştırmanın Şekli.....	29
3.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer.....	29
3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	29
3.4. Araştırmanın Değişkenleri.....	29
3.5. Veri Toplama Araçları.....	30
3.5.1. Soru Formu.....	30
3.5.2. Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği.....	30
3.5.3. Aile Yaşamı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (Parental Attitude Research Instrument -PARI).....	32
3.6. Verilerin Toplanması.....	35
3.7. Verilerin Analizi ve Yorumu.....	35
3.8. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	36
3.9. Araştırmanın Etik Yönü.....	37
3.10. Araştırmanın Planı.....	38
4. BULGULAR.....	39
4.1. Öğrencilerin ve Ailelerinin Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Tanımlayıcı Bulgular.....	39
4.2. Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği ile Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme	

Tutum Ölçeği ile İlgili Bulgular.....	42
4.3. Kişisel Tanımlayıcı Özelliklerin Zorbalık Davranışlarına ve Çocuk Yetiştirme Ölçeği Alt Boyutlarına Etkisini Gösteren Bulgular.....	43
4.4. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu İle Zorbalık Davranışları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Bulgular.....	56
5. TARTIŞMA.....	58
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	72
6.1. Sonuçlar	72
6.2. Öneriler	72
KAYNAKLAR	75
EK-1. ÖZGEÇMİŞ	87
EK-2. ÇOCUK ONAM FORMU.....	88
EK-3. ÇOCUK TANITICI ÖZELLİKLER SORU FORMU	89
EK-4. AKRAN ZORBALARINI BELİRLEME ÖLÇEĞİ	90
EK-5. EBEVEYN ONAM FORMU	92
EK-6. EBEVEYN TANITICI ÖZELLİKLER SORU FORMU	93
EK-7. AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİ.....	95
EK-8. ETİK KURUL İZNİ	99
EK-9. ARAŞTIRMANIN YAPILDIĞI KURUM İZNİ.....	100

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tezimin tüm aşamalarında desteğini, sabrını ve emeğini esirgemeyen, danışman hocam Sayın Doç. Dr. Ayda Çelebioğlu'na, bu süreçte ilgi ve yardımını esirgemeyen Sayın Yrd. Doç. Dr. Sibel Küçükoğlu ve Yrd. Doç. Dr. Aynur Aytekin'e, yüksek lisans ders dönemim boyunca bana her türlü destek ve katkıda bulunan Sayın Doç. Dr. Duygu Arıkan'a ve Doç. Dr. Fatma Güdücü Tüfekçi'ye, istatistik bilgileri ile teze önemli katkısı olan Sayın Yrd. Doç. Dr. İlker Ünal'a, bu yaşıma kadar her türlü desteği sağlayan, bana güvenen, özlemi her geçen gün artan canım babama ve anneme teşekkürlerimi sunarım.

Gülsün AYRAN

ÖZET

Ergenlerdeki Akran Zorbalığı İle Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tutumu Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi

Amaç: Bu çalışmanın amacı, ergenlerin zorbalığa maruz kalma sıklığı, zorbalık döngüsündeki öğrenci rolleri ve etkili faktörleri belirlemek ve ailenin çocuk yetiştirmedeki tutumu ile akran zorbalığı arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Materyal ve Metot: Bu çalışma, Erzincan ilinde bulunan üç ayrı ortaokulun öğrencileri ve onların ebeveynleri ile yürütüldü. Veriler soru formu, Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği İle Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği aracılığı ile toplandı. Verilerin değerlendirilmesinde; yüzdelik dağılımlar, ortalamalar, ki kare, tek yönlü varyans analizi, Post Hoc Bonferroni, Sidak testi, t testi, Pearson korelasyon analizi ve Cronbach Alfa katsayı hesaplaması kullanıldı.

Bulgular: Zorbalık oranının erkeklerde yüksek olduğu, çoğunlukla kızların hem kızlara hem erkeklere, erkeklerin erkeklere zorbalık uyguladığı görüldü. Öğrencilerin %8'inin kurban, %7'sinin zorba, %8'inin de hem zorba hem kurban olduğu ve %77'sinde zorbalık olayına karışmadığı görüldü. Öğrencinin sınıfının, cinsiyetinin, beraber yaşadığı kişilerin, sosyoekonomik durumunun ve mazeretsiz devamsızlık durumunun, zorbalık döngüsündeki rolüne etki ettiği; yaşının, kardeş sayısının, aile tipinin, okulu sevme durumunun ve geçen yılki başarısının zorbalık döngüsündeki rolünü etkilemediği belirlendi. Anne babası ayrı olan, aile bireyleri arasında şiddete tanıklık eden ve aile üyeleri tarafından kendisine şiddet uygulandığını ifade eden öğrencilerin daha fazla zorbalık döngüsünde yer aldığı saptandı.

Sonuç: Bazı demografik özelliklere göre öğrencilerin zorbalık döngüsündeki rolünün değiştiği ve ocuk yetiştirme tutumundaki bazı parametrelerin zorbalık döngüsündeki rolleri etkilediği belirlendi.

Anahtar Kelimeler: Aile tutumu, akran zorbalığı, hemşirelik, ğrenciler.

ABSTRACT

Determination of the Relation between Peer Bullying in Adolescents and Child Rearing Attitudes of Parents

Objective. The objective of this study was to determine bullying frequency of adolescents, students' roles in the cycle of bullying, and affecting factors, and investigate relation between child rearing attitudes of families and peer bullying.

Material and Method: This study was conducted with students of three secondary schools and their parents in Erzincan province. The data were collected with Question Form, Peer Bullying Scale and Parent Attitude Research Instrument. Percentage distributions, means, chi-square, one way analysis of variance, Post Hoc Bonferroni, Sidak test, t test, Pearson analysis and Cronbach Alpha coefficient were used to assess the data.

Results: It was observed that Rate of bullying was higher in boys and in general girls bullied both girls and boys; and boys bullied boys. 8% of students were victim, 7% were persecutor, 8% were both victim and persecutor and 77% were not involved in bullying. While class, gender, family, socioeconomic condition and unexcused absence of the student affected her/his role in the cycle of bullying, her/his age, number of siblings, family type, state of loving the school and previous successes did not affect her/his role in the cycle of bullying. Students, whose parents were divorced and who witnessed violence between family members and were victimized by them, were involved more in the cycle of bullying further.

Conclusion: According to some demographic features, role of students in the cycle of bullying changed and some parameters regarding child rearing attitude affected roles in the cycle of bullying.

Keywords: Family attitude, peer bullying, nursing, students.

ŞİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

EKR : Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme

PARI : Parental Attitude Research Instrument (Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği)

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sekil No

Sayfa No

Şekil 2.1. Saldırganlık, Zorbalık ve Şiddet Kavramları Arasındaki İlişki..... 8

Şekil 3.1. Araştırmanın Planı..... 37

TABLÖLAR DİZİNİ

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa No</u>
Tablo 2.1. Hazelden/ Johnson Enstitüsü Zorbalık Sınıflaması	11
Tablo 3.1. Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Cronbach Alfa Değerleri	31
Tablo 3.2. Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği Cronbach Alfa Değerleri	34
Tablo 4.1. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklere Göre Dağılımı	38
Tablo 4.2. Öğrencilerin Akademik ve Aile İçi Şiddete Yönelik Özelliklerinin Dağılımı	39
Tablo 4.3. Ebeveynlerin Tanıtıcı Özelliklere Göre Dağılımı	40
Tablo 4.4. Öğrencilerin Zorba veya Kurban Olma Durumları ile Zorbalık Döngüsündeki Rollerini	41
Tablo 4.5. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Zorbalık Yapma Durumları	41
Tablo 4.6. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (PARI) Alt Boyutları Puan Ortalamaları	42
Tablo 4.7. Öğrencilerin Kişisel, Ailevi ve Şiddete Yönelik Özelliklerinin Zorbalık Döngüsündeki Rollerine Etkisinin Karşılaştırılması	44
Tablo 4.8. Ebeveynlerin Eğitim Düzeyleri ve Mesleklerinin Öğrencilerin Zorbalık Döngüsündeki Rollerine Etkisinin Karşılaştırılması	45
Tablo 4.9. Ebeveynlerin Yaş Ortalamalarının Öğrencilerin Zorbalık Döngüsündeki Rolüne Etkisi	46
Tablo 4.10. Ebeveynlerin Yetiştirilme Tarzı ve Çocuk Yetiştirme Tarzlarının Öğrencilerin Zorbalık Döngüsündeki Rollerine Etkisinin Karşılaştırılması	47
Tablo 4.11. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması	48

Tablo 4.12. Zorbalığa Maruz Kalan ve Zorbalık Yapan Öğrencilerin Sosyoekonomik Duruma Göre Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği Alt Boyut Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	49
Tablo 4.13. Sosyoekonomik Duruma Göre PARI Alt Boyut Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması	50
Tablo 4.14. Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre PARI Alt Boyut Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	51
Tablo 4.15. Öğrencilerin Okul Bilgilerine Göre Ebeveynlerin PARI Alt Boyut Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	51
Tablo 4.16. Öğrencilerin Aile İçi Şiddet Yaşama Durumlarına Göre Ebeveynlerin PARI Alt Boyut Puan Ortalamalarının Dağılımı	52
Tablo 4.17. Anne-Babaların Demografik Özelliklerine Göre PARI Alt Boyut Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması.....	53
Tablo 4.18. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği Alt Boyutları İle Zorbalık Döngüsündeki Rollerinin Karşılaştırılması.....	55
Tablo 4.19. PARI Alt Boyutları İle Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki İlişki.....	57

1. GİRİŞ

İnsanların birbirleriyle iletişim ve etkileşim içerisinde olduğu değişik ortamlar vardır. Çocuk ve gençler için bu ortamların en önemlilerinden biri de okullardır. Okulda geçirilen yaşantılar bir bakıma çocuk ve gençlerin sosyalleşmesi, sosyal beceriler geliştirmesi, fiziksel, bilişsel ve duygusal gelişimlerinin desteklenmesi, sağlıklı, bağımsız birer yetişkin olmaları açısından önemli katkılar sağlamaktadır.¹ Okulda zorbalık ve şiddetten söz edilmesi yukarıda sözü edilen ilkelere ters düşmektedir

Zorbalık, okul ortamında sık görülen ve önlem alınmazsa ciddi fiziksel ve ruhsal travmalara neden olabilen bir şiddet sorunudur.² Zorbalık olgusunun çocuklar üzerindeki psikolojik ve sosyolojik etkileri sadece okul yıllarıyla sınırlı kalmayıp yaşamın sonraki dönemlerinde de devam etmekte, yetişkinliğe de taşınma riski yüksek görünmektedir.³

Okulda zorbalık tüm dünya ülkelerini ilgilendiren yaygın bir sorun olduğundan bu konu da birçok ülkede araştırmalar yapılmaktadır.⁴ Zorbalık üzerine yapılan araştırmalar ilk olarak 1970’li yıllarda İskandinav ülkelerinde Norveç’li araştırmacı psikolog Olweus’un⁵ çalışmaları ile başlamış, Roland’ın⁶ önleme çalışmaları ile devam etmiştir. Konu ülkemizde otuz yıllık bir gecikme ile 2000’li yıllarda incelenmeye başlanmıştır.⁷ Farklı ülke ve kültürlerde yapılan araştırmalarda okulda zorbalık prevalansı %8 ile %70 arasındadır.⁸ Dünya Sağlık Örgütü⁹ otuz beş ülkenin verilerini karşılaştırdığı raporda zorbalığın görülme oranının %1-50 arasında olduğunu saptamıştır. Türkiye’de yapılan çalışma sonuçları diğer ülke sonuçlarına benzer olup öğrencilerin %4.6 ile %72.4 arasında zorba ya da kurban olduğu belirlenmiştir.¹⁰

Kabadayılık/zorbalık için yaygın olarak kabul gören tanımlama Olweus¹¹ tarafından yapılmıştır. Olweus’a göre kabadayılık/ zorbalık saldırgan bir davranıştır. Güç dengesizliği olan ilişkilerde gözlenir. Karşı tarafa zarar ya da sıkıntı vermeye

yöneliktir ve zaman içerisinde tekrarlanır. Sonraki yıllarda Olweus'un bu tanımı genişletilerek birçok kişi ve kurum tarafından yeniden tanımlanmıştır. Amerikan Ulusal Okul Hemşireliği Derneği (NASN) zorbalığı, bir ya da daha fazla çocuğun başka bir çocuğu, tekrarlayıcı özellikte, kasıtlı olarak, algılanan veya gerçek gücün varlığında, sözlü ve/veya sözsüz, fiziksel ve duygusal istismarı olarak tanımlamıştır.²

Ergenlik çağı, belirgin ve hızlı fizyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimlerin görüldüğü, çeşitli gelişimsel görevleri içeren ve çocukluktan yetişkinliğe geçişi ifade eden bir yaşam dönemidir. İçinde bulunduğu bu gelişim dönemindeki bazı özellikler zorbalık davranışını gösterme açısından önemlidir. Bu dönemde zorbalık olgusu sosyal nedenler (medyanın şiddet betimlemeleri, cinsiyet rolleri vb.), toplumsal nedenler (zengin-yoksul ayrımı, toplumsal çözülme vb.), okul kültürüyle ilgili nedenler (kurallar ve disiplin şekli vb.), ailesel nedenler (aile içi şiddet, istismar ve ihmal vb.), ilişkisel nedenler (ebeveynler, öğretmenler, öğrenciler ve akran gruplarına üyelik gibi) ve kişisel nedenlere (problem çözme becerileri, genetik ve gelişimsel özellikler vb.) bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.^{12,13} Bu nedenler arasında bulunan aile ve akran ilişkilerinin ergenlikteki problem davranışlara doğrudan ya da dolaylı etkisi bulunmaktadır. Ergenin ailesiyle kurduğu ilişkiler onun beklentilerini, inançlarını, dünyayı algılayış biçimini ve ergenin zorbaca davranışlarını etkilemektedir.¹⁴ Otoriter ve cezalandırıcı aile tutumlarının zorbalıkla pozitif yönde ilişkisi olduğu belirtilmektedir. Literatüre bakıldığında, ebeveynlerin boşanmış olması, ailenin sosyo-ekonomik statüsü, disiplin uygulamaları ve çocuğun ailesiyle arasındaki ilişkiyi algılayış biçimi gibi aile özelliklerinin zorbalığa etkisi olduğuna ilişkin bulgular bulunmaktadır.¹⁵

Zorbalık olgusunun çocuklar üzerindeki yansımaları yaşamın ileriki dönemlerini de etkilemektedir. Bundan dolayı okul çalışanlarının öğrencilerin zorbalığa neden olan davranışlarını anlamaları, başarılı önleme ve durdurma girişimlerinde bulunmalarını

zorunlu kılar. Bu nedenle zorbalığın çözümünün ancak okul yöneticileri, okul rehberlik servisi, öğretmenler, okul hemşiresi ve gerektiğinde hekimden oluşan çok disiplinli bir ekibin koordineli bir şekilde çalışması ile mümkün olabileceği belirtilmektedir.^{2,16,17} Ülkemizde akran zorbalığı ile ilgili yapılan çalışmalar oldukça sınırlı sayıdadır. Ancak son zamanlarda birçok ülkede araştırma konusu olan akran zorbalığı; hekimler, psikiyatri hemşireleri, okul hemşireleri, psikologlar, rehberlik ve psikolojik danışmanları gibi sağlık profesyonelleri ve araştırmacılar tarafından ülkemizde de incelenmeye başlamıştır. Yapılan araştırmalarda akran zorbalığında bulunma ve uğrama oranlarının yüksek olduğu görülmektedir. Okul sağlığı hemşirelerine okuldaki diğer çalışanlarla birlikte zorbalığı önleme programının oluşturulması ve uygulanmasında aktif bir görev ve sorumluluk düşmektedir. Bu da ülkemizde çok etkin olmayan okul sağlığı hemşireliğinin yaygınlaştırılması ve güçlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.¹⁶

Bu çalışma ergenlerin zorbalığa maruz kalma sıklığını, zorbalık döngüsündeki öğrenci rollerini ve bunların demografik değişkenlerden etkilenme durumu, ayrıca ailenin çocuk yetiştirmedeki tutumu ile akran zorbalığı arasındaki ilişkiyi belirlemek amacı ile gerçekleştirilmiştir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1.1. Zorbalık Kavramı ve Tanımı

Bundan çeyrek asır öncesine kadar çocuğun gelişiminin doğal bir parçası olduğuna inanılan zorbalık, günümüzde eğitimsel, psikolojik, sosyal ve etik boyutları olan, karmaşık ve evrensel bir olgu halini almıştır. Bu nedenle çocukların okul güvenliği, psikolojik ve fiziksel sağlığı açısından zorbalık son dönemde Türkiye’de ve Dünya’da üzerinde en çok araştırma yapılan konulardan biri olmuştur.^{11,13}

Zorbalığın tarihsel gelişimine bakıldığında, bu konudaki ilk çalışmalar Dan Olweus tarafından zorbalığın İskandinav Ülkeleri’nde problem haline gelmeye başladığı 60’ların sonu ile 70’lerin başında Norveç’te başlamıştır. Ancak bu konuya toplumsal olarak dikkat çeken ilk olay, Norveç’te 1982 yılında 10–14 yaşları arasında 3 erkek çocuğun, yaşıtlarının istismarı sonucu intihar etmeleridir. Bunun üzerine Norveç Milli Eğitim Bakanlığı 1983 yılında ülke genelinde kampanya başlatmıştır. Dan Olweus, Norveç ve diğer İskandinav ülkelerinde yapılan ilk çalışmalarda yer almıştır. Bu ulusal çalışmada ilk ve ortaokul öğrencilerinin %15’inin mağdur ya da zorba olarak olayların içinde yer aldığı saptanmıştır.^{13,18}

Zorbalık kavramı, İskandinavlar tarafından “mobbing”, “yıldıрма”, Amerikalılar tarafından ise, odağı zorbalardan çok kurbanlara çeken bir terim olan “victimization” “mağduriyet” olarak adlandırılmaktadır. Olweus bu kavramı sonraki yıllarda “bullying” olarak adlandırmıştır. Dilimize ise “bullying” terimi “zorbalık” olarak çevrilmiştir.¹⁹ Ülkemizde zorbalık, okulda gerçekleşen saldırganlık için kullanılmakta bazen de akran örselenmesi ya da akran istismarı kavramlarıyla ifade edilmektedir.^{20,21}

Saldırganlık grubunda yer alan zorbalık konusundaki ilk tanım, yine bu konudaki ilk bilimsel çalışmaları başlatan Olweus tarafından yapılmıştır. Olweus,

zorbalığı ilk olarak “mobbing” kavramı olarak tanımlamış ancak bu sözcüğün farklı anlamlar çağrıştırdığını ve davranışı tanımlamadığını düşünerek, bu kavramı “bullying” yani “zorbalık” olarak kullanmıştır. Olweus’un 1993 yılında “Bullying At School: What We Know And What We Can Do”“(Okulda Zorbalık: Ne Biliyoruz ve Ne Yapabiliriz) isimli kitabında yayımladığı zorbalık tanımı uluslararası standart olarak kabul edilmekte ve kullanılmaktadır. Bu tanıma göre zorbalık; saldırgan bir davranıştır, güç dengesizliği olan ilişkilerde gözlenir, karşı tarafa zarar ya da sıkıntı vermeye yöneliktir ve zaman içerisinde tekrarlanır.^{11,22}

Olweus’a göre, bir eylemin zorbalık olarak tanımlanabilmesi için:

- Herhangi bir tahrik olmaksızın, kasıtlı olarak zarar verme amacı güden saldırgan davranışlar olması,
- Süreklilik özelliği taşıması, zorbanın bu tür eylemleri bir kez değil devamlı biçimde yapması,
- Zorba ve kurban arasında güç dengesizliğinin olması gerekir.²³

Sonraki yıllarda Olweus’un bu tanımı genişletilerek birçok kişi ve kurumlar tarafından yeniden tanımlanmıştır. Örneğin Besag²⁴ zorbalığı; güçlü durumdaki kişi veya kişilerin, kendilerine karşı koyacak güçleri olmayanlara karşı sıkıntı vermek niyetiyle fiziksel, psikolojik, sosyal veya sözel olarak tekrarlanan saldırılar olarak tanımlamıştır. Benzeri biçimde Roland ve Munthe⁶ de zorbalığı, uzun süreli ve sistematik olarak kendini savunamayan kişiye karşı, bir başka kişi veya kişilerce, psikolojik veya fiziksel şiddet uygulanması olarak betimlemiştir. Bu tanımları biraz daha detaylandıran Smith ve Sharp²⁵ ise zorbalığı, bir öğrencinin kendisine kurban olarak seçtiği başka bir öğrenciye hoş olmayan sözler söylemesi; itmesi, tekme atması, tehdit etmesi, bir yere kapatması ve onunla asla konuşmaması gibi davranışlar olarak tanımlamaktadır.

Amerikan Ulusal Okul Hemşireliği Derneği'nin tanımına bakıldığında ise zorbalık, bir ya da daha fazla çocuğun başka bir çocuğu, tekrarlayıcı özellikte, kasıtlı olarak, algılanan veya gerçek gücün varlığında, sözlü ve/veya sözsüz, fiziksel ve duygusal istismarı olarak tanımlanmaktadır.²

Türkiye'de yapılan çalışmalar incelendiğinde ise Pişkin²⁶ zorbalığı “Bir ya da birden fazla öğrencinin kendilerinden daha güçsüz öğrencileri kasıtlı ve sürekli olarak rahatsız etmesiyle sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türü” olarak tanımladığı görülmektedir. Güvenir²⁷ ise, zorbalıktan “akran istismarı” olarak bahsetmektedir.

Zorbalık bilinçli bir şekilde başkalarına sözel saldırı, fiziksel taciz veya daha ince bir baskı metodu olan manipülasyon yoluyla zarar verme davranışdır.¹⁶ Zorbalıkta; saldırganlığa, hakaret edici davranışlara ve gücün kötüye kullanımına sık rastlanılır. Zorbalık etkisiyle kişi kendisini tehdit altında, aşağılanmış, yaralanmış ve kafası karışmış hissedebilir ve sonucunda özgüveni azalır, stres oluşabilir.²⁸

Zorbalık; bir mağdura bir kişi ya da grup tarafından yöneltilen takılma, kızdırma, tehdit etme, vurma gibi doğrudan davranışları içerebileceği gibi, etkinliklere dâhil etmeme, bilinçli şekilde sosyal olarak toplumun ya da bir grubun dışında tutma biçiminde dolaylı da olabilir.²⁹ Okulda dalga geçilme, tartaklanma, tehdit edilme, dışlanma korkusu öğrencilerin öğrenme yeteneklerini olumsuz etkilemektedir. Kontrol altına alınmadığı sürece zorbalık şiddetin daha tehlikeli hatta ölümcül biçimlerine de dönüşebilmektedir.³⁰

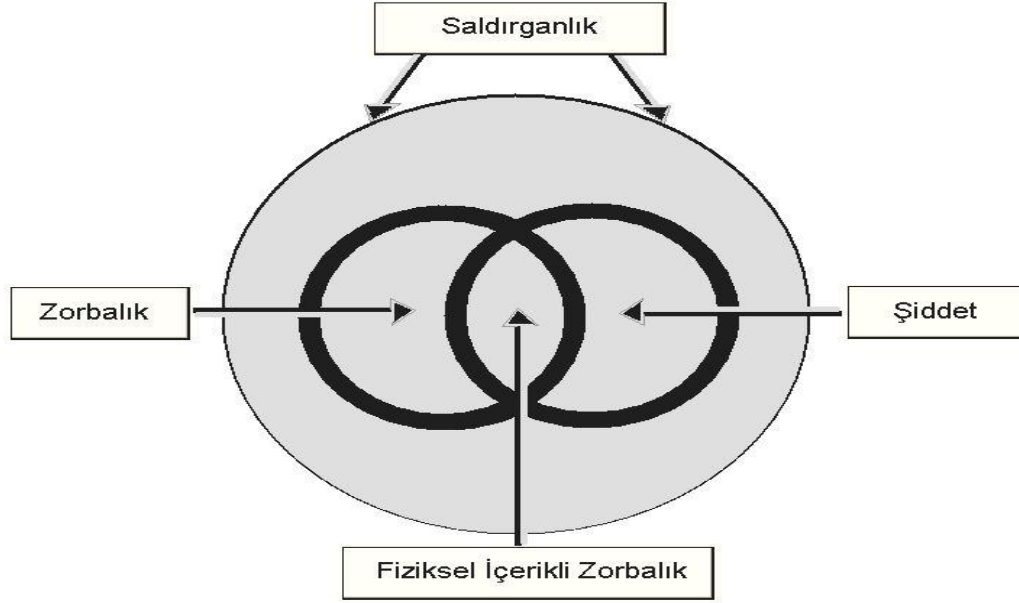
2.1.2. Saldırganlık, Zorbalık ve Şiddet Kavramları Arasındaki İlişki

İnsan psikolojisinde evrensel olarak varlığı kabul edilen dürtülerden birinin cinsellik, diğerinin ise saldırganlık ve onun sonucu olan şiddet olduğu bir gerçektir. Ancak, bu olumsuz davranışlardan söz ederken, her ne kadar günlük yaşamda

birbirlerinin yerine kullanıldıklarına sıkça tanık olunsa bile, saldırganlık, şiddet ve zorbalık arasında ayırım yapmakta, benzerlik ve farklılıklarını vurgulamakta yarar vardır.³

Saldırganlık, içine hem şiddeti hem de zorbaca eylemleri alan bir şemsiye kavram niteliğindedir. Aslında şiddet ve zorbalık saldırganlığın iki ayrı alt boyutunu oluşturmaktadır. Zorbalıkla şiddet fiziksel olarak ortaya çıktıklarında birbirlerine benzemekle birlikte zorbalığın, kurbanla zorba arasındaki güç dengesizliğini gerektirmesi ve tekrarlı olması gibi ayırt edici özellikleri açısından zorbalık ve şiddet birbirlerinden tamamen ayrılmaktadır.^{5,31}

Birbiri yerine oldukça sık kullanılan saldırganlık, şiddet ve zorbalık kavramları arasında Olweus'a⁵ göre Şekil 1'dekine benzer bir ilişki söz konusudur. Şekil 1'de de görüldüğü gibi zorbalık ve şiddet, saldırganlığın alt boyutları olmakla beraber, ortak noktaları olan fakat belirli açılardan birbirinden farklılaşan iki ayrı kavramdır. Zorbalık ve şiddet fiziksel olarak ortaya çıktıklarında birbiriyle örtüşmekte; ancak zorbalığın ayırt edici özellikleri nedeniyle bu iki kavram birbirlerinden ayrılmaktadır. Başka bir deyişle, zorbalıkta meydana gelen sözel ve/veya ilişkisel zorbalık niteliğindeki davranışlar fiziksel güç içermediğinden 'zorbalık' kavramına dâhil edilmekte; benzer şekilde saldırgan davranışlar eşit güçteki kişiler arasında meydana geldiğinde ya da süreklilik içermediğinde 'şiddet' olarak tanımlanmaktadır. Ancak fiziksel saldırganlık olarak tanımlanabilecek davranışlar ise her üç kavramın kapsamında incelenebilmektedir.³²

Şekil 2.1. Saldırganlık, Zorbalık ve Şiddet Kavramları Arasındaki İlişki (Pişkin M. Okul Zorbalığı: tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, 2002; 2: 537).

Şiddet ve zorbaca davranışların örtüştüğü alanlar olduğu gibi, farklılaştığı alanlar da vardır. Zorbalığın fiziksel boyutta ortaya çıktığı dövme, vurma, tekme atma gibi durumlarda zorbaca eylemler aynı zamanda şiddet kabul edilmektedir. Ancak zorbalığın fiziksel olmayan boyutlarda ortaya çıktığı, yani şiddetten ayrılan geniş bir boyutu da vardır. Örneğin dalga geçme, alay etme, kızdırma, isim takma, kötü söz söyleme, arkadaş grubuna almama, dışlama, yalnızlığa terk etme, iftira etme, söylenti çıkarma vb gibi zorbalık türleri de bir tür saldırganlık olmasına karşın, şiddet unsurları içermediğinden şiddet olarak kabul edilmemektedir.³³

Şiddet davranışının içinde sadece fiziksel içerikli şiddet değil, sözel ve psikolojik tacizi de içeren davranışlar ile birine bilerek rahatsızlık veya fiziki olarak zarar vermek de yer almaktadır. Başka bir deyişle şiddet, bir kişiye, bir gruba veya topluma karşı kasıtlı olarak çoğunlukla yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişme bozukluğu veya çöküntü ile sonuçlanacak fiziksel güç veya tehdit uygulamaktır.

Olweus ve Smith zorbalığı agresif davranışlardan ayıran üç kriter bulmuşlardır;

a) Saldırgan davranışlar gibi zorbalık da can yakar ama zorbalıktaki can yakma olayı tahrik sonucu olmamaktadır.

b) Saldırganlık, zorbalık olarak adlandırılmayacak bir veya iki kere olan harekettir.

c) Zorbalık yapan çocuğun genelde daha güçlü olduğu düşünülür veya daha güçlü olduğu algılanır, en azından kurban intikam alacak pozisyonda değildir.

Konuyla ilgili yapılan çalışmaların büyük bir kısmı, akran zorbalığının; bireyin farklı nedenlerden dolayı kişi ya da kişilere zarar verme niyeti taşıması, olumsuz davranışların süreklilik arz etmesi ve güç dengesizliğinin varlığı gibi özelliklere sahip olması nedeniyle saldırganlıktan daha farklı bir boyutta olduğunu göstermektedir.^{34,35}

2.2. Zorbalık Türleri

Zorbalıkla ilgili ilk tanımlamayı yapan Olweus²³ zorbalığı, doğrudan zorbalık ve dolaylı zorbalık olmak üzere ikiye ayırmıştır. Doğrudan zorbalık, “kurbana açık saldırı” olarak betimlenmektedir; zorba ve kurban karşı karşıyadır. Dolaylı zorbalık, “ilişkisel zorbalıktır ve ilişkileri ya da arkadaşlıkları yönlendirerek bir kişiye acı verme (örneğin dedikodu çıkarma, oyuna almama, dışlama) şeklindedir. Sonraki çalışmalarında Olweus, “doğrudan sözel saldırganlık” (isim takma, azarlama, istismar etme ve suçlama vb. şekillerde) olarak üçüncü bir sınıf daha eklemiştir.¹³ Daha sonra Hawker ve Boulton’da zorbalık türlerini fiziksel (itme, vurma), sözel (kızdırma, alay etme, tehdit etme), ilişkisel (grup dışında bırakma, konuşmama), dolaylı (çirkin notlar gönderme, onun hakkında yalan söyleme, dedikodu yapma) olmak üzere dört boyutta tanımlamıştır. Mynard ve Joseph de bu kategoriye kişisel eşyalara zarar verme maddesini eklemiştir.³⁶

Ülkemizde ise Pişkin³⁷ zorbalık türlerini beş kategoride ele almaktadır. Bunlar; fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama-yalnızlaştırma, söylenti çıkarıp yayma ve bireyin mal ve eşyalarına zarar verme (örneğin çocuğun kitap ve defterlerini yırtma, parçalama vb.) şeklindedir.

Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte akran zorbalığı şekil değiştirmeye başlamıştır. Psikolojik zorbalığın bir çeşidi olarak bir başkasına istemli olarak elektronik medyanın kullanılması örneğin cep telefonu veya internet yoluyla zarar verme şekline siber zorbalık adı verilmektedir. Siber zorba diğer akran zorbalığı çeşitlerinden birçok açıdan farklılık göstermektedir. Zorba kurbanla arasına mesafe koyarak bir alan yaratıp, kimliğini gizleyebilmekte ve bu yolla zorba günün her anı gündüz veya gece kurbanı ulaşabilmektedir. Böylece siber zorbalık zaman sınırlarının, fiziksel ve kişisel alanların aşıldığı bir durum olmaktadır.³⁸

Bunun yanında zorbalık, sergilenen saldırgan davranışların içeriğine göre ise etnik zorbalık, cinsel zorbalık ve eğlence amaçlı zorbalık olarak sınıflandırılmaktadır. Kurbanın ait olduğu etnik özelliklerle ilgili doğrudan ya da dolaylı saldırganlığa uğraması etnik zorbalık, cinsel içerikli doğrudan ya da dolaylı yollarla saldırganlığa uğraması cinsel zorbalık kapsamında ele alınmakta; şaka görünümü altında doğrudan ya da dolaylı yollarla saldırganlığa uğraması ise eğlence amaçlı zorbalık olarak değerlendirilmektedir.³⁹

Kanada Halk Sağlık Bakanlığı da zorbalığı “fiziksel saldırganlık”, “sözel saldırganlık” ve “sosyal yalıtım” olmak üzere üç temel davranış kategorilerine ayırmış; bunun yanı sıra ciddiyetle endişelenilmesi gereken davranış biçimleri olarak sınıflandırmıştır. Diğer bir zorbalık davranışı sınıflaması, Hazelden/ Johnson Enstitüsü’nün, “Akran Zorbalığına Hayır Programı” kapsamında yapılmıştır (Tablo

2.1). Bu sınıflamada zorbalığın “bedensel/ fiziksel”, “duygusal” ve “sosyal” olmak üzere ve şiddet derecelerine göre tanımlandığı belirtilmiştir.⁴⁰

Tablo 2.1. Hazelden/ Johnson Enstitüsü zorbalık sınıflaması

	Bedensel/Fiziksel		Duygusal		Sosyal	
	Başkasının bedenine/malına zarar verme		Başkasının kendilik değerine zarar verme		Başkasının gruba kabulüne zarar verme	
Şiddet Düzeyi	Sözel	Davranışsal	Sözel	Davranışsal	Sözel	Davranışsal
1	Alay etme Fiziksel Üstünlüğünü Vurgulama	Tehdit edici mimikler yapma Eşyalarının yerini değiştirme	İsim takma Eşya/ Giysilerle alay etme	Aşağılayıcı bakışlar Burnunu sıkma	Dedikodu söylenti çıkarma, yayma	Dolaylı olarak grup dışında kalmasını sağlama
2	Dövme ile tehdit etme Hedef öğrenciyi suçlama	Eşyalara zarar verme Çalma	Ailesini aşağılama Zekâ, Yeteneklere alay etme	Ödevleri bozma Kişisel eşya, giysileri bozma	İrk/ Cinsiyeti Aşağılama Dedikodu	Başkasının aptal görünmesini sağlama
3	Sürekli tehdit etme Haraç kesme	Yangın çıkarma Kabadayılık Silahla saldırı	Telefonla korkutma Herkesin içinde küçük düşürme	Dışlama Eşyalara, giysilere zarar verme	Gruptan tamamen dışlama ile tehdit etme	Gruptan tamamen dışlama Herkesin aşağılamasını Sağlama

2.3. Zorbalık - Yaş ilişkisi

Zorbalık ile ilgili literatür incelendiğinde; akran zorbalığının okul yılları ve adolesan döneminde başlamadığını, anaokulu yıllarından itibaren görülmeye başlandığını ve üstelik bu durumun bazı çocuklar için kronik bir hal aldığını, üniversite yıllarında ve hatta iş hayatında da devam ettiğini göstermektedir.¹⁶

Zorbalıkla ilgili davranış biçimlerinin yaşam boyunca gelişimsel değişiklikler gösterdiğine yönelik bazı çalışmalar da vardır. Buna göre çocuklarda sözel beceriler tam gelişmediğinde fiziksel zorbalık daha fazla görülürken, sözel beceriler kazanıldığında ise yaşla ve yaşantıyla giderek dolaylı zorbalık daha fazla kullanılmaktadır. Şöyle ki Bjorkqvist, ve arkadaşlarının⁴¹ yaptığı çalışmada 8 ve 15 yaşındakilerin aynı ifadelere verdikleri tepkileri karşılaştırmışlar ve 8 yaşındakilerin kızgınlıklarını ifade etme biçimlerinin, tekmeleme, itme, küfretme şeklinde doğrudan; dedikodusunu yapmak, “arkadaşın değilim” demek şeklinde dolaylı; öğretmene söyleme, uzaklaşma, surat asma gibi geri çekilme biçiminde iken, 15 yaşındakilerin saldırganlıklarını ifade etmelerinin, doğrudan fiziksel ya da sözel, dolaylı saldırganlık ve geri çekilme biçiminde olduğunu bulmuşlardır.³⁵

İlköğretim birinci ve ikinci kademe öğrencilerinin karşılaştırıldığı bir çalışmada ilköğretim birinci kademedeki öğrencilerin daha çok kurban statüsünde, ilköğretim ikinci kademedeki öğrencilerin ise zorba statüsünde olduğu belirlenmiştir.⁴² Lise öğrencileri ile yapılan bir başka çalışmada ise 9. sınıfta kurban olma oranlarının 10. ve 11. sınıflara kıyasla daha fazla olduğu bulunmuştur.⁴³ Literatürde bu duruma iki türlü açıklama getirilmektedir. Bunlardan birincisi okul ortamında yaşı küçük öğrencilere zorbaca davranacak olan çok sayıda yaşı büyük olan öğrencinin bulunmakta olduğudur. Örneğin; ilkokul 4. sınıf öğrencilerine zorbalık yapma riski taşıyan öğrenci grubu 5.,6.,7. ve 8. sınıf öğrencileridir ve bu nedenle 4. sınıfta okuyan öğrencilerin baş etmesi gereken zorba sayısı fazla olmaktadır.³²

2.4. Zorbalık - Cinsiyet ilişkisi

Zorbalıkla cinsiyet arasındaki ilişki açısından genel olarak kabul edilen görüş, zorbalığın erkeklerde kızlardan daha fazla görüldüğü ve erkeklerin doğrudan zorbalığa, kızların ise dolaylı zorbalığa daha fazla maruz kaldığıdır.^{16,23} Ancak kızların

uyguladıkları zorbalığın örneğin iftira atma, yalan dedikodu çıkarma ya da arkadaş ilişkilerine olumsuz yönde müdahale etme gibi gözle görünür olamaması, daha fazla gizliden gizliye yapılması nedeniyle, tespit edilmesini güçleştirmektedir.⁴⁴

Ergen erkekler arasında zorba, kurban ve zorba/kurbanların psikososyal ve davranışsal özelliklerinin karşılaştırıldığı bir çalışmada zorba/kurbanların, ortaokul ve lisede okuyan erkek öğrencileri en riskli grup olarak tespit etmiştir. Zorba/kurban erkekler diğer gruplara göre daha fazla problem davranış sergiledikleri, düşük psikolojik sağlıkları olduğu, daha fazla fiziksel yaralanma yaşadıkları ve okula karşı tutumlarının düşük olduğu bulunmuştur. Özellikle zorba/kurbanların diğer gruplara göre daha fazla silah taşıdıkları tespit edilirken, bunu kendilerini koruma amaçlı olarak yaptıklarını belirtmişlerdir.⁴⁵

Zorbalık ile cinsiyet ilişkisini açıklayan diğer bir görüş ise öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerini oluştururken farklı öğelere değer vermeleridir. Şöyle ki, erkek öğrencilerin hedefi çoğu zaman geniş bir arkadaş çevresinde hâkimiyet kurmak ve sosyal egemenliği sağlamak olduğundan kurbanlar üzerinde fiziksel güç kullanma gibi doğrudan zorbalığa yöneldikleri, kız öğrencilerin ise daha küçük bir arkadaş çevresinde yakınlık ve samimiyete dayalı ilişkilere önem verdikleri, kurbanlara sıklıkla söylenti çıkarmak ve dedikodu yaymak gibi doğrudan olmayan mağdur etme yöntemleriyle zorbalık uyguladıkları bu durumun kurbanların diğerleri ile olan ilişkilerini bozmada etkili olduğu gösterilmiştir.¹⁶

Birleşik Devletler, Güney Afrika ve Japonya'dan alınan örneklemelerin karşılaştırıldığı bir çalışmada her üç ülkede de zorbanın erkek cinsiyetinde olduğu, kızların ise daha fazla kurban durumunda oldukları tespit edilmiştir. Araştırmada aynı zamanda üç ülke içinde zorba erkeklerin Japonya örnekleminde daha fazla ve Amerikalı kızların ise en az olduğu tespit edilmiştir.⁴⁶ Almanya'da 2086 öğrenci ile yapılan bir

başka çalışmada ise kız öğrencilere göre erkek öğrencilerin daha fazla zorbalık yaptığı, zorba/kurbanların yine daha fazla erkekler olduğu ve erkeklerin daha fazla fiziksel zorbalığa maruz kaldıkları tespit edilmiştir.⁴⁷

Türkiye’deki durum incelendiğinde, hem kızların hem de erkeklerin erkekler tarafından zorbalığa daha sık maruz kaldıkları, erkeklerin fiziksel, kızların ise sözlü sataşma ile zorbalık yaptıkları, kızların erkeklere zorbalık yapma oranlarının belirgin düzeyde düşük olduğu bulunmuştur.^{26,48,49} Erkeklerin hem zorbalığa maruz kalma hem de zorbalık yapma yüzdeleri kızlara oranla anlamlı derecede yüksektir.^{50,51}

2.5. Zorbalık Davranışında Yer Alan Öğrencilerin Özellikleri

2.5.1. Zorba Özellikleri

Zorbalık döngüsünde zorbalar (saldırgan ya da aktif olabilirler) en etkin gruptur. Zorba, bir grup akranına sürekli ve tekrarlanan bir şekilde, hem açık fiziksel (vurma, itme, tekme atma) ve açık sözel (küfür etme, alay etme) hem de dolaylı ya da ilişkisel (gruba almamak, hakkında kötü şeyler söylemek) saldırganlık gösteren çocuk ya da ergen olarak tanımlanmaktadır. Bu kişiler genellikle başkalarına karşı üstünlük kurmak isteyen, iç tepkisel hareket eden, kurallara uymayan ve kurbanı karşı empati duymayan çocuk ya da ergenlerdir.⁵²

Zorbalar, fiziksel olarak güçlüdürler ve saldırı güvenleri yüksektir. Koordinasyonları yüksektir, sporda ve bahçe oyunlarında başarılıdırlar. Acıya dayanma eşikleri yüksektir, gözü pektirler. Mağdurdan yaşça ve beden olarak büyüktürler. Fiziksel olarak çekicidirler. Güvenli, hazır cevap, dalgacı ve alaycıdırlar. İletişimde başarılıdırlar. Başları otorite ile derde düştüğünde kurtulmayı bilirler. Kendi sosyal idealine uygun olan baskı ve gücü gösterirler; yaşıtlarınca kabul gören “maço” imajı taşırlar (erkekler). Kendilerini okulda aldıkları notlara göre daha akıllı bulurlar; güvenli, dışa dönük ve rahattırlar. Mağdurların cezayı hak ettiklerine inanırlar. Zayıf

öğrencilerin rahatsızlığı ve paniğinden hoşlanırlar. Evde az zaman geçirirler, aileleri ile iletişimleri azdır. Evdeki denetimleri ve yönlendirmeleri zayıftır. Tutarsız kontrol ve disiplin yöntemleri ile büyürler. Anne baba arasında evlilik problemleri ve kaotik ev ortamı olabilir.⁴⁸

Zorbalık davranışı, ister sözel, ister duygusal ve isterse de fiziksel boyutta olsun; zorbalık yapan kişi sürekli bir biçimde kurbanı eleştirme, sosyal olarak dışlama ve taciz etme gibi davranışları içeren taktikleri kullanır. Zorba öğrenciler, sürekli bir biçimde kendilerini güçlü gösterme ve diğer öğrencileri kontrol etme gereksinimi duyarlar. Zorbalar genellikle kurbanlarının kendilerini tahrik ettiklerine yönelik de bir savunma mekanizmasına sahiptirler.⁵³

Zorbalık davranışının altında yatan psikolojik faktörler incelendiğinde birbiriyle ilişkili 3 bulguya ulaşılır.^{50,53}

- Birincisi, zorbalar, karşılarındaki kişiler üzerinde baskı kurmaya ve onları kontrol altına almaya ihtiyaç duyarlar.
- İkincisi, aile yapıları incelendiğinde genellikle alt sosyoekonomik düzeyden ve eğitimsiz, çocukları ile yeterince ilgilenemeyen ailelerden geldikleri görülmüştür. Bu durum onların çevreye karşı düşmanlık beslemesine sebep olabilir.
- Son olarak da, zorbaların davranışlarının kendileri için faydacı bir yönü de vardır. Zorbalar genellikle mağdurlarından haraç niteliğinde para vb. alırlar.

Ayrıca zorbalar zorbalık dışında da çalma, mala zarar verme ve sarhoş olma gibi daha başka anti sosyal davranışlar sergilemektedirler. Zorbalık ve mağduriyete ilişkin özellikleri belirlemeyi amaçlayan bir çalışmada zorba öğrencilerin diğer akranlarına göre daha fazla alkol kullandığı, sigara içtiği ve okula silah getirdiği tespit edilmiştir.⁵⁴

Martin ve Greenwood,⁵⁵ çocukların kabadayılığı öğrenmesinin tek bir nedene bağlı olmadığını; ancak aşağıdaki etkenlerden de kaynaklanabileceğini ifade etmektedirler:

- Çocuğun mizacı,
- Ana babaların, aile üyelerinden, çalışanlardan ve diğer kişilerden istediklerini elde etmek için sürekli saldırganca davrandığı bir ev ortamı,
- Gözetim eksikliği: İstediklerini elde etmek için saldırganlıktan başka yollar olduğunu kimsenin çocuğa göstermemesi,
- Kabadayılığı hak ettiği mesajı: Zorbaca davranan ana baba, öğretmen ya da bir çocuk, bu davranışlarıyla, ezilen çocuğun saldırgan ya da tiksindirici tavırları yüzünden bunu hak ettiği mesajını verirler,
- Acımasız fiziksel cezalar: Bir çocuğu sık sık sert bir şekilde tokatlamak, çocuğa, büyük insanların (ana baba) küçükleri (çocukları) korkutmasının normal olduğunu öğretir. Kabadayılık yapan çocukların, genellikle yaşça ya da boyca daha küçük zayıf çocukları seçmesi hiç de şaşırtıcı değildir,
- Zayıf benlik kavramı: Olumludan çok olumsuz yönlendirmeye maruz kalan çocuklar kendilerini olumlu görmezler. Sonuç olarak, dış dünyanın kendilerine olumsuz davranacağı beklentisi içine girip buna kabadayılıkla karşı koyarlar. Başkalarını korkutmak, kendilerini üstün hissetmelerini ve dikkati çekmelerini de sağlamış olur. Bu tip çocuklar için, olumsuz da olsa dikkati çekmek, hiç dikkat çekmemekten daha iyidir,
- Kabadayılık davranışını destekleyen bir arkadaş grubu. Bazı durumlarda çocuklar, bir arkadaş grubuna uyum sağlamak için ya da daha “sıkı” bir gruptan arkadaş edinebilmek için kabadayılık yapar.

2.5.2. Kurban Özellikleri

Kurban, başkalarının davranışlarından zarar gören ve zarar veren bu davranışlara karşı koyacak veya durduracak beceri, statü veya kaynaklara sahip olmayan kişi veya grup olarak tanımlanmaktadır.⁴⁸ Kurbanlar pasif ve provakatif olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Pasif kurbanlar; sessiz, endişeli, kendine güveni düşük ve arkadaşları arasında fazla popüler olmayan kişilerdir. Provakatif kurbanlar ise; tam tersine diğerlerini sinirlendiren, tansiyonu yükselten, kavgayı başlatacak davranışlarda bulunan, kolay kızan, oldukça hareketli, yerinde duramayan çocuklardır.¹⁶

Kendisine isim takıldığı, aşağılandığı, sürekli emirler verildiği, kendini savunamayacak kavgaların içine girdiği, para ve eşyalarının alındığı veya hasara uğratıldığı, nedeni açıklanamayan yaralanmalar; sınıfta hiç yakın arkadaşının bulunmaması, takım oyunlarına seçilmemesi, sınıfta konuşma zorluğu çekmesi, okul başarısının aniden veya yavaş yavaş düşmesi, yaşıt grupları içinde kendini göstermekten kaçınması gibi okulda görülen birtakım temel belirtiler ile; eve üstü başı, kitapları ve çantası yırtılmış veya kirlenmiş, okula gitmek istememesi, sabahları iştahsızlık çekmesi, sürekli karın ağrısı ve baş ağrısı, okula giderken yolu gereksiz uzatması, uykusunda ağlaması, yatağını ıslatması, içe kapanması, aile bireylerine aşırı düşkünlük göstermesi, ailelerinden gereğinden fazla para istedikleri veya çaldıkları gibi evde görülen birtakım belirtiler; çocuğun zorbalığa maruz kalıyor olması ihtimalinin yüksek olduğunu göstermektedir.^{44,48}

2.5.3. Zorba/Kurban Özellikleri

Akran zorbalığında rol oynayan bir diğer öğrenci grubu ise zorba-kurbanlardır. Zorba-kurbanlar akranlarına karşı zorbaca davranışlar sergileyen ve aynı zamanda başkaları tarafından da zorbaca davranışlara maruz olan çocuklardır ve bu çocukların hem zorbalardan hem de kurbanlardan farklı özelliklere sahip oldukları belirtilmektedir.

Zorba-kurban çocukların zorbalardan temel farkı bir kışkırtma sonrası zorbalık girişiminde bulunmaları ve diğerleri tarafından kolay tahrik olmalarıdır.¹⁶

Zorba-kurban çocuklar, zorba çocuklara göre akran grupları arasında daha fazla reddedilmektedirler.⁵⁶ Bu çocukların aile ve okul ilişkilerinde sorunlar yaşadığı, psikopatoloji açısından zorba ve kurbanlardan farklı olduğundan ayrı ele alınması gerektiği bildirilmiştir.⁵⁷ Zorba, kurban ve zorba-kurbanların özelliklerini karşılaştıran bir çalışmada görünüm ve davranış olarak farklı olan öğrencilerin akran zorbalığında kurban olma riski taşıdıkları tespit edilmiştir. Özellikle bu sonuç, diğer gruplarla karşılaştırıldığında, zorba-kurbanlar için geçerlidir. Zorba-kurbanlar akranları tarafından sevilmeyen, genelde yalnız kişilerdir, bir savunma durumunda hiç ya da birkaç arkadaşı destek vermektedir.⁵⁸

Zorba-kurbanların aynı anda hem içsel hem de dışsal problemleri olduklarını, hem kendilerine hem de diğerlerine yönelik olumsuz tutum ve inançları olduğunu, sosyal açıdan yetersizliklerinin olduğunu, problem çözme becerilerinin yetersiz olduğunu, akademik olarak başarısız olduklarını ve sadece akranları tarafından değil ilişkiye girdikleri herkes tarafından reddedildikleri tespit edilmiştir. Okul ortamında işlevsellikleri oldukça düşüktür. Bunun yanı sıra alkol kullanımı, sigara içme, hırsızlık, mala zarar verme ve aile kurallarına uymama gibi diğer problem davranışlarda görülmektedir.⁵⁹

2.5.4. İzleyiciler-Özellikleri:

Zorbalık sadece zorbalığa maruz kalan ve zorbalığı uygulayanlar arasında değildir, tüm öğrencileri içine alan bir olgudur.¹⁷ İzleyici grubun zorbalık döngüsünde rolü olduğu ilk kez Salmivalli ve arkadaşları⁶⁰ tarafından belirtilmiştir. İzleyicilerin akran zorbalığı içindeki rolleri zorbayı desteklemekten kurbanı yardım etmeye kadar değişebilmektedir. Herhangi bir zorbalık çeşidi için kurbanı yakalayan ya da tutan

öğrenci gruba “destekleyici seyirciler”, zorbaya olumlu dönütler vererek destekleyen gruba “pekiştirici seyirciler”, hiçbir şekilde zorbalığa karışmayanlara “dıştaki seyirciler” ve kurban tarafında yer alarak zorbalık karşıtı tutumlar sergileyen gruba ise “savunmacı seyirciler” adı verilmektedir.⁶¹

Seyircilerin okul akran zorbalığına karşı kişisel ve durumsal hallerinin belirlenmesine yönelik bir çalışmada öğrencilerin %59’u kendilerini dıştaki seyirciler olarak, %31 ise savunmacı seyirciler olarak belirtmişlerdir. Kız öğrencilerin erkeklere göre daha fazla kurbanı savunmacı rol oynadıkları, bunun yanı sıra destekleyici ve pekiştirici erkek öğrencilerin ise geçmişte zorba veya zorba/kurban oldukları tespit edilmiştir.⁶² İzleyicilerin çoğunluğunu kızların oluşturduğu, kızların sınıfta ya da okul bahçesinde zorbalığı izledikleri ya da zorbalığın yanlış olduğunu düşündükleri için kurbanı destekleme eğiliminde oldukları, zorbalık olayına karışırlarsa grup içindeki konumlarının değişmesinden korktukları ya da zorbalığın değişik formlarına maruz kalacaklarını düşündükleri belirlenmiştir.¹⁶

2.6. Zorbalığın Fiziksel ve Psikolojik Etkileri

Dünya genelinde yaygın bir sorun olan akran zorbalığı hem zorba hem de kurban öğrencilerin fiziksel, psikolojik, sosyal ve akademik gelişimlerini olumsuz biçimde etkilemektedir ve bu etkiler bazı çocuklar için okul yıllarıyla sınırlı kalmayıp daha sonraki yaşamlarında da devam etmektedir. Zorbalığa maruz kalma kişide olumsuz iz bırakan ve unutulamayan bir deneyimdir. Zorbalığa uğrayan çocukların kendilerini genel olarak mutsuz, değersiz ve kederli hissettikleri bilinmektedir.⁶³ Ayrıca bu öğrencilerin uyku problemleri, alt ıslatma, baş ve mide ağrısı gibi psikosomatik belirtiler de gösterdikleri saptanmıştır. Bunun yanı sıra bu öğrencilerin sıklıkla depresyon, yalnızlık, sosyal kaygı, endişe ve sosyal fobi gibi psiko-sosyal problemler

yaşadıkları bilinmektedir. Özellikle zorbalığa maruz kalan kız çocuklarının yüksek oranda depresyon ve kaygı gösterdikleri bulunmuştur.⁶⁴

Akran zorbalığı, normal gelişimin bir parçası değildir. Bu olumsuz davranışın mağdurlar üzerinde olağanüstü yıkıcı bir etkisi vardır. Bu etki onların yaşamlarında iz bırakır, onlarla yetişkinliğe kadar büyür ve gelişir. Zorbalığa maruz kalmış kişiler mutluluklarını ve başarılarını yeterince yaşayamazlar çünkü mutlu bir yaşamı hak etmediklerini düşünürler. Bunun sonucu olarak sosyal ve duygusal sorunlar yaşarlar. Arkadaşlık kurmak ve sürdürmek onlar için çok güçtür. Bu sorunlar yetişkinlikte de ilerleyerek devam eder ve ağır sosyal uyum sorunları ortaya çıkabilir.⁶⁵

Rigby'ye⁶³ göre, zorbalık bazı psikolojik yada fiziksel sağlık problemlerine yol açabilmektedir. Zorbalıktan kaynaklanan ruh sağlığı problemleri 4 başlık altında toplanmaktadır.

1. Düşük psikolojik iyilik hali (Low psychological well-being): Zorbalığa maruz kalan kurban kendini psikolojik olarak mutsuz, değersiz, öfkeli ve kederli hisseder.

2. Düşük sosyal uyum (Poor social adjustment): Zorbalığa maruz kalan kurbanı zorbalığın meydana geldiği okul, işyeri gibi sosyal ortamlardan uzaklaşır ve yalnız kalmayı ya da o ortama katılmamayı tercih eder.

3. Psikolojik rahatsızlık (Psychological Distress): Zorbalığa maruz kalan kurban yüksek derecede kaygı yaşayabilir, depresyona girebilir ve intihara ilişkin duyguları artabilir.

4. Fiziksel rahatsızlık (Physical unwellness): Zorbalığa maruz kalan kurbanda tıbbi tanı alabilecek psikolojik rahatsızlıklar ve psikosomatik belirtiler bulunabilir.¹⁵

Çocuklukta yaşanan zorbalık yalnızca kurbanları değil, zorbaları da olumsuz biçimde etkilemektedir. Her ikisinin de kendilerini algılayış şekillerine bakıldığında, kendilerini kaygılı, yalnız, düşük benlik değeri olan kişiler olarak algıladıkları

görülmektedir. Zorbalıkta, erkeklerin daha çok kaygı, depresyon, yeme bozuklukları ve psikosomatik semptomlar gösterdikleri hem kurbanlar hem zorbalar arasında kaydedilmiştir. Kızlar arasında daha çok yeme bozuklukları görülmektedir. Zorbalıkta hem zorbalar hem kurbanlar hoşlanma ve kızgınlık duygularını daha çok yaşadıkları ancak kurbanların zorbalardan daha çok şaşkınlık ve üzüntü yaşadıkları kaydedilmiştir.³¹ Ayrıca erken yaşlarda saldırganlık olarak kendini gösteren zorbalık sonraki dönemde, silah taşıma, tecavüz, soygunculuk ve gasp gibi çok ciddi suçlara öncülük edebilir.⁶⁶

Okul, zorbaların aksine kurbanlar için güvensizliğin hüküm sürdüğü, korku duyulan ve mutsuz olunan bir mekândır. Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan bir araştırmada öğrencilerin yaklaşık %7'sinin ayda en az bir kez zorba öğrenciler yüzünden okula gitmeyip evde kalmayı tercih ettikleri bulunmuştur. Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin genellikle grup dışına itildikleri ve yalnız kaldıkları bilinmektedir.⁶⁷ Bu nedenle Akran zorbalığına uğrayan öğrenciler sıklıkla okuldan korkarlar, okulu güvensiz ve mutsuz bir yer olarak algırlarlar, uzun süreli okul devamsızlığı yapabilirler. Bazı öğrenciler aşağılanma ve horlanmayla başa çıkamayıp sınıfta kalabilir, hatta okulu bırakabilirler.²¹

2.7. Aile Tutumları

Erikson'a göre; ilk olarak anne-çocuk arasında başlayan ilişki çocuk büyüdükçe aile dışındaki çevreyle giderek artmakta, çocuğun kişiliği ve topluma uyumu üzerinde anne-baba tutumunun etkisi ise önemini korumaya devam etmektedir. Anne-babaların çocuklarına karşı tutumlarında, çocukların psikolojik ihtiyaçlarını ve gelişim düzeylerini dikkate almaları, çocukların psikolojik sağlıkları açısından gerekli görülmektedir.⁶⁸

Olweus'a göre, anne babanın çocuk yetiştirme tutumlarında üç özellik önem taşımaktadır:

1. Çocuğa bakan kişinin duygusal tutumu; yakınlık ve sıcaklık derecesi, ilgisizlik,
2. Saldırganlığa karşı toleranslı ve aşırı hoşgörölü tutumlar, saldırgan davranışa sınır getirememe,
3. Çocuk yetiştirmede gücün kullanımı; kontrol metodu olarak fiziksel ceza ve şiddete dayalı duygusal çıkışlar.

Bu nedenle sağlıklı anne/baba/çocuk ilişkileri, sağlıklı bireylerin dolayısı ile sağlıklı toplumun oluşmasında önemli bir etmendir. Çocuk sıcak, sevecen ve tutarlı bir aile ortamında huzur ve sevgiyi bulur. Kendi kendine yetmeyi, kendinden hoşnut olmayı, kendine saygı duymayı öğrenir. Çünkü öyle bir ortamda “kabul görmekte” ve “kişiliğine saygı duyulmakta” dır. Özgüvenli olmak, çocuğun çevresine karşı da güven duymasını sağlar. Aile içindeki etkileşim çocuğu ya “ben değerliyim” ya da “ben değersizim” duygusuna götürür. Yaşı ve cinsiyeti ne olursa olsun çocuğa “önemli olduğunu hissettirmek”, onun gerek kişilik gelişimi, gerekse diğer insanlarla ilişkileri açısından önemlidir.⁶⁹ Ana-baba tutumları arasında en sağlıklı ve başarılı olanı “güven verici ve hoşgörölü” tutumdur. Ancak bu esnek yaklaşım içinde, özgürce düşünüp karar verebilen, bağımsızca hareket edebilen, özgüveni olan bireyler yetişebilir.³⁵

2.8. Aile Tutumlarının Sınıflandırılması

2. 8. 1. Aşırı Baskılı ve Otoriter Tutum

Bu tutum içinde anne-babalar katı kurallar koyup çocukları uyma için zorlarlar. Bu zorlama sık sık öfke, bağırma, fiziksel ceza şeklinde görülebilir. Bu çocuklar çok öfkeli ve bunlardan korkulur. Otoriter çocuk yetiştirme tutumlarında aileler koydukları kurallara çocuklarının koşulsuz uymasını ve itaat etmesini beklerler. Çocuklara duygusal destek ve sevgi gösterilmez. Bu şekilde yetiştirilen çocuklar duygu

ve düşüncelerini kolay ifade edemeyen otorite varlığında sinen ancak otoritenin olmadığı durumlarda kurallara aykırı davranan çocuklar olarak görülmektedir.⁷⁰

Bu çocuk tarafından engelleyici olarak algılanabilir. Böyle ana baba zaman zaman çok katıdır; hiçbir şeyi kabul etmez ve çocuklarını onaylamaz. Onlara sevgi, şefkat ve anlayış göstermez; oldukça bol miktarda fiziksel cezaya başvurur. Bu çocuklar, sınıf içinde huzur kaçırma, dikkatlerini uzunca bir süre ve hiç bölünmeksizin yoğunlaştıramama ve ders çalışma alışkanlıkları açısından da düzensiz olma eğilimindedir.⁷¹

Bu çocukların saldırganlık düzeyi yüksektir. Saldırganlık düzeyinin yüksek olması farklı şekillerde açıklanabilir. Fiziksel ceza kullanan aileler çocuklarına saldırgan model oluştururlar. Diğer taraftan otoriter tutum çocukta aileye karşı düşmanca duygular uyandırır. Anne babanın, saldırganlık düzeyi yüksek çocukla başa çıkabilmek için daha katı bir tutum izlemek durumunda kalabileceği şeklinde de yorumlanabilir.⁷²

2. 8. 2. Aşırı Hoşgörülü Tutum

Çocuk merkezci aile olarak da adlandırılmaktadır. Kontrolün düşük kabul ilginin yüksek olduğu tutumdur. Anne baba çocuğa karşı çok ilgili ve duyarlıdır. Çocuğa aile ve toplum içinde uyması gereken kurallar öğretilmez. Bazı basit kurallar söz konusu olduğunda da çocuğun bu kurallara uymaması durumunda yaptırım uygulanmaz. Anne baba çocuğun istekleri doğrultusunda hareket eder. Çocuktan olgun davranış talebinde bulunulmaz. Çocuk mümkün olduğu kadar az engellenir. Çocuğun cinsel ve saldırgan dürtüleri bile kabul edilir. Çocuğun seçimlerine, yemek, uyku ve oyun saatlerine karışılmaz.⁷²

Böyle bir ortamda çocuk, ailede inisiyatif sahibi tek kişidir ve onun isteklerine diğer aile bireyleri kayıtsız şartsız uyarlar. Aşırı şımartılmış bu çocuklar, yetişkin

olduklarında da toplumun vermediği hakları kendilerine tanımaya kalkışır. Her istediklerini yaptırmayı alışkanlık haline getiren bu tür çocuklar okul kurumundaki kurallar karşısında hayal kırıklığına uğrarlar ve kolay uyum sağlayamazlar.³⁵

Çocuk disiplinsiz, sınırlarını çizemeyen, nerede ne yapacağını bilmeyen bir birey olur. İlk kez okul döneminde karşılaştığı kurallar karşısında hayal kırıklığına uğrar ve uyum sağlayamaz. Yetişkin olduğunda toplumun vermediği hakları kendine tanımaya kalkışır. Diğer insanların dikkatini çekmek ister ve onların kendisine hizmet etmesini bekler.⁷²

2.8.3. Dengesiz ve Kararsız Tutum

Bu tutum, çocuklarına net bir tutum sergileyemeyen ya da tutum konusunda birbirinde farklı düşünen anne babaların bulunduğu ailelerde görülmektedir. Anne babadan biri demokratik tutuma sahipken diğeri otoriter olabilir. Birinin ödüllendirdiği davranışı diğeri cezalandırıyor olabilir.⁷³ Bu tutumda anne baba aşırı hoşgörölü ile sert cezalandırma arasında gidip gelmektedir. Disiplin yok değildir, ancak ne zaman ve nerede uygulanacağı belli değildir.

Anne ile babanın, çocuğun yanında, “çocuk konusunda” birbirlerini eleştirmeleri, birinin olumlu yaklaşımına diğeri olumsuz tutumu ya da taraflardan birinin çocuk kayırması, çok sıklıkla rastlanan terbiye yanlışlarındandır. Tüm bu etkenler, önceleri çocukta bazı iç çatışmaların, huzursuzlukların, ardından da dengesiz ve tutarsız bir yapının oluşumuna sebep olabilir.³⁵

2.8.4. Aşırı Koruyucu Tutum

Koruyucu tutum ülkemizde sıklıkla karşılaştığımız bir yaklaşım biçimidir. Çocuğun yakınında bulunan anne, baba, büyük anne, büyük baba gibi yetişkinler çocuğun yapması gereken birçok şeyi, çocuk üzölmesin, yorulmasın, zorlanmasın

düşüncesiyle kendileri yaparlar. Ancak bu tutumu gösteren yetişkinler çocuğun gelecekteki yaşamına ne gibi zararlar verdiklerini tahmin edememektedirler.⁷⁴

Kontrol ile birlikte kabul-ilgi de yüksektir. Çocuğun gereğinden fazla kontrol edilmesi ve özen gösterilmesi şeklinde ortaya koyulur. Anne baba çocuğu düşman bir çevreye karşı korur gibidir. Çocuğun yapabileceği işleri bile anne üstlenir. Anne 8-9 yaşına gelse de çocuğu kendi eliyle besler, kendi yatağında uyutur. Her an çocuğun başına olumsuz bir durum gelebilir kaygısıyla hareket eder. Çocuğun terleyeceği, üşüteceği düşünülerek özgürce oyun oynamasına izin verilmez. Düşer, canı yanar kaygısıyla sokakta oynatılmaz. Anne bu tür davranışıyla çocuğa sevgisini gösterdiğini ve ona yardım ettiğini düşünür. Ancak gerçekte kendi yalnızlığını ve mutsuzluğunu karşılamaktadır.⁷²

Bunun sonucunda çocuk kurallara uyan başkalarına bağımlı, kaygılı ve içine kapanık, güvensiz biri olabilir. Annenin bu tutumu bazı hallerde çocuğun hassas, bağımlı ve çekingen, bazı hallerde ise şımarık, asi, dik başlı olmasına neden olur. Bu tutuma sahip anne babaların çocuklarında gözlenen karakteristik özellikler: bağımlılık, çocukça davranışlar, yaşına uygun davranmama, dayanıksızlık, kararsızlık, güvensizliktir. Bağımlı olmanın temelinde anne baba ya da aile büyüklerinin normalde çocukların yapması gereken bir şeyi kendileri yaparak çocuğun sorumluk almasını öğrenememesinden kaynaklanmaktadır.^{70,74}

2.8.5. Demokratik Tutum

Bu tutumu benimseyen aile bireyleri arasında sevgi saygı ve güven temeline dayanan ilişkiler mevcuttur. Annenin çocuğun üzerinde denetimi vardır, davranış kurallarını ve sınırlarını açıkça belirtir. Kurallar çocuğa zorla değil, kendi arzusuyla benimsetilmeye çalışılır. Demokratik aile ortamında büyüyen çocuklar; atılgan, hareketli, yaratıcıdır.⁷⁰

Demokratik aile tutumunda çocukların ilgi ve ihtiyaçları karşılanırken aynı zamanda denetlenirler. Anne babalar çocuklarını destekleyen, onlara güven veren, onların ilgi ve ihtiyaçlarına duyarlı bir tutum içindedirler.⁷³ Bu tutuma sahip aileler çocuklarını koşulsuz severler. Onları, itaat ettikleri için ya da başarılı oldukları için değil çocukları olduğu için severler. Bu sevgilerini de onlara hissettirirler. Çocuklarını bir birey olarak görürler ve onların isteklerine, tercihlerine saygı gösterirler. Demokratik anne babalar çocuklarla etkileşimlerinde sıcak ve ilgilidirler. Onları sabırlı ve duyarlı bir biçimde dinlerler. Aile içi verilecek olan kararlarda onların görüşlerini alırlar.⁷⁵

Çocuğun benlik saygısı yüksektir. Sorumluluk duygusu gelişmiştir. Ahlaki değerleri kazanmıştır. İç kontrolü yüksektir. Çocuk zorlukları kendi gücü ile yenmeyi deneyimler. Denemekten ve başarısız olmaktan korkmaz. Kendine güvenir. Başarı düzeyi yüksektir. Hayal gücü yüksek, sabırlı ve meraklıdır. Çocuk dünyaya ve insanlara olumlu gözle bakar. Kişilerarası ilişkileri gelişmiştir. Duygu ve düşüncelerini ifade edebilir. İşbirliğine açıktır. Grup içinde lider konumunda, atılgan ve aktiftir. Sosyal olarak uyumludur. Duygusal açıdan dengeli ve mutlu bir birey olur.⁷²

2.9. Aile Tutumları ve Akran Zorbalığı

Anne babanın çocuk yetiştirme tutumu, çocuğun sosyalleşmesini etkileyen bir değişkendir. Anne babanın demokratik ve eşitlikçi davranması, baskıcı ve otoriter olması veya aşırı koruyucu davranması çocuklarının farklı sosyal tavırlar geliştirmelerine neden olur.³⁵

Aile tutumlarının çocukların zorbalık eğilimlerini etkilediği görülmüştür. Yanlış rehberlik, sert cezalandırma, çocuğun sınırlarını çizmede başarısızlık, çocuğu ödüllendirmede yanlışlıklar yapılması zorbalığın oluşmasında öncülük edebilir. Anneler kızlarına akranlarıyla iletişimlerinde avantaj sağladığını düşünerek saldırgan olmayı öğütleyebilirler. Düşük sosyo-ekonomik şartlar evlilik ve aile ilişkilerinde strese neden

olabilir. Bu da çocuklarda şiddet davranışına yönelme şeklinde sonuçlara neden olabilir.⁷⁶

Bir çocuğun aile çevresi ve ailesi onun zorba veya kurban olmasına etki eder. Zorbalık, duygusal sıcaklığın olmadığı, aile ilgisinin az olduğu, fazla özgürlük tanınan ailelerde olma olasılığına sahiptir. Ailenin çocuğa olan tutumu dâhil pek çok unsur zorbalığa etken olabilir. Birçok zorbalık baskıcı davranan ve şiddet uygulayan bunu disiplin olarak gören evlerden ortaya çıkmaktadır. Bu aileler çocuklarına şiddet uygulamayı öğretmektedirler.⁷⁷

Zorba çocukların ailelerinde;

- a. Çocuğa karşı ilgisiz, soğuk davranıldığı,
- b. Aile içi yapı ve kuralların olmadığı, tutarsız ilişkilerin olduğu,
- c. Anne baba arasında zıtlık ve uyumsuzluk bulunduğu,
- d. Saldırganlığa destek verildiği, ödüllendirmede başarısız olunduğu, başarısız çocuk yetiştirme teknikleri kullanıldığı belirlenmiştir.⁷⁸

2.10. Akran Zorbalığı ve Okul Sağlığı Hemşiresi

Zorbalık, çocuk ve gençlerin bedensel ve duygusal gelişimini olumsuz etkileyen en önemli öğelerin başında gelmektedir. Okulda zorbalık kavramı, okul iklimi kapsamında olumsuz sonuçlara yol açan, öğrencilerin öğrenme süreçlerine zarar veren, onların gelişimlerini engelleyen davranışlardır. Okulu, öğrencilerin hatta bütün okul personelinin kendilerini güvende hissedecekleri bir mekân haline getirebilmek için yapılması gereken ilk iş okuldaki şiddet ve zorbalık olaylarını analiz edip, mevcut durumu ortaya koymaktır. Okulda işlenen suçların ve şiddet olaylarının nedenlerini, türlerini, niteliğini, nerede, ne zaman, nasıl ve kimler tarafından yapıldığını bilmek, şiddet olaylarının analizini kolaylaştırır ve alınması gereken önlemlerin daha isabetli olmasını sağlar.⁷⁹

Zorbalık öğrencilerin fiziksel ve psikososyal sağlığını etkilediğinden tüm sağlık profesyonellerinin ilgilenmesi gereken bir konudur. Okulda diğer çalışanlara göre okul hemşireleri ile öğrenciler arasında daha yakın bir ilişki vardır. Öğrenciler zorbalık olayı ile karşılaştıklarında ilk başvuracakları yetişkin okul hemşireleri olduğundan okul hemşirelerine zorbalığın erken tanınmasında ve olumsuz sonuçlarının tedavisinde önemli görevler düşmektedir. Bu nedenle hemşirelik, zorbalık olaylarının oluşmasını önleme ve oluşma sürecinde bakımın koordinasyonunu sağlayan ideal meslek olup zorbalığın kurban ve zorba üzerindeki etkilerini değerlendirir, bakımı planlar ve koordine eder.⁸⁰

Okulda zorbalık, çocukların fiziksel ve psikolojik sağlığını olumsuz etkilediğinden okul sağlığı hemşirelerine okuldaki diğer çalışanlarla birlikte zorbalığı önleme programının oluşturulması ve uygulanmasında aktif bir görev ve sorumluluk düşmektedir. Bu da ülkemizde çok etkin olmayan okul sağlığı hemşireliğinin yaygınlaştırılması ve güçlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Herhangi bir girişimde bulunmanın ilk adımı durumun saptanmasıdır. Bu nedenle mevcut durumun belirlenmesine yönelik çalışmalara da gereksinim vardır.¹⁶

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Araştırmanın Şekli

Araştırma, zorbalığa maruz kalma sıklığının, zorbalık döngüsündeki öğrenci rollerinin, etkileyen faktörlerin ve akran zorbalığı ile ailenin çocuk yetiştirme tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

3.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman

Araştırma verileri, Erzincan il merkezinde bulunan üç ayrı ortaokulda Kasım 2012- Ocak 2013 tarihleri arasında toplanmıştır. Erzincan İl Milli Eğitim Müdürlüğü Eylül 2012 verilerine göre il merkezinde 17 ortaokul yer almaktadır. Ortaokulların 2'si özel, 15'i ise devlet okuludur. Özel ilköğretim okulları araştırma yapılmasına izin vermedikleri için çalışma kapsamına alınamamaktadır.

3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Erzincan il merkezinde Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ortaokullardaki 2012-2013 eğitim-öğretim yılında 6.,7. ve 8. sınıflarda eğitim gören çocuklar ve aileleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini belirlemek için 15 devlet okulu sosyoekonomik düzeylerine göre üç gruba ayrılmış, her grup bir küme olarak kabul edilmiş ve her kümeden bir okul kura yöntemi ile seçilmiştir. Çalışmanın örneklemini bu okulların 6. 7. ve 8. sınıflarının A ve B şubelerinde eğitim görmekte olan öğrenciler oluşturmuştur. Bazı okullarda C şubesinin bulunmaması nedeniyle araştırma A ve B şubelerinde, veri toplama formlarının dağıtıldığı günlerde okulda bulunan ve ailelerinin onayıyla çalışmaya katılmayı kabul eden toplam 307 öğrenci ile yapılmıştır.

3.4. Araştırmanın Değişkenleri

Bağımsız Değişkenler: Çocukların, ebeveynlerin ve ailelerinin tanıtıcı özellikleri bağımsız değişkenleri oluşturmaktadır.

Bağımlı Değişkenler: Çocuklarda gözlenen akran zorbalığı döngüsündeki roller ve ebeveynlerin çocuk yetiştirmeye yönelik sergilediği tutum bağımlı değişkenleri oluşturmaktadır.

3.5.1. Veri Toplama Araçları

3.5.1. Soru Formu: Araştırmanın bağımsız değişkenleri hakkında veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından literatür^{16,72} taranarak oluşturulan ebeveyn soru formunda, araştırmaya katılan ebeveynin sosyo-demografik özellikleri, onların ebeveynlerinin çocuk yetiştirmedeki tutumları ve kendilerinin çocuk yetiştirmeye yönelik sergiledikleri tutumu belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır. Çocuk soru formunda ise, öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri, öğrenim gördükleri sınıf, okul türü ile zorbalıkla ilişkili olduğu bilinen akademik başarı ve okula devam durumunu belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır.

3.5.2. Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği: İlk kez Mynard ve Joseph⁸¹ tarafından geliştirilen Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlaması Gültekin⁸² tarafından yapılmıştır. Türkçe'ye uyarlanan ölçek Pekel ve Uludağlı⁸³ tarafından "Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği" şekline dönüştürülmüştür. Ölçekteki tüm akran zorbalığına hedef olmayı ölçen soruların karşılıklarına "Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?" sorusu eklenmiştir. Orijinal ölçekteki maddelerin, fiziksel saldırı (physical victimization), sözel istismar (verbal victimization), sosyal manipülasyon (social manipulation) ve kişisel eşyalara saldırı (attack on property) olmak üzere toplam dört alt boyut altında toplandıkları görülmüştür. Ölçeğin geçerlik güvenirlik çalışması, 6., 7., 8., 9. ve 10. sınıfa devam

eden 731 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Örneklemden elde edilen veriler üzerinde yapılan analizler sonucunda, altında en az 4 maddenin olduğu, .50 ve üzeri yükünün bulunduğu maddeler seçilmiş, 5 yorumlanabilir faktör belirlenmiştir. Bunlar: “korkutma/sindirme (terör)”, “açık saldırı”, “alay”, “ilişkisel saldırı” ve “kişisel eşyalara saldırı” alt boyutlarıdır.

Ölçek kendini bildirim türünde bir ölçme aracı olup, 27 maddeden oluşmaktadır. Bireysel ya da grup halinde uygulanabilen ölçekte, katılımcıların her bir madde için kendine en uygun olan “hiç bir zaman”, “bir kere” ve “birden fazla” seçeneklerinden birini işaretlemeleri istenmektedir. Cevaplar hiçbir zaman için (0), bir kere için (1) ve birden fazla için (2) olarak puanlanmaktadır. Ölçekten alınacak maksimum puan 54, minimum puan sıfırdır. Ölçekten alınan yüksek puan, akran zorbalığına maruz kaldığını, düşük puan ise nadiren maruz kaldığını ya da hiç maruz kalmadığını göstermektedir.

Ölçeğin toplam Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı 0.92’dir. Çalışmaya alınan öğrencilerin, Akran Zorbalığını Belirleme ölçeği toplamı ve alt boyutlarının iç tutarlık güvenirlik katsayısı (Cronbach Alfa düzeyleri) Tablo 3.1’de verilmiştir. Toplam alfa katsayısı zorbalığa maruz kalma bölümü için, 0.92 ve zorbalık yapma bölümü için 0.93’tür.

Tablo 3.1. Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği Cronbach Alfa Değerleri

<i>Zorbalığa Maruz Kalma</i>		<i>Cronbach Alfa Değeri</i>	<i>Zorbalık Yapma</i>		<i>Cronbach Alfa Değeri</i>
Alt Boyutlar	Terör	0.78	Alt Boyutlar	Terör	0.88
	Alay	0.78		Alay	0.82
	Açık Saldırı	0.82		Açık Saldırı	0.81
	İlişkisel Saldırı	0.81		İlişkisel Saldırı	0.79
	Kişisel Eşyalara Saldırı	0.77		Kişisel Eşyalara Saldırı	0.84
	Toplam	0.92		Toplam	0.93

3.5.3. Aile Yaşamı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (Parental Attitude

Research Instrument -PARI): Bu ölçek Schaefer ve Bell⁸⁴ tarafından Amerika’da geliştirilmiştir. Aslı 115 maddeden oluşan PARI’nin 23 alt ölçeği bulunmaktadır. PARI’nin Türkçe’ye çevirisi ve uyarlanması Güney, Le Compte ve Özer⁸⁵ tarafından yapılmıştır. Ancak Türkçe’ye çevirisi sırasında anlam kaybına uğrayabilecek maddeler kaldırılarak toplam madde sayısı 60 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin iç tutarlılığı (Cronbach alfa) 0.91’dir. Ölçeğin test tekrar test güvenirliliği 0.58-0.88 olarak bulunmuştur. Türkçe formun geçerlilik çalışması ise Küçük⁸⁶ tarafından yapılmıştır. Ölçekte 5 alt boyut ve toplam 60 madde bulunmaktadır.

Ölçeğin Alt Boyutları

Aşırı Annelik (Aşırı Koruyuculuk) Alt Boyutu: Aşırı kontrol, müdahalecilik, çocuktan bağımlı, faal ve çalışkan olmasını istemektir. Anne son derece özverilidir. Çocuğun bunu anlaması gerektiğine inanır. Annenin çocuğa zorla müdahalesini, çocuğun anne babasına bağımlılığını ölçer. 16 madde içerir. Bu maddeler şunlardır: 1, 3, 4, 7, 11, 12, 14, 26, 27, 28, 32, 34, 36, 46, 51, 57. En düşük puan 16, en yüksek puan 64’tür. Yüksek puan alınması olumsuz olarak değerlendirilir.

Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma Alt Boyutu: Çocuğa eşit haklar tanıma, çocuğun düşüncelerini açıkça belirtmesini destekleme, çocukla arkadaşlık kurma ve paylaşımdır. Anne babanın cesaret verici yaklaşımlarını ve paylaşımını ölçer. 9 madde içerir. Bu maddeler şunlardır: 2, 13, 18, 22, 29, 37, 44, 45, 59. En düşük puan 9, en yüksek puan 36’dır. Yüksek puan alınması olumlu olarak değerlendirilir.

Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme Alt Boyutu: Annenin kendi annesi ya da başkalarına bağımlılığı, sinirlilik, çocukla uzun süre bir arada kalmaktan hoşlanmama, yeni doğan bebeğin bakımından ürkmektir. Evde sessiz olan kadının mutsuzluk

durumunu, ev işleri ve çocuk bakımı ile ilgili doyumsuzluğunu ölçer Bu maddeler şunlardır: 6, 9, 16, 17, 21, 23, 31, 38, 41, 42, 49, 52, 55. En düşük puan 13, en yüksek puan 52'dir. Yüksek puan alınması olumsuz olarak değerlendirilir.

Geçimsizlik (Aile İçi Çatışma) Alt Boyutu: Eşler arasındaki geçimsizliğin çocuk yetiştirmedeki rolü, eşin anneye yardımcı olmayışı ve düşüncesizliğidir. 6 madde içerir. Bu maddeler şunlardır: 8, 19, 33, 40, 48, 54. En düşük puan 6, en yüksek puan 24'tür. Yüksek puan alınması olumsuz olarak değerlendirilir.

Sıkı Disiplin Alt Boyutu (Artık Boyut): Diğer dört faktör ile belirgin korelasyon göstermeyip kendi arasında korelasyon gösteren maddelerin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Cezalandırma, sıkı disiplin, cinsel ve saldırgan davranışları bastırma, anne babanın mutlak hâkimiyetine inanma durumlarını kapsar. 16 madde içerir. Bu maddeler şunlardır: 5, 10, 15, 20, 24, 25, 30, 35, 39, 43, 47, 50, 53, 56, 58, 60. En düşük puan 16, en yüksek puan 64'tür. Yüksek puan alınması olumsuz olarak değerlendirilir.

Ölçekteki maddeler soru şeklinde olmayıp, olumlu ve olumsuz ifadeleri içermektedir. Ana-babalara, çocuk ve gençlere uygulanabilen bu ölçekte, katılımcıların her bir madde için kendine en uygun olan “daima uygun buluyorum”, “genellikle uygun buluyorum”, “biraz uygun buluyorum” ve “hiç uygun bulmuyorum” seçeneklerinden birini işaretlemeleri istenmektedir. Maddelere verilen “hiç uygun bulmuyorum” yanıtına ‘1’ puan, diğerlerine sırasıyla ‘2’, ‘3’, ‘4’ puan verilir. Ancak 2. 29. ve 44. maddelere verilen yanıtlar tersine puanlanır, yani 1 puanlık yanıt ‘4’ puan, 2 puanlık yanıt ‘3’ puan, 3 puanlık yanıt ‘2’ puan, 4 puanlık yanıt ‘1’ puan verilir. Her alt boyut için ayrı puan elde edilir. Toplam puan yoktur. Alt boyutlardan alınan puanlar birbirleriyle karşılaştırılmaz. Her alt boyut toplam puanının yüksekliği, o boyutta yansıtılan tutumun onaylandığını gösterir.⁸⁵

Çalışmaya alınan ailelerin, Aile hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum ölçeği toplamı ve alt boyutlarının iç tutarlık güvenirlik katsayısı Tablo 3.2’de verilmiştir.

Tablo 3.2. Çocuk Yetiştirme Ölçeği Cronbach Alfa Değerleri

<i>Çocuk yetiştirme ölçeği</i>		<i>Cronbach Alfa Değeri</i>
Alt Boyutlar	Aşırı koruyuculuk	0.78
	Demokratik tutum ve eşitlik	0.35
	Ev kadınlığı rolünü reddetme	0.75
	Geçimsizlik	0.64
	Sıkı disiplin	0.77
	Toplam	0.89

3.6. Verilerin Toplanması

Gerekli yasal izinler alındıktan sonra, araştırma kapsamındaki ortaokullarının yöneticileri ile görüşülüp araştırma için çalışma saatleri belirlendi. Ailelere Bilgilendirilmiş Onam Formu (EK-5), 16 sorudan oluşan soru formu (EK-6) ve 60 maddeden oluşan Aile Yaşamı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI) (EK-7) çocuklar aracılığıyla gönderildi. Çocuğun çalışmaya katılmasına izin veren aileler bilgilendirilmiş onam formunu imzalayarak, Soru Formu ve “Aile Yaşamı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği’ni (PARI)” doldurarak öğrenciler aracılığıyla okula geri gönderdi. Ebeveynleri tarafından çalışmaya katılmasına izin verilen öğrencilere 11 sorudan oluşan soru formu (EK-3) ve 28 sorudan oluşan “Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği” (EK-4) belirlenen tarihler ve saatlerde rehber öğretmen eşliğinde uygulandı.

3.7. Verilerin Analizi ve Yorumu

Verilerin istatistiksel analizinde SPSS 18.0 paket programı kullanıldı. Kategorik ölçümler sayı ve yüzde olarak, sayısal ölçümlerse ortalama ve standart sapma (gerekli yerlerde minimum - maksimum) olarak özetlendi. Kategorik ölçümlerin öğrencilerin zorbalık döngüsündeki rollerine göre karşılaştırılmasında Ki-Kare test istatistiği kullanıldı. Öğrencilerin zorbalık döngüsündeki rolleri ile sayısal ölçümlerin

karşılaştırılmasında tek yönlü varyans analizi kullanıldı. Bu karşılaştırmalarda anlamlı bulunan durumlarda ikili alt grup karşılaştırmaları Post Hoc Bonferroni veya Sidak testi ile yapıldı. Cinsiyete göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme ölçeği alt boyutlarının karşılaştırılmasında bağımsız gruplarda t testi kullanıldı. Çocuk yetiştirme ölçeği alt boyut skorlarının anne ve babaların demografik özelliklerine göre karşılaştırmalarda tek yönlü varyans analizi kullanıldı. Bu karşılaştırmalarda anlamlı bulunan durumlarda ikili alt grup karşılaştırmaları Post Hoc Bonferroni veya Sidak testi ile yapıldı. İki ölçeğin alt boyutları arasındaki ilişki Pearson korelasyon katsayı hesaplaması ile incelendi. Tüm testlerde istatistiksel önem düzeyi 0.05 olarak alındı.

Araştırmada kullanılan Akran Zorbalığı Kurbanlarını Belirleme Ölçeğinden elde edilen değerler Z puanlara çevrilip, +1 standart sapma ve fazlasında puanlara sahip katılımcılar Kurban olarak kategorileştirildi. Aynı işlem Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği için de yapıldı. İlgili ölçeğin toplam puanları Z puanlara dönüştürülerek +1 standart sapma ve üzerinde değer alan katılımcılar “Zorba” olarak kategorileştirildi. Her iki ölçekte +1 standart sapma ve üzerinde değer alan katılımcılar ise “Zorba/Kurban” olarak belirlendi. Geride kalan tüm katılımcılar ise zorbalığa kısmen katılan ancak zorba, kurban veya zorba/kurban olarak değerlendirilmeyecekleri için “Zorbalığa Katılmayan” olarak kategorileştirildi. Bu işlemler bir istatistik uzmanı tarafından, uzman görüşü alınarak ve zorbalığa ilişkin yerli ve yabancı literatür taranarak yapıldı^{13,26}.

3.8. Araştırmanın Sınırlılıkları

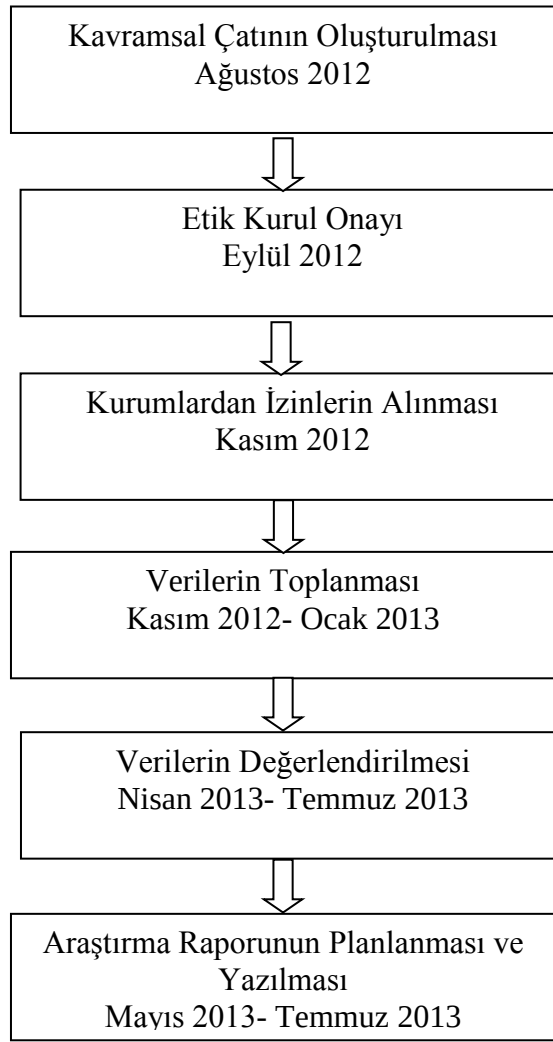
Araştırma 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Erzincan ilinde bulunan 3 ortaokulun 6. 7.ve 8. sınıfında okuyan öğrencileri ile yürütülmüştür. Bu nedenle araştırma sonuçları, bu gruba genellenebilir. Araştırmanın sosyo-demografik özelliklere ilişkin veri kaynağı Bilgi Formu’nda bulunan sorularla sınırlıdır. Araştırmada

öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalma durumu Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği'nde yer alan yapılarla sınırlıdır. Araştırmada öğrencilerin aile tutumlarının değerlendirilmesi Aile Yaşamı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği 'indeki yapılarla sınırlıdır. Araştırma verilerinin tamamı öğrencilerden ve onların ailelerinden alındığından, öğrencilerin ve ailelerinin yanlış bilgi verebileceği de düşünülerek bu durum araştırmanın kendi içinde sınırlılığı olarak değerlendirilebilir.

3.9. Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın yapılabilmesi için ilgili kurumlardan yasal izinler alındı. 28.09.2012 tarih ve 2012.4.1/2 numaralı etik kurul kararı ile çalışmaya başlandı (EK-8). Araştırma verilerini toplamak için İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden ve belirlenen okullardaki idarecilerden izin alındı (EK-9). Anket uygulaması ile ilgili cevapların gönüllü olarak verilmesi gerekliliğinden araştırmaya alınan öğrencilerin ve ailelerinin gönüllü ve istekli olmalarına özen gösterilip, çalışmaya katılıp katılmamakta özgür oldukları açıklandı. Bunun yanında öğrencilerden veri toplamadan önce ebeveynlerinden yazılı onam alınıp (EK-5), öğrencilere ve ebeveynlere verdikleri bilgilerin gizli tutulacağı, başka hiçbir yerde kullanılmayacağı, istedikleri anda çalışmadan ayrılacakları açıklandı.

3.10. Araştırmanın Planı

Şekil 3.1. Araştırmanın Adımları ve Zamanlaması

4. BULGULAR

Bu bölümde, öğrencilerin ve ailelerinin sosyo-demografik özelliklerine ilişkin tanımlayıcı bulgular, çocukların zorbalık davranışları ve ailelerin çocuk yetiştirmede sergiledikleri tutumlara yönelik bulgular ile ailelerin çocuk yetiştirme tutumu ile zorbalık davranışı arasındaki ilişkiyi gösteren bulgular yer almaktadır.

4.1. Öğrencilerin ve Ailelerinin Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Tanımlayıcı Bulgular

Tablo 4.1. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklere Göre Dağılımı (N=307)

Tanımlayıcı Özellikler	Sayı	%
Öğrencinin cinsiyeti		
Kız	167	54.0
Erkek	140	46.0
Öğrencinin yaşı		
11	27	9.0
12	96	31.0
13	117	38.0
14	67	22.0
Öğrencinin sınıfı		
6	90	29.0
7	113	37.0
8	104	34.0
Aile tipi		
Anne-baba bir arada	290	95.0
Anne-baba ayrı	10	3.0
Baba vefat etmiş	7	2.0
Kardeş sayısı		
Tek çocuk	11	3.0
1 kardeş	79	26.0
2-3 kardeş	172	56.0
4 ve üzeri kardeş	45	15.0

Çalışma kapsamına alınan öğrencilerin tanımlayıcı özellikleri Tablo 4.1’de verilmiştir. Araştırma kapsamındaki öğrencilerin %54’ünün kız, %38’inin 13 yaşında, %37’sinin 7. sınıfta okuduğu, %95’inin anne ve babasıyla yaşadığı ve %56’sının 2 ya da 3 kardeşe sahip olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.2. Öğrencilerin Akademik ve Aile İçi Şiddete Yönelik Özelliklerinin Dağılımı

Özellikler	Sayı	%
Öğrencinin okulu sevme durumu		
Seviyor	284	93.0
Sevmiyor	23	7.0
Mazeretsiz devamsızlık durumu		
Var	16	5.0
Yok	291	95.0
Akademik başarı durumu		
Takdir belgesi almış	95	31.0
Teşekkür belgesi almış	114	37.0
Doğrudan geçmiş	74	24.0
Sorumlu geçmiş	24	8.0
Aile üyeleri arasında şiddet		
Var	16	5.0
Yok	291	95.0
Ailenin öğrenciye şiddet uygulama durumu		
Evet	12	4.0
Hayır	295	96.0

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin %93'ünün okulu sevdiği, % 5'inin mazeretsiz devamsızlık yaptığı, %31'inin bir önceki eğitim-öğretim yılında takdir belgesi aldığı belirlenmiştir. Aile içi şiddet durumları incelendiğinde; %5'inin aile üyeleri arasında şiddet olduğunu ve %4'ünün ailesinin kendilerine şiddet uyguladığını ifade ettiği görülmüştür.

Tablo 4.3.'de ebeveynlerin tanıtıcı özelliklerine dağılımı incelendiğinde; %71'inin anne olduğu ve annelerin yaş ortalamasının 38.8 ± 5.3 olduğu saptanmıştır. Annelerin %10'unun okuryazar olmadığı ve %90'ının ev hanımı olduğu, babaların ise %2'sinin okuryazar olmadığı ve %21'inin memur olduğu belirlenmiştir. Ailelerin %44'ünün geliri giderine eşittir.

Tablo 4.3. Ebeveynlerin Tanıtıcı Özelliklere Göre Dağılımı

Özellikler	Sayı	%
Ebeveyn		
Anne	218	71.0
Baba	89	29.0
	X±SS	Min-Maks
Anne yaşı	38.78±5.29	28-53
Baba yaşı	42.55±5.65	30-57
Anne eğitimi		
Okuryazar değil	33	10.0
Okuryazar	39	13.0
İlkokul	102	33.0
Ortaokul	58	19.0
Lise	70	23.0
Üniversite ve üstü	5	2.0
Baba eğitimi		
Okuryazar değil	7	2.0
Okuryazar	11	4.0
İlkokul	88	29.0
Ortaokul	59	20.0
Lise	102	33.0
Üniversite ve üstü	33	10.0
Babası vefat etmiş	7	2.0
Anne mesleği		
Memur	5	2.0
İşçi	8	3.0
Emekli	5	2.0
Serbest meslek	10	3.0
Ev hanımı	279	90.0
Baba mesleği		
Memur	63	21.0
İşçi	71	24.0
Emekli	25	8.0
Serbest meslek	131	44.0
Diğer	10	3.0
Sosyo-ekonomik durum		
Düşük	98	32.0
Orta	89	29.0
Yüksek	120	39.0
Aylık gelir durumu		
Gelir giderden az	99	32.0
Gelir gider eşit	135	44.0
Gelir giderden fazla	73	24.0

4.2. Akran Zorbalarını Belirleme Ölçeği ile Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme

Tutum Ölçeği ile İlgili Bulgular

Tablo 4.4. Öğrencilerin Zorba veya Kurban Olma Durumları ile Zorbalık Döngüsündeki Roller

Zorbalık Yapma (Zorba)	Sayı	%
Zorbalık Yapmayanlar	260	85.0
Zorbalık Yapanlar	47	15.0
Zorbalığa Maruz Kalma (Kurban)	Sayı	%
Zorbalığa Maruz Kalmayanlar	259	84.0
Zorbalığa Maruz Kalanlar	48	16.0
Roller	Sayı	(%)
Ne zorba ne kurban	236	77.0
Kurban	24	8.0
Zorba	23	7.0
Hem zorba hem kurban	24	8.0

Öğrencilerin akran zorbalığı belirleme ölçeğine göre zorba ve kurban olma durumu incelenmiş; %15'i arkadaşlarına zorbalık yaptığını belirtirken, %16'sı arkadaşlarından zorbalık gördüğünü ifade etmiştir. Öğrencilerin %77'si ne zorba ne de kurban, %8'i kurban, %7'si zorba ve %8'inin de hem zorba hem de kurban olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.5. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Zorbalık Yapma Durumları

	Öğrencinin cinsiyeti				
	Kız		Erkek		
	Sayı	%	Sayı	%	
Zorbalığı kim yapıyor?					
Zorbalık yapılmıyor	31	19.0	23	16.0	$\chi^2 : 28.20$
Çoğunlukla kızlar	31	19.0	12	9.0	
Çoğunlukla erkekler	34	20.0	67	48.0	p<0.05
Hem kızlar hem erkekler	71	42.0	38	27.0	
Kime zorbalık yapıyor?					
Zorbalık yapmıyorum	61	37.0	35	25.0	$\chi^2 : 88.75$
Çoğunlukla kızlar	49	29.0	6	5.0	
Çoğunlukla erkekler	11	7.0	72	51.0	p<0.05
Hem kızlar hem erkekler	46	28.0	27	19.0	

Öğrencilerin cinsiyete göre zorbalık durumu incelendiğinde; kız öğrencilere zorbalığın çoğunlukla her iki cinsten de (%43) yapıldığı, erkek öğrencilere ise çoğunlukla hemcinslerinin (%48) zorbalık yaptığı belirlenmiştir. Öğrencilerin kimlere zorbalık yaptığı sorgulandığında ise kızların her iki cinse de (%28) zorbalık uyguladığı görülürken, erkeklerin çoğunlukla yine erkek öğrencilere (%51) zorbalık uyguladığı saptanmıştır. Cinsiyete göre zorbalığı uygulayan ve zorbalığın uygulandığı cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$).

Tablo 4.6 incelendiğinde; aşırı koruyuculuk alt boyutu puan ortalaması 53.5 ± 6.5 , demokratik tutum ve eşitlik alt boyutu puan ortalaması 27.2 ± 3.3 , ev kadınlığı rolünü reddetme alt boyutu puan ortalaması 32.8 ± 6.8 , geçimsizlik alt boyutu puan ortalaması 15.4 ± 3.7 ve sıkı disiplin alt boyutu puan ortalaması 44.4 ± 8.2 olarak elde edilmiştir.

Tablo 4.6. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (PARI) Alt Boyutları Puan Ortalamaları

Alt boyutlar	X $\pm$ SS	Min – Maks
Aşırı koruyuculuk	53.52 $\pm$ 6.48	32 – 64
Demokratik tutum ve eşitlik	27.18 $\pm$ 3.31	17 – 36
Ev kadınlığı rolünü reddetme	32.81 $\pm$ 6.8	15 – 52
Geçimsizlik	15.41 $\pm$ 3.74	6 – 24
Sıkı disiplin	44.41 $\pm$ 8.2	22 – 66

4.3. Kişisel Tanımlayıcı Özelliklerin Zorbalık Davranışlarına ve Çocuk Yetiştirme Ölçeği Alt Boyutlarına Etkisini Gösteren Bulgular

Tablo 4.7.'de öğrencilerin sınıf düzeyine göre zorbalık döngüsündeki rolleri incelenmiş; zorba öğrencilerin %65'inin 8. sınıfta olduğu diğer rollerdeki öğrencilerin ise sınıflara yaklaşık eşit oranlarda dağıldığı belirlenmiştir. Kızların %60'ının ne zorba ne kurban olduğu, erkeklerin %61'inin zorba ve %79'unun hem zorba hem kurban olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin beraber yaşadığı kişilerin zorbalık döngüsündeki

rollere etkisi incelenmiş; yalnız baba ile yaşayan ve diğer akrabaları ile yaşayan öğrencilerin sırasıyla % 4 ve % 8 oranında hem zorba hem kurban olduğu saptanmıştır.

Sosyoekonomik düzey açısından yapılan incelemede; kurban olan öğrencilerin %62'sinin sosyoekonomik durumu düşük, zorba olan öğrencilerin %52'sinin sosyoekonomik durumu orta ve hem zorba hem kurban olan öğrencilerin %79'unun sosyoekonomik durumu düşük bulunmuştur.

Mazeretsiz devamsızlık yapan öğrencilerin %9'unun zorba ve %25'inin hem zorba hem kurban olduğu belirlenmiştir. Aile içinde şiddet olduğunu ifade eden öğrencilerin %17'sinin zorba ve %29'unun hem zorba hem kurban olduğu saptanmıştır. Ayrıca ailenin kendilerine şiddet uyguladığını ifade edenlerin %9'unun zorba ve %25'inin hem zorba hem kurban olduğu saptanmıştır.

Öğrencilerin cinsiyete, sınıf düzeyine, beraber yaşadığı kişilere, sosyoekonomik duruma, okula devam durumuna, aile içi şiddet varlığına ve ailenin öğrenciye şiddet uygulama durumuna göre zorbalık döngüsündeki rollerin değiştiği ve gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$).

Öğrencilerin yaş gruplarına, kardeş sayısına, aile tipine, geçen yılki akademik başarısına ve okulu sevmeye durumuna göre zorbalık döngüsündeki rolleri açısından gruplar arasında anlamlı bir ilişki olmadığı bulunmuştur ($p>0.05$).

Tablo 4.7. Öğrencilerin Kişisel, Ailevi ve Şiddete Yönelik Özelliklerinin Zorbalık Döngüsündeki Rollerine Etkisinin Karşılaştırılması

Özellikler	Roller								p
	Ne zorba ne kurban		Kurban		Zorba		Hem zorba hem kurban		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Sınıfı									$\chi^2 : 14.42$ p<0.05
6	71	30	8	33	5	22	6	25	
7	95	40	6	25	3	13	9	38	
8	70	30	10	42	15	65	9	38	
Yaşı									$\chi^2 : 7.88$ p>0.05
11	23	10	1	4	2	10	1	4	
12	73	31	11	46	4	17	8	33	
13	93	39	6	25	10	43	8	33	
14	47	20	6	25	7	30	7	29	
Cinsiyeti									$\chi^2 : 15.97$ p<0.05
Kız	141	60	12	50	9	39	5	21	
Erkek	95	40	12	50	14	61	19	79	
Kardeş sayısı									$\chi^2 : 9.24$ p>0.05
Tek çocuk	10	4	1	4	0	0	0	0	
1 kardeş	63	27	4	17	8	35	4	17	
2 kardeş	98	42	13	54	8	35	9	38	
3 kardeş	31	13	4	17	4	17	5	21	
4 ve üzeri kardeş	34	14	2	8	3	13	6	24	
Aile tipi									$\chi^2 : 4.98$ p>0.05
Anne-baba bir arada	222	94	22	92	23	100	23	96	
Anne-baba ayrı	7	3	2	8	0	0	1	4	
Baba vefat etmiş	7	3	0	0	0	0	0	0	
Beraber yaşadığı kişiler									$\chi^2 : 17.39$ p<0.05
Anne-baba ile birlikte	215	91	22	92	22	96	21	88	
Yalnız anne ile birlikte	15	6	1	4	0	0	0	0	
Baba ile birlikte	0	0	0	0	0	0	1	4	
Diğer	6	3	1	4	1	4	2	8	
Sosyoekonomik durum									$\chi^2 : 53.95$ p<0.05
Düşük	55	23	15	62	9	39	19	79	
Orta	72	31	3	13	12	52	2	8	
Yüksek	109	46	6	25	2	9	3	12	
Okulu sevme durumu									$\chi^2 : 0.84$ p>0.05
Seviyor	217	92	23	96	22	96	22	92	
Sevmiyor	19	8	1	4	1	4	2	8	
Mazeretsiz devamsızlık									$\chi^2 : 22.49$ p<0.05
Var	8	3	0	0	2	9	6	25	
Yok	228	97	24	100	21	91	18	75	
Geçen yılki başarısı									$\chi^2 : 14.98$ p>0.05
Takdir belgesi almış	79	33	7	29	5	22	4	17	
Teşekkür belgesi almış	87	37	10	42	10	43	7	29	
Doğrudan geçmiş	57	24	3	12	6	26	8	33	
Sorumlu geçmiş	13	6	4	17	2	9	5	21	
Ebeveynler arası şiddet									$\chi^2 : 40.75$ p<0.05
Var	4	2	1	4	4	17	7	29	
Yok	232	98	23	96	19	83	17	71	
Öğrenciye uygulanan şiddet									$\chi^2 : 33.88$ p<0.05
Evet	4	2	0	0	2	9	6	25	
Hayır	232	98	24	100	21	91	18	75	

Tablo 4.8. Ebeveynlerin Eğitim Düzeyleri ve Mesleklerinin Öğrencilerin Zorbalık Döngüsündeki Rollerine Etkisinin Karşılaştırılması

Roller									
</									

Ebeveynlerin eğitim durumuna göre öğrencilerin zorbalık döngüsündeki rolleri incelendiğinde; anneleri ilköğretim mezunu olan öğrencilerin %54'ünün kurban, babaları ilköğretim mezunu olan öğrencilerin %67'sinin hem zorba hem kurban olduğu belirlenmiştir. Annesi ev hanımı olan öğrencilerin %96'sının zorba olduğu, babası serbest meslek sahibi olan öğrencilerin %75'inin hem zorba hem kurban olduğu ve

ailesinin aylık geliri giderinden az olan öğrencilerin %62'sinin hem zorba hem kurban olduğu bulunmuştur. Anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, baba mesleği ve ailenin aylık gelir durumuna göre öğrencilerin zorbalık döngüsündeki rolleri açısından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu ($p<0.05$), anne mesleğine göre gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.9.'da anne ve baba yaşları ile öğrencilerin zorbalık döngüsündeki rolleri incelenmiş; yapılan karşılaştırmalar sonucunda öğrencilerin rollerine göre anne ve baba yaşları açısından gruplar arasında istatistiksel bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.9. Ebeveynlerin Yaş Ortalamalarının Öğrencilerin Zorbalık Döngüsündeki Rolüne Etkisi

	Roller				F	p
	Ne zorba ne kurban	Kurban	Zorba	Hem zorba hem kurban		
	X±SS	X±SS	X±SS	X±SS		
Anne yaşı	38.9±5.3	36.8±5.4	38.3±4.7	39.8±5.5	1.573	$p>0.05$
Baba yaşı	42.8±5.7	41.3±6.3	41.7±4.4	42.4±5.8	0.712	$p>0.05$

Tablo 4.10.'da ebeveynlerin yetiştirilme tarzı ve ebeveynlerin çocuk yetiştirme tarzlarının öğrencilerin zorbalık döngüsündeki rollerine etkileri incelenmiş; yapılan karşılaştırmalar sonucunda bu ölçümlere göre öğrencilerin zorbalık döngüsündeki rolü açısından gruplar arasında istatistiksel bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 4.10. Ebeveynlerin Yetiştirilme Tarzı ve Çocuk Yetiştirme Tarzlarının Öğrencilerin Zorbalık Döngüsündeki Rollerine Etkisi

	Roller								p
	Ne zorba ne kurban		Kurban		Zorba		Hem zorba hem kurban		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Ebeveynin yetiştirilme tarzı									
Aşırı koruyucu	52	22	9	38	6	26	8	33	$\chi^2 : 15.97$ p>0.05
Otoriter	72	31	4	17	7	30	9	38	
Aşırı hoşgörülü	45	19	4	17	4	17	3	12	
İlgisiz	10	4	3	12	3	13	2	8	
Demokratik	50	21	3	12	3	13	1	4	
Diğer	7	3	1	4	0	0	1	4	
Bu tarzı doğru bulma									
Doğru bulan	194	82	20	83	17	74	16	67	$\chi^2 : 4.11$ p>0.05
Doğru bulmayan	42	18	4	17	6	26	8	33	
Boş zamanlarda çocuklara ilgi gösterme									
Evet	197	83	18	75	19	83	16	67	$\chi^2 : 4.79$ p>0.05
Hayır	39	17	6	25	4	17	8	33	
İlgilenmeme sebebi									
İşlerin yoğunluğu	20	51	3	50	1	25	3	30	$\chi^2 : 5.31$ p>0.05
İmkânların yetersizliği	12	31	2	33	2	50	4	40	
Kendi yetersizliği	5	13	1	17	0	0	2	20	
Diğer	2	5	0	0	1	25	1	10	
Çocuk yetiştirme konusundaki problemlerle ilgili danışılan kişi									
Eş	143	61	13	54	15	65	15	62	$\chi^2 : 17.89$ p>0.05
Aile büyükleri	46	19	8	33	6	26	6	25	
Komşu	2	1	0	0	0	0	2	8	
Konunun uzmanı	36	15	3	12	2	9	1	4	
Diğer	9	4	0	0	0	0	0	0	
Çocuk yetiştirme ile ilgili bilgi alma durumu									
Evet	104	44	9	38	7	30	6	25	$\chi^2 : 4.64$ p>0.05
Hayır	132	56	15	62	16	70	18	75	
Çocuk yetiştirme ile ilgili bilgiyi alma yeri									
Kitap-dergi	12	12	2	22	1	14	1	17	$\chi^2 : 9.17$ p>0.05
Televizyon-radyo	16	15	2	22	0	0	2	33	
Uzman	23	22	3	33	2	29	1	17	
Seminer-konferans	9	9	1	11	0	0	0	0	
Komşu	4	4	0	0	0	0	0	0	
Hepsi	32	31	1	11	3	43	2	33	
Diğer	8	8	0	0	1	14	0	0	

Tablo 4.11’de öğrencilerin cinsiyetlerine göre akran zorbalığı belirleme ölçeği alt boyut puan ortalamalarının karşılaştırılması verilmiştir.

Tablo 4.11. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Alt Boyut Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Alt Boyutlar		Öğrencinin cinsiyeti		T	p
		Kız	Erkek		
		X±SS	X±SS		
Zorbalığa maruz kalan	Terör	0.95±1.71	1.81±2.63	-3.307	p<0.05
	Açık saldırı	1.41±2.02	2.74±3.21	-4.223	p<0.05
	Alay	2.05±2.36	2.31±2.53	-0.953	p>0.05
	İlişkisel saldırı	1.58±2.05	1.82±2.32	-0.966	p>0.05
	Kişisel eşyalara saldırı	1.51±2.09	1.6±2.18	-0.372	p>0.05
	Toplam	7.50±7.70	10.31±10.57	-1.822*	p>0.05
Zorbalık yapan	Terör	0.57±1.35	2.11±3.31	-5.124	p<0.05
	Açık saldırı	0.82±1.41	2.39±2.99	-5.688	p<0.05
	Alay	1.5±2.14	2±2.5	-1.899	p>0.05
	İlişkisel saldırı	0.49±1.16	0.9±1.68	-2.474	p<0.05
	Kişisel eşyalara saldırı	0.39±1.1	0.84±1.88	-2.480	p<0.05
	Toplam	3.77±5.25	8.23±9.97	-3.897*	p<0.05

Zorbalığa maruz kalan öğrencilerin cinsiyetlerine göre akran zorbalığını belirleme ölçeğinin alt boyutları incelendiğinde; açık saldırı ve terör puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p<0.05$).

Zorbalık yapan öğrencilerin cinsiyete göre akran zorbalarını belirleme ölçeğinin alt boyutları incelendiğinde; açık saldırı, terör, ilişkisel saldırı ve kişisel eşyalara saldırı puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p<0.005$). Sonuçlara göre dört alt boyut puanının erkek öğrencilerde kız öğrencilere göre daha yüksek (terör puan ortalaması erkeklerde 2.11 ± 3.31 , açık saldırı puan ortalaması erkeklerde 2.39 ± 2.99 , ilişkisel saldırı puan ortalaması erkeklerde 0.9 ± 1.68 , kişisel saldırı puan ortalaması erkeklerde 0.84 ± 1.88) olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.12. Zorbalığa Maruz Kalan ve Zorbalık Yapan Öğrencilerin Sosyoekonomik Duruma Göre Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği Alt Boyut Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Alt boyutlar		Sosyo ekonomik durum			F	p
		Düşük	Orta	Yüksek		
		Ort±SS	Ort±SS	Ort±SS		
Zorbalığa maruz kalan öğrenciler	Terör	2.44±2.94	1.22±1.7	0.53±1.33	23.040	p<0.05
	Açık saldırı	3.45±3.35	1.74±2.35	1.05±1.71	25.287	p<0.05
	Alay	3.11±2.87	2.02±2.01	1.51±2.1	12.803	p<0.05
	İlişkisel saldırı	2.67±2.51	1.3±1.65	1.18±1.96	16.288	p<0.05
	Kişisel eşyalara saldırı	2.39±2.63	1.12±1.44	1.18±1.9	11.941	p<0.05
	Toplam	14.06±11.03	7.43±7.15	5.45±6.72	29.179	p<0.05
Zorbalık yapan öğrenciler	Terör	1.87±2.79	1.48±2.63	0.63±2.17	6.394	p<0.05
	Açık saldırı	2.49±3.02	1.63±2.09	0.68±1.62	17.031	p<0.05
	Alay	2.71±2.89	1.93±1.96	0.77±1.57	22.176	p<0.05
	İlişkisel saldırı	1.29±1.99	0.64±1.22	0.2±0.63	17.185	p<0.05
	Kişisel eşyalara saldırı	1.02±2.12	0.6±1.21	0.24±0.95	7.835	p<0.05
	Toplam	9.38±9.7	6.28±7.03	2.52±5.7	22.451	p<0.05

Zorbalığa maruz kalan ve zorbalık yapan öğrencilerin sosyoekonomik duruma göre akran zorbalığını belirleme ölçeğinin toplam ve alt boyutlarından alınan puan ortalamaları Tablo 4.12’de verilmiştir. Zorbalığa maruz kalan ve zorbalık yapan öğrencilerde akran zorbalığını belirleme ölçeğindeki tüm alt boyut ve toplam puan açısından yapılan incelemede, sosyoekonomik durumu düşük olan öğrencilerin puan ortalamaları sosyoekonomik durumu orta veya yüksek olan öğrencilerin puan ortalamalarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur. Bu anlamlılığın sosyoekonomik durumu düşük olan gruptan kaynaklandığı belirlenmiştir (Post Hoc testi Bonferroni, $p<0.05$).

Tablo 4.13. Sosyoekonomik Duruma Göre PARI Alt Boyut Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Alt Boyutlar	Sosyoekonomik durum			F	p
	Düşük	Orta	Yüksek		
	X±SS	X±SS	X±SS		
Aşırı koruyuculuk	55.5±5.5	51.4±7	53.5±6.4	9.243	p<0.05
Demokratik tutum ve eşitlik	26.9±3.5	27.4±3.1	27.3±3.3	0.718	p>0.05
Ev kadınlığı rolünü reddetme	35.7±6.1	31±6.8	31.8±6.6	14.561	p<0.05
Geçimsizlik	16.9±3	14.3±3.5	15±4.1	13.030	p<0.05
Sıkı disiplin	47.9±7	41.4±8.4	43.8±8	16.503	p<0.05

Sosyoekonomik durum açısından çocuk yetiştirme tutum ölçeğinin alt boyutlarının puan ortalamalarına bakıldığında; sosyoekonomik duruma göre (demokratik tutum ve eşitlik hariç) tüm alt boyut puan ortalamaları açısından gruplar arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Aşırı koruyuculuk alt boyutu için anlamlılığın sosyoekonomik durumu orta olan öğrencilerden, ev kadınlığı rolünü reddetme, geçimsizlik ve sıkı disiplin alt boyutlarında ise anlamlılığın sosyoekonomik durumu düşük olan öğrencilerden kaynaklandığı belirlenmiştir (Post Hoc testi Bonferroni, $p<0.05$).

Tablo 4.14'te öğrencilerin demografik özelliklerinin çocuk yetiştirme tutum ölçeğinin alt boyutlarına göre puan ortalamaları verilmiştir. Öğrencilerin yaşına, cinsiyetine ve beraber yaşadığı kişilere göre gruplar arasında istatistiksel olarak fark olmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$). Öğrencinin aile tipine göre; anne-baba bir arada olan öğrencilerin sıkı disiplin alt boyut puan ortalaması, anne-baba ayrı olan öğrencilerin puan ortalamasından istatistiksel olarak anlamlı olacak şekilde daha düşük bulunmuştur ($p<0.05$).

Tablo 4.14. Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre PARI Alt Boyut Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

	Koruyucu X±SS	Demokratik X±SS	EKR* X±SS	Geçimsizlik X±SS	Sıkı disiplin X±SS
Öğrencinin yaşı					
11	53.9±5.4	27.4±3.1	31.2±6.9	14.7±4.0	42.4±7.1
12	52.5±6.3	26.8±3.4	32.3±6.4	15.4±3.8	43.7±7.8
13	54.1±6.5	27.4±3.3	32.8±6.6	15.1±3.6	44.6±8.5
14	53.8±7.2	27.2±3.3	34.3±7.5	16.3±3.8	45.9±8.6
F ve p	1.187, > 0.05	0.753, > 0.05	1.734, > 0.05	1.710, > 0.05	1.474, > 0.05
Öğrencinin cinsiyeti					
Kız	53.1±6.6	27.1±3.3	32.5±7.3	15.5±4.1	43.8±8.4
Erkek	54±6.3-	27.2±3.3-	33.1±6.1-	15.3±3.3	45.1±7.9-
t ve p	1.231, > 0.05	0.308, > 0.05	0.760, > 0.05	0.621, > 0.05	1.322, > 0.05
Öğrencinin aile tipi					
Anne-baba bir arada	53.3±6.5	27.2±3.3	32.7±6.8	15.4±3.8	44.1±8.1
Anne-baba ayrı	56.5±5.7	25.9±3.3	36.9±5	16.3±1.5	49.1±9.3
Baba vefat etmiş	57.4±7.1	27±3.1	33.6±8.6	14.3±5.2	49.3±10.1
F ve p	2.482, > 0.05	0.786, > 0.05	1.945, > 0.05	0.599, > 0.05	3.078, < 0.05
Öğrencinin yaşadığı kişiler					
Anne-baba ile	53.4±6.4	27.3±3.3	32.6±6.8	15.4±3.8	44.1±8
Yalnız anne ile	55.9±6.7	26.4±3.4	34.7±7	15.1±3.9	48.2±10.1
Diğer	54.5±8.6	25.7±3.2	34.5±6.3	15.5±3.1	46.0±9.0
t ve p	1.327, > 0.05	1.671, > 0.05	1.583, > 0.05	0.050, > 0.05	2.139, > 0.05

* EKR: Ev kadınlığı rolünü reddetme

Tablo 4.15. Öğrencilerin Okul Bilgilerine Göre Ebeveynlerin PARI Alt Boyut Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

	Koruyucu X±SS	Demokratik X±SS	EKR* X±SS	Geçimsizlik X±SS	Sıkı disiplin X±SS
Öğrencinin geçen yılki başarısı					
Takdir belgesi	51.4±6.7	26.9±3.1	31.2±6.3	14.8±3.8	41.3±8
Teşekkür belgesi	53.8±6.3	27.4±3	32.3±6.6	15.3±3.7	44.1±7.8
Doğrudan geçmiş	55.2±6	27.6±3.7	34.1±6.7	15.5±3.4	47.7±7.7
Sorumlu geçmiş	55.7±6.2	25.7±3.9	37.6±7.2	18.3±3.3	47.9±7.9
F ve p	6.155, < 0.05	2.581, > 0.05	7.178, < 0.05	6.092, < 0.05	10.910, < 0.05
Öğrencinin mazeretsiz devamsızlık durumu					
Var	55.2±6.1	26.3±4.8	35.2±6.7	16.2±2.6	49±9.3
Yok	53.4±6.5	27.2±3.2-	32.7±6.8	15.4±3.8	44.2±8.1
T ve p	1.054, > 0.05	1.075, > 0.05	1.477, > 0.05	0.920, > 0.05	2.314, < 0.05
Öğrencinin okulu sevme durumu					
Seviyor	53.7±6.3	27.2±3.3	32.8±6.7	15.5±3.7	44.5±8
Sevmiyor	51.3±8.5	26.7±3.6	32.4±7.6	14.6±3.7	42.8±10.9
t ve p	1.680, > 0.05	0.793, > 0.05	0.308, > 0.05	1.075, > 0.05	0.759, > 0.05

* EKR: Ev kadınlığı rolünü reddetme

Tablo 4.15'te öğrencilerin okul bilgilerine göre PARI alt boyutlarının puan ortalamaları verilmiştir. Öğrencinin geçen yılki başarısına göre aşırı koruyuculuk, ev

kadınlığı rolünü reddetme, geçimsizlik ve sıkı disiplin alt boyut puan ortalamaları arasında gruplar içinde istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu belirlenmiştir. Bu farkın aşırı koruyuculuk alt boyutunda takdir belgesi alan öğrencilerden, ev kadınlığı rolünü reddetme ve sıkı disiplin alt boyutlarında takdir ve teşekkür belgesi alan öğrenci grubundan ve geçimsizlik alt boyutunda sorumlu geçmiş öğrenci grubundan kaynaklandığı saptanmıştır (Post Hoc testi, Sidak, $p<0.05$). Öğrencinin mazeretsiz devamsızlık durumuna göre sıkı disiplin alt boyut puan ortalamaları incelendiğinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmektedir ($p<0.05$). Yapılan karşılaştırmalarda okulu sevme durumuna göre çocuk yetiştirme puanları açısından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür ($p>0.05$)

Tablo 4.16. Öğrencilerin Aile İçi Şiddet Yaşama Durumlarına Göre Ebeveynlerin PARI Alt Boyut Puan Ortalamalarının Dağılımı

	Koruyucu X±SS	Demokratik X±SS	EKR* X±SS	Geçimsizlik X±SS	Sıkı disiplin X±SS
Öğrenciye g aile üyeleri arasında şiddet					
Var	52.6±6.2	25.7±3.6	35.4±7.5	16.6±4.5	46.9±7.6
Yok	53.6±6.5	27.3±3.3	32.7±6.7	15.4±3.7	44.3±8.2
t ve p	-0.570, >0.05	-1.858, >0.05	1.553, >0.05	1.265, >0.05	1.267, >0.05
Öğrenciye göre ailenin kendisine şiddet uygulama durumu					
Var	52.2±6.5	25.8±3.3	34.2±7.1	16±4.6	46.8±6.3
Yok	53.6±6.5	27.2±3.3	32.8±6.8	15.4±3.7	44.3±8.3
t ve p	-0.740, >0.05	-1.528, >0.05	0.704, >0.05	0.554, >0.05	1.292, >0.05

* EKR: Ev kadınlığı rolünü reddetme

Tablo 4.16’da öğrencilerin aile içi şiddet yaşama durumlarına göre ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutum ölçeği alt boyutları puan ortalamalarının karşılaştırması verilmiştir. Aile üyeleri arasında şiddet olmasına ve ailenin şiddet uygulamasına göre çocuk yetiştirme tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır.

Tablo 4.17. Anne-Babaların Demografik Özelliklerine Göre PARI Alt Boyut Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

	Koruyucu X±SS	Demokratik X±SS	EKR* X±SS	Geçimsizlik X±SS	Sıkı disiplin X±SS
Anne eğitimi					
OYD	56.8±4.7	26.1±3.2	36.1±6.6	16.9±3.6	50.1±6.7
OY	53.9±6.3	26.5±2.8	35.6±6.2	16.3±3.2	46.21±7.9
İlkokul	53.9±5.8	27.0±3.4	33.2±6.4	15.8±3.6	45.42±7.3
Ortaokul	54.1±7.0	27.9±3.3	32.0±6.6	14.5±4.0	43.88±8.1
Lise	50.8±6.4	28.0±3.1	30.4±6.8	14.5±3.5	39.74±7.8
Üniversite	53.8±13.3	23.4±2.3	26.0±3.4	14.6±6.5	43.6±11.8
F ve p	4.640, <0.05	4.060, <0.05	6.501, <0.05	3.508, < 0.05	9.669, <0.05
Baba eğitimi					
OYD	56.0±4.9	26.1±3.3	37.4±4.7	17.3±2.3	49.9±5.7
OY	58.9±3.8	25.6±2.9	36.9±4.0	17.6±2.1	50.7±5.9
İlkokul	54.8±5.9	27.2±3.5	35.3±6.3	16.5±3.3	46.9±7.6
Ortaokul	53.9±5.9	27.1±3.5	33.0±6.8	15.6±3.4	45.9±7.2
Lise	52.8±6.4	27.4±3.2	30.9±6.7	15.1±4.0	42.1±7.7
Üniversite	48.8±7.2	27.4±3.3	29.2±6.0	12.5±3.0	38.0±8.0
F ve p	6.865, <0.05	0.759, >0.05	8.259, <0.05	7.703, <0.05	11.512, <0.05
Anne yaşı					
≤ 35 yaş	53.8±6.6	27.0±3.4	32.6±7.0	15.7±3.7	43.7±7.8
36-40 yaş	53.8±6.5	27.3±3.4	33.2±7.2	15.8±3.6	45.0±8.2
≥ 41 yaş	53.9±6.3	27.2±3.1	32.5±6.3	14.7±3.9	44.5±8.6
F ve p	0.987, >0.05	0.224, >0.05	0.344, >0.05	2.534, >0.05	0.679, >0.05
Baba yaşı					
≤ 40 yaş	52.7±6.9	27.2±3.7	32.9±7.2	15.8±3.7	43.5±8.4
41-44 yaş	53.3±5.6	27.0±2.9	32.8±6.3	15.7±3.3	44.4±7.0
≥ 45 yaş	54.4±6.4	27.3±3.2	32.7±6.6	14.9±4.0	45.2±8.6
F ve p	1.836, >0.05	0.251, >0.05	0.030, > 0.05	1.911, >0.05	1.268, >0.05
Anne mesleği					
Memur	52.2±13.4	24.6±3.8	27.2±5.3	15.4±5.8	40.4±11.8
İşçi	57.3±5.2	26.6±3.2	37.4±8.8	18.5±2.5	48.5±8.3
Emekli	52.2±8.0	27.2±2.3	25.6±4.2	10.0±1.7	41.4±8.0
Serbest meslek	52.7±8.6	26.2±4.8	32.6±7.1	15.6±3.7	45.4±6.7
Ev hanımı	53.5±6.3	27.3±3.3	32.9±6.7	15.4±3.7	44.4±8.2
F ve p	0.805, >0.05	1.093, >0.05	3.275, < 0.05	4.162, <0.05	1.001, >0.05
Baba mesleği					
Memur	50.8±6.8	27.1±3.1	31.0±7.3	14.2±4.0	40.8±8.4
İşçi	54.3±6.0	26.8±3.0	32.7±6.8	15.5±3.8	45.0±8.2
Emekli	55.3±5.4	27.2±3.5	30.6±4.6	15.5±4.1	44.8±6.1
Serbest meslek	53.9±6.3	27.3±3.6	34.0±6.4	15.9±3.3	45.3±7.7
Diğer	52.9±8.2	28.1±1.9	34.0±9.3	15.9±4.7	46.7±10.8
F ve p	3.821, <0.05	0.491, >0.05	2.866, < 0.05	2.425, < 0.05	3.926, < 0.05
Aylık gelir durumu					
Gelir giderden az	55.0±5.7	26.9±3.4	35.0±6.7	16.3±3.6	46.6±7.6
Gelir gidere eşit	53.2±6.6	27.1±3.3	32.2±6.9	15.3±3.6	44.5±8.1
Gelir giderden fazla	52.1±6.9	27.6±3.3	30.9±6.0	14.4±3.9	41.3±8.3
F ve p	1.836, >0.05	0.251, > 0.05	0.030, >0.05	1.911, > 0.05	1.268, >0.05

* EKR: Ev kadınlığı rolünü reddetme

Tablo 4.17’de anne ve babaların demografik özelliklerine göre çocuk yetiştirme tutum ölçeği alt boyutları puan ortalamalarının dağılımı verilmiştir. Buna göre annenin eğitim durumuna göre çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinin tüm alt boyut puan

ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir. Bu anlamlı farkın aşırı koruyuculuk alt boyutunda lise mezunu olan anne grubundan, demokratik tutum ve eşitlik alt boyutunda üniversite mezunu olan anne grubundan, ev kadınlığı rolünü reddetme alt boyutunda lise veya üniversite mezunu olan anne grubundan, geçimsizlik alt boyutunda okuryazar olmayan anne grubundan, sıkı disiplin alt boyutunda okuryazar olmayan ve lise mezunu olan anne grubundan kaynaklandığı belirlenmiştir (Post Hoc testi, Bonferroni, $p<0.05$).

Babanın eğitim durumuna göre çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinin tüm alt boyut puan ortalamalarına bakıldığında demokratik tutum ve eşitlik dışındaki tüm alt boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu ve bu farkın tüm alt boyutlarda üniversite mezunu olan babalardan kaynaklandığı belirlenmiştir (Post Hoc testi, Bonferroni, $p<0.05$).

Yapılan karşılaştırmalara göre anne ve baba yaşına, aylık gelir durumuna göre çocuk yetiştirme tutum ölçeği alt boyutlarının gruplar arasında değişim göstermediği görülmüştür ($p>0.05$)

Anne mesleğine göre ev kadınlığı rolünü reddetme ve geçimsizlik alt boyutları puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu ve bu farkın ev kadınlığı rolünü reddetme alt boyutunda işçi grubundaki annelerden, geçimsizlik alt boyutunda emekli grubundaki annelerden kaynaklandığı görülmüştür (Post Hoc testi, Bonferroni, $p<0.05$).

Baba mesleğine göre çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinin tüm alt boyut puan ortalamalarına bakıldığında demokratik tutum ve eşitlik dışındaki tüm alt boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Bu anlamlı farkın tüm alt boyutlarda memur olan babalardan kaynaklandığı belirlenmiştir (Post Hoc testi, Bonferroni, $p<0.05$).

4.4. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu İle Zorbalık Davranışları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Bulgular

Tablo 4.18’de zorbalık döngüsündeki rollere göre aile hayatı ve çocuk yetiştirme ölçeğinin alt boyut skorları görülmektedir.

Tablo 4.18. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği Alt Boyutları İle Zorbalık Döngüsündeki Rollerin Karşılaştırılması

Alt boyutlar	Roller				P
	Ne zorba ne kurban X±SS	Kurban X±SS	Zorba X±SS	Hem zorba hem kurban X±SS	
Aşırı koruyuculuk skoru	53.6±6.34	56.67±5.89	49.87±6.12	53.12±7.33	F : 4.511 p: 0.004
Demokratik tutum ve eşitlik skoru	27.12±3.3	27.62±2.83	28±3.18	26.54±3.99	F : 0.938 p : 0.423
Ev kadınlığı rolünü reddetme skoru	32.37±7.02	35.71±5.6	32.48±6.27	34.54±5.36	F : 2.348 p : 0.073
Geçimsizlik skoru	15.14±3.79	17.08±3.08	15.39±3.87	16.5±3.18	F : 2.757 p : 0.043
Sıkı disiplin skoru	44.36±8.2	45.58±7.6	41.96±8.29	46.04±8.62	F : 1.170 p : 0.321
Toplam skor	172.59±20.97	182.67±19.1	167.7±22.05	176.75±20.5	F : 2.471 p : 0.062

Yapılan karşılaştırmalara göre aşırı koruyuculuk alt boyutunda, gruplar arasında değişim olduğu görülmüştür. ($p<0.05$) Buna göre zorbalık döngüsündeki rolü zorba olan öğrencilerin ailelerinin aşırı koruyuculuk alt boyut puan ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde zorbalık döngüsündeki rolü ne zorba ne kurban olan ve kurban olan öğrencilerin ailelerinin puan ortalamalarından daha düşük bulunmuştur. ($p<0.05$, Post Hoc Sidak testi) Aşırı koruyuculuk alt boyutları ile ilgili diğer karşılaştırmalarda istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Geçimsizlik alt boyut skoru zorbalık döngüsündeki rollere göre, ne zorba ne kurban olan öğrencilerin ailelerinin geçimsizlik alt boyut puan ortalaması istatistiksel

olarak anlamlı olacak şekilde zorbalık döngüsündeki rolü kurban olan öğrencilerin ailelerinin puan ortalamalarından daha düşük bulunmuştur. ($p<0.05$, Post Hoc Sidak testi)

Tablo 4.19’da aile hayatı ve çocuk yetiştirme ölçeği alt boyutları ile akran zorbalığını belirleme ölçeği alt boyutları arasındaki korelasyonlar verilmiştir. Buna göre, bazı alt boyutlar arasında zayıf korelasyonlar bulunmuştur. Aşırı koruyuculuk alt boyutu ile zorbalık yapan öğrencilerin terör, açık saldırı, kişisel eşyalara saldırı alt boyutları arasında zayıf negatif korelasyonlar görülmüştür. Buna göre aşırı koruyuculuk puanı arttıkça zorbalık yapan öğrencilerin terör, açık saldırı, kişisel eşyalara saldırı alt boyut puan ortalamaları düşüş göstermektedir.

Ev kadınlığı rolünü reddetme alt boyutu ile zorbalığa maruz kalan öğrencilerin açık saldırı alt boyutu arasında zayıf pozitif korelasyon görülmüştür. Buna göre ev kadınlığı rolünü reddetme alt boyut puanı arttıkça açık saldırı puanı da artmaktadır.

Geçimsizlik alt boyutu ile zorbalığa maruz kalan öğrencilerin açık saldırı, alay ve toplam ölçek puan ortalamaları arasında zayıf pozitif korelasyonlar görülmüştür. Buna göre geçimsizlik alt boyut puanı arttıkça zorbalığa maruz kalan öğrencilerin açık saldırı, alay ve toplam ölçek puan ortalamaları artış göstermektedir.

Tablo 4.19. PARI Alt Boyutları İle Akran Zorbalığını Belirleme Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki İlişki

Alt boyut ikilileri	Zorbalığa maruz kalan		Zorbalık yapan	
	Korelasyon katsayısı	p	Korelasyon katsayısı	p
Aşırı koruyuculuk				
Terör	-0.062	0.281	-0.167	0.003
Açık saldırı	-0.022	0.697	-0.126	0.027
Alay	0.027	0.635	-0.107	0.062
İlişkisel saldırı	-0.056	0.329	-0.096	0.094
Kişisel eşyalara saldırı	-0.096	0.092	-0.188	0.001
Toplam skor	-0.050	0.385	-0.174	0.002
Demokratik tutum ve eşitlik				
Terör	-0.079	0.166	-0.065	0.253
Açık saldırı	-0.043	0.453	-0.028	0.623
Alay	-0.038	0.506	-0.045	0.427
İlişkisel saldırı	-0.078	0.172	0.028	0.631
Kişisel eşyalara saldırı	-0.033	0.570	-0.054	0.349
Toplam skor	-0.068	0.236	-0.047	0.407
Ev kadınlığı rolünü reddetme				
Terör	0.059	0.304	-0.038	0.506
Açık saldırı	0.134	0.018	0.039	0.501
Alay	0.084	0.142	0.029	0.612
İlişkisel saldırı	0.051	0.374	0.013	0.814
Kişisel eşyalara saldırı	0.066	0.246	0.037	0.517
Toplam skor	0.103	0.070	0.017	0.766
Geçimsizlik				
Terör	0.098	0.087	-0.013	0.822
Açık saldırı	0.124	0.029	0.071	0.216
Alay	0.141	0.014	0.096	0.092
İlişkisel saldırı	0.072	0.207	0.052	0.368
Kişisel eşyalara saldırı	0.109	0.056	0.082	0.151
Toplam skor	0.140	0.014	0.069	0.226
Sıkı disiplin				
Terör	0.013	0.821	-0.081	0.157
Açık saldırı	0.021	0.719	-0.048	0.400
Alay	0.061	0.284	-0.007	0.896
İlişkisel saldırı	-0.087	0.130	-0.031	0.583
Kişisel eşyalara saldırı	-0.066	0.248	-0.072	0.208
Toplam skor	-0.010	0.857	-0.061	0.284
Toplam				
Terör	0.010	0.863	-0.108	0.059
Açık saldırı	0.060	0.295	-0.037	0.517
Alay	0.078	0.170	-0.016	0.774
İlişkisel saldırı	-0.034	0.552	-0.024	0.677
Kişisel eşyalara saldırı	-0.020	0.731	-0.068	0.236
Toplam skor	0.028	0.622	-0.067	0.241

5. TARTIŞMA

Bu çalışmada orta öğretimde öğrenim görmekte olan 307 öğrencinin zorbalığa maruz kalma sıklığı, zorbalık döngüsündeki öğrenci rolleri ve ailenin çocuk yetiştirme tutumunun akran zorbalığına etkisi değerlendirilmiş olup, elde edilen bulgular literatür doğrultusunda tartışılmıştır.

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin %54'ünün kız, %38'inin 13 yaşında, %37'sinin 7. sınıfta okuduğu, %95'inin anne ve babasıyla yaşadığı ve %56'sının 2 ya da 3 kardeşe sahip olduğu belirlenmiştir (Tablo 4.1). Öğrencilerin %93'ünün okulu sevdiği, %5'inin mazeretsiz devamsızlık yaptığı, %31'inin bir önceki eğitim-öğretim yılında takdir belgesi aldığı belirlenmiştir. Aile içi şiddet durumları incelendiğinde %5'inin aile üyeleri arasında şiddet olduğunu ve %4'ünün ailesinin kendilerine şiddet uyguladığını ifade ettiği görülmüştür (Tablo 4.2).

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin ebeveynleri incelendiğinde %71'ini annelerin, %29'unu babaların oluşturduğu; annelerin yaş ortalamasının 38.8 ± 5.3 ve babaların yaş ortalamasının 42.3 ± 5.7 olduğu belirlenmiştir. Annelerin %10'unun okuryazar olmadığı ve %90'ının ev hanımı olduğu, babaların ise %2'sinin okuryazar olmadığı ve %21'inin memur olduğu, ailelerin %44'ünün gelirinin giderine eşit olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4.3).

Zorbalıkla ilgili araştırmalarda değişik ülke, kültür, araştırmanın yapıldığı yaş grubu ve kullanılan ölçüm aracına bağlı olarak zorbalık prevalansının %8 ile % 70 arasında değiştiği belirtilmektedir.¹⁶ Dünyada kurban öğrenci oranları Avustralya'da %30 – 50; İtalya'da %28 – 40; İngiltere'de %4 – 36; Yunanistan'da %15 – 30; Portekiz'de %20 – 22; Kanada'da %21; ABD'de %10; Norveç'te %10'dur. Zorba

öğrenci oranları ise İngiltere’de %20; İtalya’da %15 – 20; Yunanistan’da %6; Kanada’da %12; ABD’de %13; Norveç’te %7 olduğu belirlenmiştir.³

Ülkemizde akran zorbalığına maruz kalma oranı Gültekin (2003)’in çalışmasında akran zorbalığına maruz kalma oranı %13.6 ve Arslan’ın¹⁶ çalışmasında %11.7, zorbalıkta bulunma oranı ise %11.1 olarak saptanmıştır. Bu çalışmada akran zorbalığını belirleme ölçeğine göre öğrencilerin %15’inin zorbalıkta bulunduğu, %16’sının zorbalığa maruz kaldığı belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin zorbalık döngüsündeki rollerine bakıldığında %23’ünün zorbalık döngüsünde yer aldığı %77’sinin ise zorbalık olayına karışmadığı ortaya çıkmıştır (Tablo 4.4). Çalışma sonuçları, literatürle benzerdir.

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin cinsiyetine göre zorbalık yapma ve zorbalığa maruz kalma durumlarına bakıldığında kız öğrencilere yönelik olan zorbalığın çoğunlukla her iki cinsiyet tarafından gerçekleştirildiği, erkek öğrencilere yönelik olan zorbalığın ise çoğunlukla hemcinsleri tarafından gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Öğrencilerin zorbalık yapma durumları sorgulandığında ise kızların her iki cinse de zorbalık uyguladığı görülürken, erkeklerin çoğunlukla erkek öğrencilere zorbalık uyguladığı saptanmıştır (Tablo 4.5). Cinsiyete göre zorbalığı yapma ve zorbalığa maruz kalma durumları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Bu durum erkeklerin zorbalık yapma eğilimlerinin güç dengesiyle ilişkili olduğunu, kendinden daha güçsüz erkekleri hatta kızları kolaylıkla zorbalığa hedef olarak görmüş olabileceğini düşündürmektedir.

Çalışmada ebeveynlerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu puan ortalamaları incelendiğinde aşırı koruyuculuk alt boyutunun diğer alt boyutlardan daha yüksek olduğu görülmüştür (Tablo 4.6). Ayyıldız⁶⁹ yaptığı araştırmada aşırı koruyucu alt boyut puan ortalamasının 49.35 ± 9.06 , Kaynar ve Yıldız (2003) 46.75 ± 9.67 olarak belirlemiş

ve her iki çalışmada da aşırı koruyucu alt boyut puan ortalamasının diğer alt boyutlardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Aşırı koruyucu alt boyut puan ortalamasının diğer alt boyutlardan yüksek bulunması geleneksel Türk aile yapısının ve kültürel değerlerinin yansıtıldığı bir göstergesi olabilir. Geleneksel Türk aile yapısına bakıldığında annelerin çocuklarına karşı aşırı özverili olduğu görülmektedir. Anneler annelik içgüdüğü nedeniyle çocuklarının yapabilecekleri işleri bile üstlenmektedirler. Annenin çocuğun yaşamında çok fazla var olması çocuğun sorumluluk almasına, kendi kararlarını vermesine ve hata yapmasına olanak tanımayan aşırı koruyucu tutumla sonuçlanmaktadır.⁷²

Çalışmada öğrencilerin bazı özelliklerinin zorbalık döngüsündeki rolüne etkisi incelenmiş olup, öğrencilerin cinsiyetine, sınıf düzeyine, beraber yaşadığı kişilere, sosyoekonomik duruma, okula devam durumuna, aile içi şiddet varlığına ve ailenin öğrenciye şiddet uygulama durumuna göre zorbalık döngüsündeki rollerinin değiştiği belirlenmiştir (Tablo 4.7). Bu araştırmada, öğrencilerin cinsiyetine göre, tüm zorbalık döngüsü grupları arasında anlamlı fark olduğu, kızlarda kurban oranının erkeklerle aynı, erkeklerde zorba ve hem zorba hem kurban olma oranının kızlardan daha yüksek olduğu saptanmıştır. Yapılan diğer bir çalışmada kızların zorbalığı erkeklere oranla daha az bildirdikleri de saptanmıştır.⁹² Bununla birlikte zorbalığı uygulama ve zorbalığa maruz kalmada erkeklerin daha fazla olduğunu destekleyen çalışmalar olduğu gibi,^{60,92} cinsiyet farklılığı olmadığını belirten çalışmalar da bulunmaktadır.^{23,49,51,87} Bu durumun olası nedenleri Türk kültür yapısında çocuk yetiştirirken erkeklere çoğunlukla özgür, güçlü, hâkimiyeti elinde bulunduran ve otoriter olma öğretilirken, kızlara da çoğunlukla uysal, kibar, ağırbaşlı olmalarının öğretilmesi, erkeklerin okulda daha sık fiziksel kavga etmeleri, karşı taraf ile olan problemlerini fiziksel şiddet yolu ile çözmeye daha meyilli

olmaları, toplumumuzun sosyal ve kültürel normlarının erkeklerin fiziksel kavga etmesini daha kabul edilebilir bulması olabilir.^{16,49}

Olweus'a göre⁴⁴ sınıf düzeyi yükseldikçe zorbalık artmakta kurbanlık ise azalmaktadır. Sarıtaş⁷⁸ tarafından yapılan çalışmada sekizinci sınıf öğrencilerinin zorbalık eğilimleri 6. ve 7. sınıf öğrencilerin zorbalık eğilimlerinden daha yüksek çıkmıştır. Bu çalışmada öğrencilerin zorbalık döngüsündeki rollerinin sınıf düzeyine göre değiştiği, zorba öğrencilerin çoğunluğunun 8. sınıfta olduğu görülmüştür (Tablo 4.7). Çalışma sonuçları Olweus ve Sarıtaş'ın çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Çalışmada yalnızca babasıyla yaşayan öğrencilerin hem zorba hem kurban rolünde olduğu saptanmıştır. (Tablo 4.7). Benzer şekilde Nansel ve Haynie⁹³ tarafından yapılan çalışmada da öğrencinin beraber yaşadığı kişiler ve zorbalık arasında anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Buna rağmen Arıman'ın²¹ çalışmasında anlamlı bir ilişki olmadığı bulunmuştur.

Sosyo-ekonomik durum ve zorbalık arasında ilişkinin araştırıldığı çalışmalar farklı sonuçlar ortaya koymaktadır. Bazı çalışmalar sosyoekonomik düzey ve akran zorbalığı arasında bir ilişki bulunmadığını belirtmektedir.^{87,89} Olweus 1994 yılında yaptığı çalışmasında öğrencilerin ailelerin ekonomik durumları ile ilgili algılamalarının zorba davranışları üzerinde önemli bir rol oynadığını belirtmiştir.²² Pişkin 2010 yılında yaptığı çalışmasında, sosyoekonomik düzeyi yüksek olan öğrencilerin zorba olma eğiliminin daha yüksek; kurban olma eğiliminin ise daha çok sosyoekonomik düzeyi düşük olan öğrenciler arasından olduğunu göstermektedir.⁹⁰ Bu çalışmada ise sosyoekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin daha fazla zorba ve hem zorba hem kurban rolünde yer aldığı belirlenmiştir (Tablo 4.7). Bu durumun olası nedeni sosyoekonomik düzeyin artmasıyla birlikte ergenin sosyal bilişsel düzeyinin

ebeveynlere paralel biçimde gelişmesi, bunun da akran ilişkilerini etkileyerek zorbalık düzeyini artırdığını düşünülebilir. Çalışma sonuçları daha önce yapılmış çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

Çalışmada öğrencilerin okula devam durumuna göre zorbalık döngüsündeki rolün değiştiği yapılan analizlerle belirlenmiştir (Tablo 4.8). Arslan¹⁶ öz kavram ve aile ilişkisinin akran zorbalığına etkisi isimli çalışmasında mazeretsiz devamsızlık yapanların zorbalık döngüsünde daha sık yer aldıklarını ortaya koymuştur. Çalışma sonuçları bu çalışma sonuçları ile benzerdir. Ayrıca literatürde de zorbalık döngüsünde yer alanların özellikle kurbanların zorbalığa maruz kalmaktan korktukları, okulun güvensiz olduğunu düşündükleri ve öğretmenlerinin onları koruyamadıkları düşüncesi ile okuldan uzaklaşmayı tercih ettikleri bildirilmektedir.^{60,66}

Çalışmada ebeveynler arasında şiddet uygulanan öğrencilerin zorba ve hem zorba hem kurban rolü içerisinde olduğu belirlenmiştir (Tablo 4.7). Hoover'da⁹⁴ zorbalığın anne baba arasında şiddet ve anlaşmazlık olan çocuklarda daha yaygın olduğunu ve bu çocukların oyunlarında sıklıkla zorbaca davranışlar gösterdiklerini saptamıştır. Öğrencilerin model alma ve sosyal pekiştirme yoluyla ailelerin olumlu ve olumsuz özelliklerini benimsemeleri bu durumun nedeni olabilir.

Çalışmada ailenin kendilerine şiddet uyguladığını ifade eden öğrencilerin zorba ve hem zorba hem kurban rollerinde olduğu saptanmıştır (Tablo 4.8). Benzer şekilde Arslan^{16,17} tarafından yapılmış olan çalışmada da aile üyeleri tarafından şiddet uygulanan öğrencilerin uygulanmayanlara zorba ve hem zorba hem kurban olma oranlarının daha fazla olduğu belirlenmiştir. Ailenin öğrenciye şiddet uygulama durumu arttıkça ve gelişimi destekleme düzeyi düştükçe öğrencilerin zorba kişilik düzeyi artmakta kendilerine güven düzeyleri düşmektedir.

Çalışmada öğrencilerin yaş gruplarına, kardeş sayısına, aile tipine, geçen yılki akademik başarısına ve okulu sevme durumuna göre zorbalık döngüsündeki rolleri açısından gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur (Tablo 4.7).

Çocukların yaşa göre zorbalık döngüsündeki rolü açısından literatür incelendiğinde Arıman²¹ ve Satan⁹¹ tarafından yapılmış olan çalışmalarda öğrencilerin yaşları ile zorbalık arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Benzer şekilde bu çalışmada da öğrencilerin yaşları ile zorbalık döngüsündeki rolü arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir (Tablo 4.7).

Çalışmada ebeveynlere ve aileye ait bazı özelliklerin öğrencilerin zorbalık döngüsündeki rolleri üzerine etkisi incelenmiş, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, baba mesleği ve aylık gelir durumunun öğrencilerin zorbalık döngüsündeki rolleri üzerine etkili olduğu saptanmıştır (Tablo 4.8).

Anne eğitim düzeyi düşük olan öğrencilerin zorba, kurban ve hem zorba hem kurban rollerinde yer aldıkları ve anne eğitim düzeyi yükseldikçe hem zorba hem kurban olma oranının düştüğü belirlenmiştir (Tablo 4.8). Benzer şekilde Satan'ın⁹¹ yaptığı çalışmada da anne eğitim düzeyinin artmasıyla zorbalıkta azalma olduğu bulunmuş, ancak Arıman²¹ tarafından yapılan çalışmada anne eğitim düzeyi ile zorbalık arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır.

Baba eğitim düzeyi açısından daha önce yapılmış çalışmalara bakıldığında Satan'ın⁹¹ yaptığı çalışmada eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin zorbalık eğilimleri eğitim düzeyi düşük olanlara göre düşük çıkmıştır. Arıman²¹ ise baba eğitim düzeyi ile zorbalık arasında anlamlı bir ilişki olmadığını belirlemiştir. Bu çalışmada ise babaları ilkokul mezunu olan öğrencilerin çoğunluğunun hem zorba hem kurban olduğu belirlenmiştir (Tablo 4.8) Düşük eğitim seviyesine sahip anne babalar etkili iletişim teknikleri kullanmada ve tutarlı bir tavır içinde olmada daha yetersiz olabilmelerine

neden olmakta ve bu durumda öğrencilerin akran ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülebilir.

Baba mesleğine göre öğrencilerin zorbalık döngüsündeki rolleri incelenmiş; babası serbest meslek olan öğrencilerin daha fazla zorbalık döngüsünde yer aldıkları belirlenmiştir (Tablo 4.9). Benzer şekilde Gürsoy'da⁹⁵ baba çalışma durumu ile akran zorbalığı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuştur. Bu sonuçlar literatürle benzerlik göstermektedir.

Literatürde aylık gelir durumu ile zorbalık arasında farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışmada düşük gelir düzeyine sahip olan öğrencilerin zorbalık döngüsünde yer aldığı belirlenmiştir (Tablo 4.8). Benzer şekilde Arslan'da¹⁶ gelir düzeyi ile zorbalık arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuştur. Kore'de yapılan prevalans çalışmasında zorbalık düzeyi, düşük gelir seviyesine sahip ve bütünlüğü bozulmuş ailelerde daha yüksek bulunmuştur.⁷ Ancak Kapçı⁸⁷ gelir düzeyi ile zorbalık arasında anlamlı bir ilişki olmadığını saptamıştır.

Ebeveynlerin yaşlarına göre zorbalık döngüsündeki rolleri incelenmiş; yapılan karşılaştırmalar sonucunda öğrencilerin rollerine göre anne ve baba yaşları açısından gruplar arasında istatistiksel bir fark bulunmamıştır. (Tablo 4.9). Ebeveynlerin yetiştirilme tarzına ve kendi çocuk yetiştirme tarzına bakıldığında; ebeveynin yetiştirilme tarzının, bu tarzı doğru bulmanın, boş zamanlarında çocuklarına ilgi gösterme durumunun, ilgilenmeme nedeninin, çocuk yetiştirme konusunda karşılaşılan problemlerle ilgili danışılan kişinin, çocuk yetiştirme ile ilgili bilgi alma durumunun ve bu bilgiyi aldığı kaynağın zorbalık döngüsü üzerine etkili olmadığı görülmüştür (Tablo 4.10).

Öğrencilerin cinsiyetine göre, zorbalığa maruz kalma bölümünden; terör ve açık saldırı alt boyut puanlarının erkeklerde kızlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur

(Tablo 4.11). Gültekin'in⁴⁹ çalışmasında da bu çalışma sonuçlarına benzer olarak açık saldırı ve teröre hedef olan öğrenci sayısının erkeklerde kızlardan daha fazla olduğu bulunmuştur.

Çalışmada cinsiyete göre zorbalık yapma bölümünden; erkeklerin terör, açık saldırı, ilişkisel saldırı, kişisel eşyalara saldırı puan ortalamalarının kızlardan daha yüksek olduğu saptanmıştır (Tablo 4.11). Benzer şekilde Arslan'ın¹⁶ çalışmasında da erkeklerin açık saldırı, terör ve eşyalara saldırı puanlarının kızlardan daha yüksek olduğu, alay ve ilişkisel saldırı boyutunun puan ortalamaları arasında ise anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir.

Öğrencilerin sosyoekonomik düzeyi düştükçe zorbalığa maruz kalma ve zorbalık yapma durumları sosyoekonomik düzeyi orta ve yüksek olanlardan daha yüksek olduğu bulunmuştur (Tablo 4.12). Çetinkaya ve arkadaşlarının⁹⁶ yaptığı çalışmada da öğrencilerin zorbalık ölçeği alt boyutlarından aldıkları puanların sosyoekonomik düzey düştükçe arttığı gözlemlenmiştir.

Çalışmada sosyoekonomik düzeyi düşük olan ebeveynlerin (demokratik tutum ve eşitlik boyutu dışında) çocuk yetiştirme durumları orta ve yüksek olan ebeveynlere göre anlamlı olacak şekilde daha yüksek bulunmuştur (Tablo 4.13). Demokratik tutum ve eşitlik boyutundan alınan puanlar istatistiksel olarak anlamlı olmamasına rağmen, sosyoekonomik düzeyi yüksek olan ailelerin çocuklarına daha demokratik ve eşit davrandıkları belirlenmiştir. Benzer şekilde Le Compte ve arkadaşları⁸⁵ da anne baba tutumları ile sosyoekonomik düzey arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada, üst sosyoekonomik düzeydeki annelerin baskı ve kontrolü sevmeyişi, geçimsizliğin çocuk yetiştirmeyi etkilediği, alt sosyoekonomik düzeydeki annelerin ise aşırı kontrolcü olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Ancak Yurteri⁹⁷ yaptığı çalışmada sosyoekonomik düzeyi yüksek olan ebeveynlerin aşırı koruyucu olduğunu saptanmıştır.

Öğrencinin yaşının ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları üzerinde alt boyut puan ortalamalarının değişiklik göstermediği görülmüştür (Tablo 4.14). Bu sonuç ebeveynlerin her yaştaki çocuklarına benzer çocuk yetiştirme tutumu sergilemiş olduğunu düşündürebilir.

Öğrencinin cinsiyetinin ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkilemediği görülmüştür (Tablo 4.14). Şanlı'da⁷² benzer şekilde çocuk yetiştirme tutum ölçeği alt boyutlarından alınan puanların değişim göstermediğini bulmuştur.

Öğrencilerin aile tipinin sıkı disiplin üzerine etkili olduğu belirlenmiştir (Tablo 4.14). Benzer şekilde Mızrakçı'nın⁹⁸ çalışmasında da ailede çocuğun bakımını paylaşan bir kişi olduğunda annelerin sıkı disiplin alt boyut puan ortalamalarının anlamlı düzeyde azaldığını bulmuştur.

Öğrencinin akademik başarısının çocuk yetiştirme tutumu üzerine (demokratik tutum hariç) etkili olduğu belirlenmiştir (Tablo 4.15). Benzer şekilde Keskin'in⁹⁹ çalışmasında da demokratik tutum ve eşitlik tanıma hariç diğer alt boyutlardan alınan puanlar arttıkça akademik başarının düştüğü saptanmıştır.

Öğrencinin mazeretsiz devamsızlık yapan öğrencilerin sıkı disiplin puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 4.15). Bu çalışmada okulda devamsızlık yapan öğrencilerin aynı zamanda ebeveynlerinin sıkı disiplin tutumu içerisinde olabileceği düşünülürse, özelliklede çalışma sonucunda da yer alan sıkı disiplinle karşı karşıya kalan hem zorba hem kurban öğrencilerin zorbalığa maruz kalmaktan korktukları, okul ortamını güvensiz buldukları ve öğretmenlerinin onları koruyamadıkları düşüncesi okuldan uzaklaşmalarına mazeretsiz devamsızlık yapmalarına neden olmaktadır.^{60,66}

Annenin eğitim durumunun çocuk yetiştirme tutumuna etkili olduğu bulunmuştur (Tablo 4.17). Sertelin¹⁰⁰ tarafından yapılan çalışmada da annenin eğitim

düzeyinin onların çocuklarına olan tutumlarında etkili olduğunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde Keskin⁹⁹ tarafından yapılan çalışmada da annenin eğitim düzeyi azaldıkça aşırı annelik, ev kadınlığını red etme, baskı ve disiplin tutumlarının ve karı-koca geçimsizliğinin arttığı gözlenmiştir.

Babanın eğitim durumuna göre çocuk yetiştirme tutumu incelendiğinde (demokratik tutum hariç) baba eğitiminin çocuk yetiştirme tutumu üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. (Tablo 4.17). Keskin⁹⁹ tarafından yapılan benzer bir çalışmada babanın eğitim düzeyi düştükçe koruyuculuk ve sıkı disiplin puanlarının yükseldiği saptanmıştır.

Annenin yaşı, babanın yaşı ve aylık gelir durumunun çocuk yetiştirme tutumları üzerinde etkili olmadığı bulunmuştur (Tablo 4.17).

Anne mesleğine göre ev kadınlığı rolünü reddetme ve geçimsizlik alt boyut skoru gruplar arasında değişim göstermektedir (Tablo 4.17). Bu konuda yapılan bir çalışmada annelerin çalışma durumlarına göre ev kadınlığı rolünü reddetme alt boyut puan ortalamalarında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir. Bu çalışmanın anaokuluna giden çocuk anneleriyle yapılmış olması bunun nedeni olabilir. Anne ev hanımı olsa da çocuk anaokuluna gittiği için kendisine zaman ayırabilmektedir.⁷² Bu çalışmada emekli olan annelerde geçimsizlik alt boyut puanı, işçi veya ev hanımı olan annelerin puanlarından daha düşüktür (Tablo 4.17) Ayyıldız'ın⁶⁹ çalışmasında da çalışan annelerin geçimsizlik alt boyut puan ortalamasının ev hanımı annelerden daha düşük olduğu bulunmuştur.

Babaların mesleğine göre (demokratik tutum hariç) çocuk yetiştirme tutumları değişim göstermektedir. Sonuçlara göre emekli olan babaların koruyuculuk düzeyi ile serbest mesleği olan babaların geçimsizlik, ev kadınlığı rolünü reddetme ve sıkı disiplin puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 4.17). Bu sonuç bize emekli

babanın yaş düzeyinin genelde yüksek olmasının benzeri tutumları sergilemesine, serbest mesleği olan babanın eğitim düzeyinin genelde düşük olmasının ise ailesel problemlerin yaşanmasına ve dolaylı olarak çocuğun baskı altında tutulmasına ve cezalandırılmasına yol açabileceğini düşündürebilir.

Çocuk yetiştirme tutum ölçeği ile zorbalık döngüsündeki roller arasındaki ilişki incelendiğinde; koruyuculuk ile geçimsizlik alt boyutları arasında ilişki olduğu görülmüştür (Tablo 4.18). Çalışma sonucuna göre ailesi aşırı koruyucu olan ve ailesinde geçimsizlik olan öğrencilerin zorbalık döngüsünde kurban olarak yer aldığı belirlenmiştir. Olweus²³ çalışmasında erkek kurbanların “annelerinin bebekleri” olduğunu, annelerin çocukları üzerinde aşırı koruyucu ve sınırlayıcı tutumları olduğunu saptamıştır. Sonuçta araştırmacılar ailelerin çocuklarına karşı bu tutumunun zorbalığa maruz kalmanın hem nedeni, hem de sonucu olduğuna inanmaktadır. Literatürde aile anlaşmazlığına tanık olan yani geçimsizlik tutumuyla karşılaşan çocukların zorbalık olayına daha fazla karıştıkları; aile bağları zayıf, ailesi ilişkileri soğuk, ebeveynlerin aile içinde bulunmadığı ve tek ebeveynli ailelerde büyüyen çocuklarda zorbalık oranının daha yüksek olduğu belirtilmektedir.⁹⁴ Bu çalışmada sıkı disiplin alt boyut skoru istatistiksel olarak gruplar arasında değişim göstermemesine rağmen hem zorba hem kurban olan öğrencilerin daha fazla sıkı disipline maruz kaldığı saptanmıştır. Ahmad Avustralya’da 9-12 yaş aralığındaki zorba ve kurban olan çocukların aileleri üzerinde araştırmalar yapmıştır. Elde edilen sonuçlara göre zorba ve kurban çocukların aileleri çocuklarını baskıcı ve otoriter yetiştirmişlerdir.¹⁰¹ Aşırı baskı altında yetişen çocuklar kibar ve nazik ancak çabuk etki altında kalan bir kişiliğe sahip olmanın yanında isyankâr, saldırgan, kendinden zayıfları ezmeye çalışan biri olarak da ortaya çıkabilir.⁷³ Yapılan araştırmalar kurbanların aile ortamında aile içi şiddetin yoğun olarak yaşandığını ve aile üyeleri arasındaki iletişimin zayıf olduğunu göstermektedir. Yani

okulda akranlarının zorbalığına maruz kalan kurbanlar ev ortamında da kurbandırlar.^{16,17}

Çocuk yetiştirme tutum ölçeği alt boyutları ile akran zorbalığını belirleme ölçeği alt boyutları arasındaki ilişki incelendiğinde; koruyuculuk alt boyut puanı arttıkça zorbalık yapan öğrencilerin terör, açık saldırı, kişisel eşyalara saldırı ve toplam puanı düşüş göstermektedir (Tablo 4.19). Türk aile yapısında en çok sergilenen tutum aşırı koruyucu tutumdur bu tutumdaki ebeveynler çocuğun yapması gereken birçok şeyi, çocuk üzülmesin, yorulmasın, zorlanmasın düşüncesiyle kendileri yaparlar. Bu tutumla karşılaşan çocuklar dayanıksız, kendilerine güvensiz, kararsız, çekingen, sosyalleşemeyen ve arkadaş edinemeyen çocuklardır.⁷⁴ Dolayısıyla bu sonuç literatürle paralellik göstermektedir. Ev kadınlığı rolünü reddetme alt boyut puanı arttıkça çocuğun açık saldırı puanı da artmaktadır. Bu alt boyut kadının kendi annesine ya da başkalarına bağımlılığını desteklememe, sinirlilik, çocuklarla uzun süre bir arada kalamama, eş ve çocuklarına yönelik sorumluluklarını yerine getirmeme gibi konuları kapsar. Araştırmalar bu tutumun benimsendiği ailelerin çocuklarının saldırganlık eğilimi taşıdıklarını ortaya koymaktadır.³⁶ Geçimsizlik alt boyut puanı arttıkça açık saldırı, alay ve toplam puan da artmaktadır. Aile içi ilişkilerin temelinde anne babanın birbirlerine karşı davranışları yatar. Anne baba arasında sevgi, saygı ve hoşgörüye dayanan bir ilişki olduğunda anne babanın çocuğuna karşı tutumu da olumlu olmaktadır. Aksine aile içinde duygusal ve sözel çatışmalar olması çocuğun ebeveynlerini rol model almasına ve bu durumu akran ilişkilerine yansıtmaya neden olmaktadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma, ergenlerin zorbalığa maruz kalma sıklığını, zorbalık döngüsündeki öğrenci rollerini ve bunların demografik değişkenlerle ilişkisini, ailenin çocuk yetiştirmedeki tutumunun akran zorbalığına etkisinin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada şu sonuçlar elde edilmiştir:

- Öğrencilerin %15'inin arkadaşlarına zorbalık yaptığını belirtirken, %16'sının arkadaşlarından zorbalık gördüğünü ifade ettiği;
- Öğrencilerin %8'inin kurban, %7'sinin zorba, %8'inin de hem zorba hem kurban olduğu ve %77'sinde zorbalık olayına karışmadığı;
- Kız öğrencilere zorbalığın çoğunlukla her iki cinsten de yapıldığı, erkek öğrencilere ise çoğunlukla hemcinsleri tarafından zorbalık yapıldığı;
- Kızların hem kızlara hem erkeklere, erkeklerin ise sadece erkeklere zorbalık uyguladığı;
- Ebeveynlerin en fazla aşırı koruyucu ve otoriter tutuma sahip olduğu ve ebeveynler arasında karı koca geçimsizliğinin ise en az olduğu;
- Öğrencinin sınıfı, cinsiyeti, beraber yaşadığı kişiler, sosyoekonomik durumu, mazeretsiz devamsızlık durumu, aile içinde şiddete tanık olması ve aile tarafından şiddete maruz kalmasının zorbalık döngüsündeki rolüne etki ettiği;
- Yaşı, kardeş sayısı, aile tipi, okulu sevme durumu ve geçen yılki başarısının zorbalık döngüsündeki rolüne etki etmediği;
- Ebeveynlerin eğitim durumu, babanın mesleği ve aylık gelir durumunun öğrencinin zorbalık döngüsündeki rolüne etki ettiği, anne mesleği ve ebeveynlerin yaşının ise bu rolü etkilemediği;
- Ebeveynin kendi yetiştirilme tarzının, bu tarzı doğru bulma durumunun, boş zamanlarda çocuklara ilgi gösterme durumunun, ilgi göstermeme nedeninin, çocuk

yetiştirme ile ilgili çıkan problemlerle ilgili danışılan kişinin, daha önce çocuk yetiştirme ile ilgili bilgi alma durumunun ve bilgi kaynağının öğrencinin zorbalık döngüsündeki rolünü etki etmediği;

- Erkek öğrencilerin kızlardan daha çok doğrudan zorbalığa maruz kaldığı ve yine erkeklerin kızlardan daha çok doğrudan ve dolaylı zorbalıkta bulunduğu;

- Ailenin sosyoekonomik durumunun kötü olmasının öğrencilerde zorbalığa eğilimi artırdığı;

- Öğrencinin geçen yılki başarısı ve mazeretsiz devamsızlık durumunun ailenin çocuk yetiştirme tutumuna etki ettiği; öğrencinin yaşı, cinsiyeti, beraber yaşadığı kişiler ve okulu sevmeye durumunun ailenin tutumuna etki etmediği;

- Sosyoekonomik durumu kötü olan ailelerin daha çok aşırı koruyucu ve otoriter tutuma sahip olduğu, sosyoekonomik durumu iyi olan ailelerin ise daha çok demokratik tutuma sahip olduğu;

- Ebeveynlerin eğitim durumunun ve mesleğinin aile tutumuna etki ettiği; ebeveynlerin yaşının ve aylık gelir durumunun aile tutumuna etki etmediği;

- Öğrencilerin aşırı koruyucu tutumla karşılaşması ve ebeveynleri arasındaki geçimsizliğin zorbalığa olan eğilimlerini artırdığı;

Bu sonuçlar doğrultusunda;

- Bu çalışma sonuçlarının araştırmanın yapıldığı bölgede bulunan okul yöneticilerine, ailelere, klinisyen ve akademisyen hemşirelere duyurulması,

- Araştırmada, öğrencilerin sınıfının, cinsiyetinin, beraber yaşadığı kişilerin, sosyoekonomik durumunun, mazeretsiz devamsızlık durumunun, ebeveynler arasındaki şiddetin varlığının, ebeveynler tarafından şiddete maruz kalmasının, anne ve baba eğitim düzeyinin, babanın mesleğinin ve aylık gelir durumunun zorbalık eğilimini

artırdığı için risk faktörleri arasında yer aldığı belirlenmiştir. Bu risk faktörlerinin belirlenmesi amacına yönelik girişimlerde bulunulması,

- Ailelere akran zorbalığının belirtileri, aile tutumunun etkisi ve yaşamın ileriki dönemlerinde getirdiği olumsuz sonuçlarına yönelik ailelerin bilinçlendirilmesi,
- Araştırmanın yapıldığı bölge başta olmak üzere anne-baba ve çocuklar arasındaki iletişimi kuvvetlendirmek ve anne babaların ebeveynlik becerilerini desteklemek ve geliştirmek amacıyla düzenli aile eğitim programlarının planlanması,
- Öğrencilerde olumlu akran ilişkilerini geliştirilmesi amacıyla sosyal ve kültürel etkinlikler planlayarak akran ilişkilerini desteklemeye yönelik programların düzenlenmesi,
- Akran zorbalığında bulunan öğrenciler ile akran zorbalığına uğrayan öğrencilerin kişilik özellikleri ve akran zorbalığına maruz kalan öğrencilerde oluşan ruhsal problemlerin belirlenmesine yönelik araştırmaların planlanması önerilebilir.

KAYNAKLAR

1. Totan T, Yöndem Z. Ergenlerde Zorbalığın Anne, Baba ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 2007; 2: 53–68.
2. Karataş H, Öztürk C. Sosyal Bilişsel Teori İle Zorbalığa Yaklaşım. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 2009; 2: 61-74.
3. Gökler R. Okullarda Akran Zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 2009; 6: 2.
4. Due P, Holstein BH, Lynch J. Bullying and symptoms among school-aged children: international comparative cross sectional study in 28 countries. *European Journal of Public Health*, 2005; 15: 128-132.
5. Olweus D. London/ Newyork In: Smith PK, Morita Y, Junger TJ, Catalano R, Slee P. (eds). The Nature Of School Bullying. First Published, London, Routledge, 1999: 2-27.
6. Roland E, Thormod I. Aggression And Bullying, *Aggressive Behavior*, 2001; 27: 446-462.
7. Sipahi H. İzmir İli Bornova İlçesinde İlköğretim 6. Ve 7. Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı, Etkileyen Ve Eşlik Eden Faktörler. Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir, 2008.
8. Nansel T, Craig W, Overpeck MD, Saluja G, Ruan WJ. Cross-national Consistency in the Relationship Between Bullying Behaviors and Psychosocial Adjustment, *Arch Pediatric Adolescent Medicine*, 2004; 158: 730–736.
9. WHO. The WHO Cross-national study of health behavior in school-aged children from 35 countries: findings from 2001-2002. *The Journal of School Health*, 2004; 74: 204-206.

10. Yiğit R. Halk Sağlığı Uzmanları Derneği. Sağlıkçı Gözü İle Okullarda Şiddetin Boyutları, 1. Baskı, 2012: 1-174.
11. Alikashiöğlu M. Akran İstismarı. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*, 2011; 46: 31-4.
12. Renk K, Creasey GL. The relationship of gender, gender identity, and coping strategies in late adolescents. *Journal of Adolescence*, 2003; 26: 159-168.
13. Bulgurcu S. İstanbul İlinde Bir İlköğretim Okulunda 6–8. Sınıflarda Akran Zorbalığı Sıklığının Araştırılması. İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aile Sağlığı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011.
14. Cowie H. Peer Influences. In: Cheryl E. Sanders ve Gary D. Phye (eds). *Bullying Implications For The Classroom*. 2nd ed. California, Elsevier Academic Press, 2004: 137-156.
15. Totan T. Ergenlerde Zorbalığın Anne, Baba ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bolu, 2008.
16. Arslan S. Lise Öğrencilerinde Öz-Kavram Ve Aile İlişkisinin Akran Zorbalığına Etkisi. İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2008.
17. Fekkes M, Pijpers F, Vanhorick S. Bullying: Who Does What, When And Where? Involvement of Children, Teachers And Parents in Bullying Behavior. *Health Education Research*, 2005; 20: 81-91.
18. Kepenekçi YK, Çinkır Ş. “Bullying Among Turkish High School Students,” *Child Abuse&Neglect*, 2006; 30: 193-204.
19. Acar T. Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Psikolojik Belirtiler. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.

20. Sabuncuoğlu O, Ekinci Ö, Bahadır T, Akyuva Y, Altınöz E, Berkem M. Ergen Öğrenciler Arasında Akran Örselemesi ve Depresyon Belirtileriyle İlişkisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 2006; 9: 27-35.
21. Gültekin GA. Suça karışan 12- 15 yaş grubundaki çocuklarda akran istismarı ve kendilik algısının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ev Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2007.
22. Olweus D. Bullying at school: Long-term outcomes for the victims and an effective school-based intervention program. In: Huesmann LR. (Eds). *Aggressive behavior: Current perspectives*, 3rd press. New York, Plenum Press, 1994: 97-130.
23. Olweus, D. Bullying at School: What We Know and What We Can Do. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 1993; 35: 1171-1190.
24. Besag V. Bullies and Victims in Schools. Philadelphia, Open University Press, 1995.
25. Smith PK, Sharp S. School Bullying: Insights and Perspectives. London, Routledge, 1994.
26. Pişkin M. Okul zorbalığı: tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2002; 2: 531-562.
27. Güvenir T. Okulda Akran istismarı. Kök Yayıncılık, 2004, Ankara.
28. Tekin M. Sınıf Öğretmenlerinin İlköğretim Okullarında Öğrenim Gören Öğrencilerin Zorbalığa Maruz Kalmaları ile ilgili Tutum ve Görüşleri. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Şiddete Yönelik Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu. İstanbul, 2006.
29. Sarıbeyoğlu NS. Lise öğrencilerinde aile içi çocuk istismarı ile zorbalık arasındaki ilişkisinin incelenmesi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.

30. Genç G. Genel Liselerde Akran Zorbalığı ve Yönetimi. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Malatya, 2007.
31. Azanpa NÖ. Akran Zorbalığı. www.kilavupsikoloji.com Erişim Tarihi:02.10.2012.
32. Ertan D. Akran Zorbalığında Aileye Ve Okula İlişkin Risk ve Koruyucu Faktörlerin İncelenmesi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gelişim Psikolojisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
33. Pişkin M, Ayas T. Akran zorbalığı belirleme ölçeği ergen formunun geliştirilmesi. IX. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bildiri Kitabı. İzmir, 2007.
34. Gelbal S. Okullarda şiddetin önlenmesi mevcut uygulamalar ve sonuçları. Türk Eğitim Derneği. Pegem Yayıncılık, Ankara, 2007.
35. Yurttaş A. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri İle Algıladıkları Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.
36. Toksöz E. İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri Ve Aile Tutumu Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.
37. Pişkin M. Okulda akran zorbalığı. Ankara Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü Özel Eğitim Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Bölümü Okullarda Şiddet Paneli, Ankara, 2005.
38. Cowie H, Hutson N, Öztuğ O, Myers C. The impact of peer support schemes on pupils' perceptions of bullying, aggression and safety at school. *Emotional and Behavioural Difficulties*. 2008; 13: 63-71.

39. Türktan Ş. Zorbalıkla Baş Etmeye Yönelik Akran Destek Programının Ortaokul 6. ve 7. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalıkla Baş Etme Becerilerine Etkileri. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Eskişehir, 2013.
40. Güvenir, T. Okulda Akran İstismarı. Kök Yayınları, Ankara, 2005.
41. Björkqvist K, Lagerspetz KMJ, Kaukiainen A. Do girls manipulate and boys fight? Developmental trend in regard to direct - indirect aggression. *Aggressive Behavior*, 1992; 18: 117-127.
42. Bradshaw CP, Sawyer AL, O'Brennan LM. A social disorganization perspective on bullying-related attitudes and behaviors: The influence of school context. *American Journal of Community Psychology*, 2009; 43: 204-220.
43. Alikasifoglu M, Erginoz E, Ercan O, Uysal O, Kaymak DA, Ilter O. Violent behaviour among Turkish high school students and correlates of physical fighting. *European Journal of Public Health*, 2007; 14: 173-177.
44. Olweus D. Understanding children's worlds: bullying at school. Blackwell Publishing. UK, 2005.
45. Stein J, Dukes RL, Warren JJ. Adolescent male bullies, victims, and bullyvictims: a comparison of psychosocial and behavioral characteristics. *Journal of Pediatric Psychology*, 2007; 32: 273-282.
46. Dussich JPJ, Maekoya C. Physical child harm and bullying-related behaviors. *International Journal of Offenders Therapy and Comparative Criminology*, 2007; 51: 494-509.
47. Scheithauer H, Hayer T, Petermann F, Jugert G. Physical, verbal and relational forms of bullying among German students: age trends, gender differences, and correlates. *Aggressive Behavior*, 2006; 32: 261-275.

48. Dölek N. Öğrencilerde zorbaca davranışların araştırılması ve önleyici bir program modeli. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2002
49. Gültekin Z. Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Geliştirme Çalışması. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara, 2003.
50. Özen ŞD. Ergenlerde akran zorbalığına maruz kalmanın yaş, çocuk yetiştirme stilleri ve benlik imgesi ile ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 2006; 21: 77-94.
51. Uludağlı PN, Uçanok Z. Akran zorbalığı gruplarında yalnızlık ve akademik başarı ile sosyometrik statüye göre zorba/kurban davranış türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 2005; 20: 77-92.
52. Kutlu F. The Effect of Bullying Mnagement Trainig on Bullying Behaviours of Elementary School Students. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2005.
53. Keskin T. İlköğretim okullarındaki öğrencilerin akran zorbalığının benlik saygısıyla ilişkisi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adli Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.
54. Berthold K, Hoover JH. Correlates of bullying and victimization among intermediate students in the Midwestern USA. *Journal of International School Psychology*, 2010; 21: 65-78.
55. Martin M. Greenwood, CW. Çocuğunuzun Okulla İlgili Sorunlarını Çözebilirsiniz. Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2000.
56. Schwartz D. Subtypes of victims and aggressors in children's peer groups. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 2000; 28: 181-92.

57. Kim SY, Koh J, Leventhal B. School bullying and suicidal risk in Korean middle school student, *Pediatrics*, 2006; 115: 357–63.
58. Georgiou S, Stravrinides P. Bullies, victims and bully/victims: psychosocial profiles and attribution styles. *Journal of International School Psychology*, 2008; 29: 574-589.
59. Cook CR, Williams KR, Guerra NG, Kim TE, Sadek S. Predictors of bullying and victimization in childhood and adolescence: a meta-analytic investigation. *School Psychology Quarterly*, 2010; 25: 65-83.
60. Salmivalli C, Kaukiainen A, Kaistaniemi L, Lagerspetz K. Self evaluated self-esteem, peer-evaluated self-esteem, and defensive egotism as predictors of adolescents' participation in bullying situations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 1999; 25: 68–78.
61. Ergün D. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Ortaöğretim 6., 7., Ve 8. Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı Yaygınlığı ve Risk Faktörlerinin Belirlenmesi. İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2011.
62. Oh I, Hazler RJ. Contributions of personal and situational factors to bystanders's reactions to school bullying. *Journal of International School Psychology*, 2009; 30: 291-310.
63. Rigby K. Consequences of bullying in schools. *The Canadian Journal Of Psychiatr*, 2003; 48: 583-590.
64. Doğan A. Ekolojik Sistemler Kuramı Çerçevesinde Akran Zorbalığının İncelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derg*, 2010; 17: 149-162.
65. Gün H. Okul Zorbalığı. www.okulweb.meb.gov.tr Erişim Tarihi: 18.11.2012.

66. Hughes G. The Relationship between bullying and achievement; a study of related school and family factors. The Universty of Calgary, Alberta, Master Thesis, Canada, 2005.
67. Alper SI. İlköğretimde zorbalık. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2008.
68. Garip S. 5-6 Yaş Döneminde, Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocuğu Olan Eşlerin Çocuk Yetiştirme Stilleri İle Evlilik Uyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.
69. Ayyıldız T. Zonguldak İl Merkezinde 0-6 Yaş Çocuğu Olan Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak, 2005.
70. Kadiroğlu T. Tip I Diabetes Mellitüsü Olan Adölesanlarda Metabolik Kontrole Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutumunun Etkisi. Erciyes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2010.
71. Yavuzer H. *Çocuk Psikolojisi*, 34. Basım, İstanbul, Tem Kitabevi, 2004.
72. Şanlı D. Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2007.
73. Ceyhan E. Aile Psikolojisi ve Eğitimi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2008.
74. Durmuş R. 3-6 Yaş Arası Çocuğu Olan Ebeveynlerin Kişilik Özellikleri ile Anne-Baba Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul, 2006.

75. Şimşek A. Duygusal Zekanın, Ana Baba Tutumunun ve Doğum Sırasının Tercih Edilen Liderlik Tarzına Etkisi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Ankara, 2006.
76. Amy L, Adamski M, Ryan E. Minimizing Female Bullying in Middle School Students Through a Anti-Bullying Programs. Saint Xavier University, An Action Research Project Submitted to the Graduate Faculty, Degree of Master, Chicago, 2008
77. Anderson S, Swiatowy C. (2008). Bullying Prevention in the Elementary Classroom Using Social Skills. Saint Xavier University, An Action Research Project Submitted to the Graduate Faculty, Degree of Master, Chicago, 2008.
78. Sarıtaş M. İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Gözlenen Zorba Davranışlarının Aile Sorunlarına Göre İncelenmesi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı, Trabzon, 2006.
79. Muscari E.M. What Can I Do to Help a Child Who is Being Bullied. <http://school-nursing.org/bullypages/overview.html> Erişim Tarihi: 18.11.2012.
80. Arslan S, Savaşer S. Akran Zorbalığını Önlemede Okul Hemşiresinin Rolü. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2009; 2: 118-123.
81. Mynard H, Joseph S. Development of the multidimensional peervictimization scale. *Aggressive Behavior*, 2000; 26: 169–178.
82. Gültekin Z, Sayıl M. Akran zorbalığını belirleme ölçeği geliştirme çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 2005; 15: 47-61.
83. Pekel N. Akran Zorbalığı Grupları Arasında Sosyometrik Statü, Yalnızlık Ve Akademik Başarı Durumlarının İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek lisans Tezi, Ankara, 2004.

84. Schaefer ES, Bell RQ. Development of a Parental Attitude Research Instrument. *Child Development*, 1958; 29: 339-361.
85. Le Compte G, Le Compte A, Özer S. Üç Sosyoekonomik Düzeyde Ankaralı Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 1978; 1: 5-8.
86. Küçük Ş. PARI Ölçeğinin Türkçe Formunun 2., 3. ve 4. Alt Ölçeklerinin Geçerlik Çalışması. V. Ulusal Psikoloji Kongresi. *Psikoloji Seminer Dergisi*, 1990; 8: 451-459.
87. Kapçı E. İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2004; 37: 1-13.
88. Kaynar D, Yıldız S. Çocuklardaki Travmatik Kazalar ile Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişki. *İ.Ü.F.N.H.Y.O. Hemşirelik Dergisi*, 2003; 51: 3-24.
89. Rigby K. Addressing bullying in schools: Theoretical perspectives and their implications. *School Psychology International*, 2004; 25: 287-300.
90. Pişkin M. Examination of peer bullying among primary and middle school children in Ankara. *Education and Science*, 2010; 35: 175-189.
91. Satan A. İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorba Davranış Eğilimlerinin Okul Türü ve Sosyo Demografik Değişkenler ile İlişkisi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2006.
92. Olweus D, Mona ES. Prevalance estimation of school bullying with the olweus / bully questionnaire. *Aggressive Behavior*, 20003; 29: 239-268.

93. Nansel TR, Haynie DR. Adolescent bullying involvement and perceived family, peer and school relations: commonalities and differences across race/ethnicity. *Adolesc Healt*, 2007; 41: 283-293.
94. Hoover RL. A Methodological study of family and personalty variables associated with discrimination and bullying. *Phd Dissertation, Universty of Cincinati*, 2005; USA.
95. Gürsoy EC. Ergenlerde Sosyodemografik Özelliklere Ve Algılanan Sosyal Destek İle Akran Zorbalığına Maruz Kalmanın İncelenmesi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.
96. Çetinkaya S, Nur N, Ayvaz A, Özdemir D, Kavacı Ö. Sosyoekonomik Durumu Farklı Üç İlköğretim Okulu Öğrencilerinde Akran Zorbalığının Depresyon Ve Benlik Saygısı Düzeyiyle İlişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2009; 10: 151-158.
97. Yurteri A. Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Annelerin Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları İle Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.
98. Mızrakçı Ş. Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etki Eden Faktörler: Demografik Özellikleri, Kendi Yetiştiriliş Tarzları, Çocuk Gelişimine İlişkin Bilgi Düzeyleri ve Çocuğun Mizacına İlişkin Algıları. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1994.
99. Keskin G. Ergenlerin Ruhsal Durumları Ve Ebeveyn Tutumları İle Bağlanma Stiller Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir, 2007.

100. Sertelin Ç. Ebeveyn tutumlarının sosyo-kültürel yapı ve aile fonksiyonları ile ilişkisi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003.
101. Ahmed E, Braithwaite V. When tax collectors become collectors for child support and student loans. *Jeopardizing or Protecting The Revenue Base*, 2004; 3: 303–26.

EKLER

EK-1. ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER	
Adı Soyadı	: Gülsün AYRAN
Doğum tarihi	: 24.12.1984
Doğum yeri	: Erzincan
Medeni hali	: Bekâr
Uyruğu	: T.C.
Adres	: Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, 25240 ERZURUM
Tel	: 05448940181
Faks	:
E-mail	:
EĞİTİM	
Lise	: Erzincan Yabancı Dil Ağırlıklı Lisesi (2003)
Lisans	: Atatürk Üniversitesi Erzincan Sağlık Yüksek Okulu (2005-2008)
Yüksek lisans	: Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı (2012-2013)
Doktora	:
YABANCI DİL BİLGİSİ	
İngilizce	: Orta derecede (ÜDS 62,50 Ekim 2008)
ÜYE OLUNAN MESLEKİ KURULUŞLAR	
Türk Hemşireler Derneği	
Hemşirelik Eğitim Derneği	
İLGİ ALANLARI, HOBİLER	

EK 2. ÇOCUK ONAM FORMU

Öğrenciler İçin Bilgilendirilmiş Onam Formu

Sevgili Öğrenci Arkadaşlar;

Bu anket okullarda çocukların birbirlerine karşı şiddet uygulamalarının bir şekli olan akran zorbalığı ve aile ilişkilerini belirlemek amacıyla planlanmıştır. Bunun için sizden akran zorbalığı ile ilgili bazı soruları yanıtlamanızı isteyeceğim. Çalışmaya katılmayı reddedebilir ya da başladıktan sonra devam etmeyebilirsiniz. Araştırmanın sonuçları bilimsel amaçla kullanılacaktır; çalışmadan çekilmeniz ya da araştırmacı tarafından çıkarılmanız durumunda, sizinle ilgili veriler gerekirse bilimsel amaçla kullanılabilir. Anketlerin üzerine isim ve soy isim yazılmayacaktır. Verdiğiniz cevaplar ve sonuçlar kesinlikle gizli kalacaktır.

Yardım ve desteğiniz için teşekkürler...

Gülsün AYRAN

Erzincan Üniversitesi Sağlık

Yüksek Okulu

EK 3. ÇOCUK TANITICI ÖZELLİKLER SORU FORMU

ANKET FORMU

1. Sınıf no: Sınıfınız:

2. Yaşınız:

3. Cinsiyetiniz: ()Kız ()Erkek

4. Geçen yılki akademik başarınız:

()Takdir aldım ()Teşekkür aldım ()Doğrudan geçtim
()Sorumlu Geçtim ()Aynı sınıfı Tekrar Okuyorum

5. Mazeretsiz olarak sık devamsızlık yapar mısınız ? ()Evet () Hayır

6. Okulunu seviyor musun ? ()Evet () Hayır

7. Kaç Kardeşsiniz:

8. Sizin aileniz için uygun olanı işaretleyiniz.

() Anne-baba bir arada () Anne-baba ayrı () Anne vefat etmiş ()
Baba vefat etmiş

9. Kimle yaşıyorsunuz?

() Anne-baba ile birlikte () Yalnız anne ile birlikte () Baba
ile birlikte
() Diğer aile büyükleri ile () Diğer (Belirtiniz)

10. Aile üyelerini birbirine (anne, baba, kardeşler) şiddet (dayak, hakaret, alay etme, dışlama, lakap takma vb.) uygularken gördünüz mü?

() Evet ()Hayır

11. Aile üyeleri tarafından size şiddet (dayak, hakaret, alay etme, dışlama, lakap takma vb.) uygulanır mı?

() Evet ()Hayır

EK 4. AKRAN ZORBALARINI BELİRLEME ÖLÇEĞİ

EK 4. AKRAN ZORBALARINI BELİRLEME ÖLÇEĞİ

1.	a. Beni çeşitli vurucu ve kırıcı aletlerle tehdit ederler.	b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?
	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla
2.	a. Beni o kadar korkuturlar ki onlardan uzak dururum.	b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?
	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla
3.	a. Bana çirkin saldırılarda bulunurlar.	b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?
	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla
4.	a. Okula giderken ya da okuldan dönerken beni rahatsız ederler.	b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?
	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla
5.	a. Üstümü başımı kirletirler.	b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?
	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla
6.	a. Grup halinde üstüme gelip beni rahatsız ederler.	b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?
	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla
7.	a. Bana yumruk atarlar.	b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?
	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla
8.	a. Bana isim takarlar.	b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?
	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla
9.	a. Görünüşümle alay ederler.	b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?
	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla
10.	a. Herhangi bir nedenden dolayı benimle alay ederler.	b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?
	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla
11.	a. Bana “gerzek”, “aptal” ve benzeri sözler söylerler.	b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?
	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla
12.	a. Konuşma biçimimle alay ederler.	b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?
	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla
13.	a. Beni tekmelerler.	b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?
	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla
14.	a. Canımı acıtırlar.	b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?
	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla
15.	a. Beni döverler.	b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?
	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla	() Hiçbir zaman () Bir kere () Birden fazla
16.	a. Bana küfür ederler.	b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?

	()Hiçbir zaman	()Bir kere	()Birden fazla	()Hiçbir zaman	()Bir kere	()Birden fazla
17.	a. Çelme takıp beni düşürmeye çalışırlar.			b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?		
	()Hiçbir zaman	()Bir kere	()Birden fazla	()Hiçbir zaman	()Bir kere	()Birden fazla
18.	a. Bana tükürürler.			b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?		
	()Hiçbir zaman	()Bir kere	()Birden fazla	()Hiçbir zaman	()Bir kere	()Birden fazla
19.	a. Arkadaşlarımla aramı bozmaya çalışırlar.			b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?		
	()Hiçbir zaman	()Bir kere	()Birden fazla	()Hiçbir zaman	()Bir kere	()Birden fazla
20.	a. Arkadaşlarımı bana karşı kıskırtmaya çalışırlar.			b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?		
	()Hiçbir zaman	()Bir kere	()Birden fazla	()Hiçbir zaman	()Bir kere	()Birden fazla
21.	a. Başkalarının benimle konuşmasına engel olurlar.			b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?		
	()Hiçbir zaman	()Bir kere	()Birden fazla	()Hiçbir zaman	()Bir kere	()Birden fazla
22.	a. Hakkımda yalan söylerler.			b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?		
	()Hiçbir zaman	()Bir kere	()Birden fazla	()Hiçbir zaman	()Bir kere	()Birden fazla
23.	a. İznim olmadan bana ait eşyaları alırlar.			b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?		
	()Hiçbir zaman	()Bir kere	()Birden fazla	()Hiçbir zaman	()Bir kere	()Birden fazla
24.	a. Bana ait eşyalara bilerek zarar verirler.			b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?		
	()Hiçbir zaman	()Bir kere	()Birden fazla	()Hiçbir zaman	()Bir kere	()Birden fazla
25.	a. Bana ait eşyaları çalarlar.			b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?		
	()Hiçbir zaman	()Bir kere	()Birden fazla	()Hiçbir zaman	()Bir kere	()Birden fazla
26.	a. Bana ait bir şeyi kırıp bozmaya çalışırlar.			b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?		
	()Hiçbir zaman	()Bir kere	()Birden fazla	()Hiçbir zaman	()Bir kere	()Birden fazla
27.	a. Paramı çalarlar.			b. Peki sen bu davranışı ne kadar yapıyorsun?		
	()Hiçbir zaman	()Bir kere	()Birden fazla	()Hiçbir zaman	()Bir kere	()Birden fazla
28.	a.Sana tüm bu davranışları çoğunlukla kız arkadaşlarınız mı yoksa erkek arkadaşlarınız mı yapıyor?					
	() Çoğunlukla kızlar		() Çoğunlukla erkekler		() Hem kızlar hem erkekler	
	b. Peki sen bu davranışları çoğunlukla kız arkadaşlarına mı yoksa erkek arkadaşlarına mı yapıyorsun?					
	() Çoğunlukla kızlar		() Çoğunlukla erkekler		() Hem kızlar hem erkekler	

EK 5. EBEVEYN ONAM FORMU

Veliler İçin Bilgilendirilmiş Onam Formu

Sayın Veli;

Bu alışma **Ergenlerdeki Akran Zorbalığı ile Ebeveynlerin ocuk Yetiştirme Tutumu Arasındaki İlişinin Belirlenmesi** amacıyla planlanmıştır. Bu amaçla 13 şubat Ortaokulu, Cumhuriyet Ortaokulu ve Vali Metin İlyas Aksoy Ortaokulu'nda bulunan öğrencileri çalışmamın kapsamına almak istiyorum. Çalışmamla ilgili olarak Atatürk Üniversitesi Araştırma Etik Kurulu ve Milli Eğitim Bakanlığı'ndan gerekli izinleri almış bulunmaktayım. Araştırmaya katılıp katılmamakta serbestsiniz. Bu çalışmaya katılmanız için sizden herhangi bir ücret istenmeyecek ve size herhangi bir ücret ödenmeyecektir. Bize verdiğiniz bilgiler saklı tutulacaktır. Çalışmaya katılma kararı verdiyseniz ekte sunulan ebeveyn tanımlayıcı özellikleri kapsayan soru formunu ve ocuk yetiştirme tutum ölçeğini doldurmanız gerekmektedir.

Yardımanız ve desteğiniz için teşekkürler...

Gölsün AYRAN

Erzincan Üniversitesi Sağlık Yüksek Okulu

Yukarıda veliye araştırmadan önce verilmesi gereken bilgileri gösteren toplam bir sayfalık metni okudum. Bunlar hakkında bana yazılı ve sözlü açıklamalar yapıldı. Bu koşullarda öğrencimin araştırmaya katılmasını kendi isteğimle kabul ediyorum. Öğrencilerin kimliklerinin gizli kalacağını anladım. Bu bilgilendirme formunun bir örneği bana verilmiştir.

İmza

EK 6. EBEVEYN TANITICI ÖZELLİKLER SORU FORMU

1. Anketi Dolduran Ebeveyn: () Anne () Baba

2. Ebeveynlerin eğitim düzeyi:

	Anne	Baba
Okuryazar değil.....	()	()
Okuryazar.....	()	()
İlkokul.....	()	()
Ortaokul.....	()	()
Lise.....	()	()
Üniversite.....	()	()

3. Annenin yaşı:.....4. Babanın yaşı:.....

4. Annenin Mesleği: () Memur () İşçi () Emekli () Serbest () Ev Hanımı () Diğer

5. Babanın Mesleği: () Memur () İşçi () Emekli () Serbest () Diğer

6. Aylık gelir durumunuz: () Gelir giderden az () Gelir gidere eşit () Gelir giderden fazla

7.Şuanda hayatta olan çocuklarınızın cinsiyetleri ve yaşları:

	Cinsiyet		Yaş
	Kız	Erkek	
1. Çocuk			
2. Çocuk			
3. Çocuk			
4. Çocuk			
5. Çocuk			
6. Çocuk			

8. Size göre ailenizin sizi yetiştirirken çocuk yetiştirme tarzı nasıldı?

() Aşırı Koruyucu () Otoriter () Aşırı hoşgörülü () İlgisiz () Demokratik () Diğer.....

9.Ailenizin tutumunu doğru buluyor musunuz? () Evet () Hayır

10. İşlerinizden arta kalan zamanda çocuğunuzla istediğiniz gibi ilgilenebiliyor musunuz?

() Evet () Hayır

11. Hayır ise;çocuğunuzla neden istediğiniz gibi ilgilenemiyorsunuz?

() İşlerin yoğunluğu () İmkânların yetersizliği
() Kendimin yetersizliği (eğitim olanakları vb) () Diğer.....

12. Çocuğünüzü yetiştirme konusunda karşılaştığınız problemleri kime danışırsınız?

()Eşime ()Aile büyüklerime ()Komşulara ()Konunun uzmanına ()Diğer.....

13. Daha önce çocuk yetiştirme ile ilgili bilgi aldınız mı?() Evet ()Hayır

14. Evetse nereden aldınız:()Kitap-dergi ()Televizyon-radyo ()Uzman

()Seminer-konferans()Komşular()Hepsi ()Diğer.....

EK-7. AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİ

Sayın Katılımcı,

Aşağıda verilen ifadeleri okuyup şu şekilde değerlendiriniz:

4	3	2	1
Daima uygun buluyorum	Genellikle uygun buluyorum	Biraz uygun buluyorum	Hiç uygun bulmuyorum

Görüşünüzü bu sayılardan birini daire içine alarak bildiriniz. Bu ifadelerde doğru veya yanlış yoktur. Yalnızca kendi görüşünüzü işaretlemeniz gerekmektedir.

Bütün ifadelerin yanıtlandırılması önem taşımaktadır. Birbirine benzer ifadeler bulunsa da lütfen yanıtlayınız.

	Daima	Genellikle	Biraz	Hiç
1. Çocuk yorucu veya zor işlerden korunmalıdır.	4	3	2	1
2. Anne ve babalar, çocuklarını, dertlerini anlatmaya teşvik ederler. Fakat bazen çocukların dertlerinin hiç açılmaması gerektiğini anlayamazlar.	4	3	2	1
3. Çocuk, boşa giden dakikaların bir daha hiç geri gelmeyeceğini ne kadar çabuk öğrenirse, kendisi için o kadar iyi olur.	4	3	2	1
4. Bir anne çocuğunun düş kırıklığına uğramaması için elinden geleni yapmalıdır.	4	3	2	1
5. Çocuk yürümeyi ne kadar erken öğrenirse o kadar iyi terbiye edilebilir.	4	3	2	1
6. Çocuk yetiştirmek sinir bozucu, yıpratıcı bir iştir.	4	3	2	1
7. Çocuğun hayatta öğrenmesi gereken o kadar çok şey vardır ki zamanını boşa geçirmesi affedilemez.	4	3	2	1
8. Babalar, biraz daha şefkatli olsalar, anneler çocuklarını daha iyi yönetebilirler.	4	3	2	1
9. Çocuk yetiştirmenin kötü taraflarından biri de anne ya da babanın istediğini yapabilmesi için yeter derecede özgür olmamasıdır.	4	3	2	1
10. En iyi yetişkinler, sıkı kurallarla yetiştirilen çocuklardan çıkar.	4	3	2	1
11. Bir anne çocuğunun mutluluğu için kendi mutluluğunu feda etmesini bilmelidir.	4	3	2	1
12. Daima koşuşturan, hareketli bir çocuk büyük bir olasılıkla mutlu bir kişi olacaktır.	4	3	2	1

	Daima	Genellikle	Biraz	Hiç
13. Büyükler çocukların şakalarına güler, onlara eğlendirici öyküler anlatırsa, evdeki düzen daha düzgün, daha kalıcı olur.	4	3	2	1
14. Çocuğun en gizli düşüncelerini bilmek bir annenin görevidir.	4	3	2	1
15. Anne-babalar çocuklarına, sorgusuz sualsiz kendilerine sadık kalmalarını öğretmelidir.	4	3	2	1
16.Bütün genç anneler, bebek bakımında beceriksiz olacaklarından korkarlar.	4	3	2	1
17. Bütün gününü çocuklarla geçirmek zorunda kalan bütün aneelerin sonunda çocuklar sinirine dokunur.	4	3	2	1
18. Anne ve babalar her zaman çocuklarının kendilerine uymasına beklememeli, biraz da kendileri çocuklarına uymalıdır.	4	3	2	1
19. Eğer anneler dileklerinin kabul edileceğini bilselerdi, babaların daha anlayışlı olmalarını dilerlerdi.	4	3	2	1
20. Bir çocuğu ne olursa olsun, dövüşmekten kaçınması gerektiği öğretilmelidir.	4	3	2	1
21. Çocuklar bencil olduklarında hep bir şeyler istediklerinde, annenin tepesinin atması çok doğaldır.	4	3	2	1
22. Çocuklar ailedeki kuralları uygun bulmuyorlarsa bunu anne babalarına söylemeleri hoş karşılanmalıdır.	4	3	2	1
23. Anneler çoğu zaman çocuklarına bir dakika daha dayanamayacakları duygusuna kapılırlar.	4	3	2	1
24. Çocuğu sıkı terbiye ederseniz, sonra size teşekkür eder.	4	3	2	1
25. Küçük bir çocuk, cinsiyet konusundan sakınmalıdır.	4	3	2	1
26. Bir annenin çocuğunun hayatı hakkında her şeyi bilmeye hakkı vardır. Çünkü çocuğu onun bir parçasıdır.	4	3	2	1
27. Uyanık bir anne baba çocuğunun tüm düşüncelerini öğrenmeye çalışmalıdır.	4	3	2	1
28. Çocuklar, anne-babalarının kendileri için neler feda ettiklerini düşünmelidir.	4	3	2	1
29. Eğer çocukların dertlerini söylemelerine izin verilirse, büsbütün şikayetçi olurlar.	4	3	2	1
30. Sert terbiye, sağlam ve iyi karakter geliştirir.	4	3	2	1
31. Genç bir kadın henüz gençken, istediği pek çok şey olduğu için, anne olunca kendisini tutuklanmış gibi hisseder.	4	3	2	1

	Daima	Genellikle	Biraz	Hiç
32. Anneler, çocukları için hemen hemen bütün eğlencelerini feda ederler.	4	3	2	1
33. Babalar daha az bencil olsalar, kendilerine düşen görevi yaparlardı.	4	3	2	1
34. İyi bir anne, çocuğunu ufak tefek güçlüklerden korumalıdır.	4	3	2	1
35. Bir çocuğa anne ve babasını herkesten üstün görmesi öğretilmelidir.	4	3	2	1
36. Çocuk hiçbir zaman ailesinden sır saklamamalıdır.	4	3	2	1
37. Çocuklardan, sık sık ödün vermelerini, anne babaya uymalarını istemek doğru değildir.	4	3	2	1
38. Çoğu anneler bebeklerine bakarken onu inciteceklerinden korkarlar	4	3	2	1
39. Bir çocuğa başı derde girdiğinde dövüşmek yerine, büyüklere başvurması öğretilmelidir.	4	3	2	1
40. Anne – babalar arasındaki bazı konular hafif bir tartışma ile çözümlenemezler.	4	3	2	1
41. Ev bakımında ve idaresinde en kötü şeylerden biri de kişinin kendini evinde tutuklanmış gibi hissetmesidir.	4	3	2	1
42. Hiçbir kadından yeni doğmuş bir bebeğe tek başına bakması beklenmemelidir.	4	3	2	1
43. Erkek ve kız çocuklarının birbirlerini soyunurken görmeleri gerekir.	4	3	2	1
44. Çocukların sorunlarına eğilirsanız sizi oyalamak için bir çok masal uydururlar.	4	3	2	1
45. Eğer anne – babalar çocukları ile şakalaşıp beraber eğlenirse, çocuklar onların öğütlerini dinlemeye daha çok yönelirler.	4	3	2	1
46. Anneleri kendileri yüzünden zorluk çektiği için çocuklar, onlara karşı daha anlayışlı olmalıdırlar.	4	3	2	1
47. Bir çocuk eninde sonunda anne – babasınınkinden daha üstün bir akıla sahip olamayacağını öğrenir.	4	3	2	1
48. Eğer bir anne çocuklarını iyi yetiştirmiyorsa belki de bu, babanın evde kendine düşen görevi iyi yapamamasından ileri geliyordur.	4	3	2	1
49. Genç bir anne için ilk bebeğin bakımı sırasında yalnız kalmaktan daha kötü bir şey olamaz.	4	3	2	1
50. Bir çocuğun diğer bir çocuğa vurması hiçbir şekilde hoşgörülle karşılanamaz.	4	3	2	1
51. Anne – babalar çocuklarına hayatta ilerleyebilmeleri için hep bir şeyler yapmaları ve boşa zaman geçirmemeleri gerektiğini öğretmelidirler.	4	3	2	1

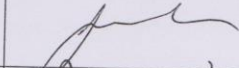
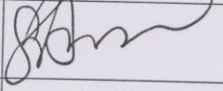
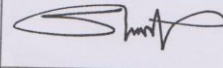
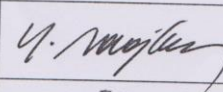
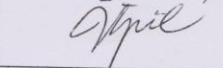
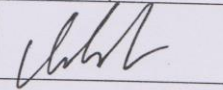
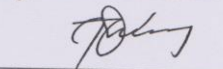
	Daima	Genellikle	Biraz	Hiç
52. Akıllı bir kadın yeni bir bebeğin doğumundan önce ve sonra yalnız kalmamak için elinden geleni yapar.	4	3	2	1
53. Evde olup bitenleri sadece anne bildiği için ev hayatını onun planlaması gerekir.	4	3	2	1
54. Kendi haklarına sahip olabilmesi için, bazen bir kadının kocasını terslemesi gerekir.	4	3	2	1
55. Bütün zamanını çocuklarıyla geçirmek, bir kadına kanadı kopmuş kuş duygusunu verir.	4	3	2	1
56. Anne kollarını sıvar, bütün yükü sırtına alırsa tüm aile rahat eder.	4	3	2	1
57. Anne – babalar çocuklarını kendi kendilerine oluşturdukları güveni sarsabilecek bütün güç işlerden sakınmalıdırlar.	4	3	2	1
58. Çocuklar aslında sıkı disiplin içinde mutlu olurlar.	4	3	2	1
59. Çocuklarının toplantılarıyla kız – erkek arkadaşlarıyla ve eğlenceleriyle ilgilenen anne – babalar onların iyi yetişmelerini sağlarlar.	4	3	2	1
60. Anne ve babaya sadakat her şeyden önce gelir.	4	3	2	1

EK-8. ETİK KURUL İZNİ

"2012. 4.1/2 "SAĞLIK BİLİMLERİ ETİK KURUL KARARI 28.09.2012

4.1/2 - Enstitümüz Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Gülsün AYRAN'ın "Ergenlerdeki Akran Zorbalığı İle Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tutumu Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi" tez konusu görüşüldü;

İlgilinin tez konusunun etik değerlere uygun olduğu mevcudun oybirliği ile,

ADI SOYADI	GÖREVİ	İMZA
Prof. Dr. Funda BAYINDIR	Sağlık Bilimleri Enstitüsü Etik Kurul Başkanı	
Doç. Dr. Ayşe OKANLI	Sağlık Bilimleri Enstitüsü Etik Kurul Başkan Yardımcısı	
Prof. Dr. Samih DİYARBAKIR	Sağlık Bilimleri Enstitüsü Etik Kurul Üyesi	
Prof.Dr.Yavuz Selim SAĞLAM	Sağlık Bilimleri Enstitüsü Etik Kurul Üyesi	
Prof. Dr. H. İnci GÜL	Sağlık Bilimleri Enstitüsü Etik Kurul Üyesi	
Doç.Dr. Ahmet YILDIZ	Sağlık Bilimleri Enstitüsü Etik Kurul Üyesi	
Doç. Dr.Abdulkadir YILDIRIM	Sağlık Bilimleri Enstitüsü Etik Kurul Üyesi	
Yrd.Doç.Dr.Engin SAYGIN	Sağlık Bilimleri Enstitüsü Etik Kurul Üyesi	Katılmadı
Yrd. Doç. Dr. İlhan ŞEN	Sağlık Bilimleri Enstitüsü Etik Kurul Üyesi ve Raportör	Katılmadı

EK-9. ARAŞTIRMANIN YAPILDIĞI KURUM İZNİ

T.C
ERZİNCAN VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.0.24.20.02-605/
Konu : Tez Çalışması

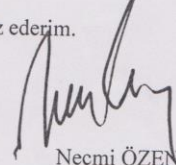
13.11.2012*013119

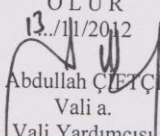
VALİLİK MAKAMINA
ERZİNCAN

Atatürk Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı' nın 02.11.2012 tarih ve 21130 sayılı yazılarında, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Gülsüm AYRAN' ın müdürlüğümüze bağlı 13 Şubat Ortaokulu, Cumhuriyet Ortaokulu ve Vali Metin İlyas Aksoy Ortaokulunda "Ergenlerdeki Akran Zorbalığı İle Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tutumu Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi" konulu tez çalışması kapsamında araştırma yapmak istedikleri belirtilmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü' nün 2012/13 Nolu Genelgesi dahilinde Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Gülsüm AYRAN' ın müdürlüğümüze bağlı yukarıda belirtilen okullarda adı geçen çalışmayı yapması müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde; onaylarınıza arz ederim.

Necmi ÖZEN
İl Milli Eğitim Müdürü

OLUR
13./11/2012

Abdullah ÇETİÇ
Vali a.
Vali Yardımcısı

EK:
-Araştırma Belgeleri (28 sayfa)

Fevzipaşa Caddesi 24030 ERZİNCAN
Tlf : 0 (446) 214 20 73 -2141605
Fax : 0 (446) 214 11 85
Elektronik ağ : <http://erzincan.meb.gov.tr>
<http://www.arazerzincanmem.gov.tr>

AR-GE Bürosu
Bilgi için Bülent GÜLER Müd.Yrd.

